

Имом ҒАЗЗОЛИЙ

УЙЛАНИШ ОДОБИ

"Тошкент ислом университети"
нашриёт-матбаа бирлашмаси
Тошкент — 2009

Сўз боши муаллифи ва масъул муҳаррир:
Абдулазиз МАНСУР

Тақризчилар:
тарих фанлари доктори Убайдулла УВАТОВ
филология фанлари номзоди Абдулла УЛУҒОВ

Мутаржим:
Йўлдош ЭШБЕК

Муҳаррир:
филология фанлари доктори Баҳодир КАРИМ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари қўмитасининг 368 рақамли тавсияси билан чоп этилди.

СЎЗБОШИ

Инсон ҳаётини муайян тартибга солиб тургувчи мезонлар бор. Шариатимиз кўрсатмаларида шу ўлчовлар ўз ифодасини топади, албатта. Инсон ҳаётда ёлғиз яшай олмайди. Жуфт ҳолда, эр-хотин бўлиб яшашнинг қонун-қоидаларини, шаръий ҳукмларини теран англаб олиш ўша оилавий ҳаётнинг бахт-саодатини таъмин этиши мумкин. Бўлажак эр-хотинлар учун шариатимиз қоидасига кўра никоҳ ўқилади. Уларнинг бир оила бўлиб яшашлари юзасидан гувоҳлар олдида ваъдалари олинади. Зотан Қуръони каримда никоҳ хусусида бир неча оятлар келади. Шунингдек, Расулуллоҳ (с.а.в.): «Никоҳ менинг суннатимдир. Ким менинг суннатимдан юз ўгирса, мендан эмас», дея марҳамат қилганлар ва бошқа бир ҳадисларида уйланишга, кўпайишга буюрганлар.

Умуман, никоҳнинг фазилатлари ва фойдалари бор. Шунга биноан эр ва аёлларнинг зиммаларидаги вазифалар ҳам бир олам. Имом Ғаззолийнинг ушбу «Уйланиш одоби» номли китобида ана шу масалалар юзасидан батафсил маълумот берилади.

Никоҳда фарзандли бўлиш, шахватдан тийилиш, уй ишларининг бошқарилиши, сулоланинг кўпайиши, нафс билан курашиш каби фойдалар борким, булар мазкур китобда атрофлича шарҳланади.

«Уйланиш одоби» китобининг иккинчи қисмида инсон ўз нафси билан курашиши, шахватини тийиш йўллари, оч юришнинг фойдалари ортиқча тўқликнинг инсон жисми ҳамда руҳига келтирадиган зарарлари тўғрисида мулоҳазалар баён қилинади. Нафсни тийиш, нафсга қарши мужоҳада этишнинг энг савобли йўли инсон ўзини очлик ва сувсизлик билан имтиҳон қилишидир. Нафсни турли-туман ноз-неъматлар билан тинимсиз сийлашнинг оқибати яхшилик билан тугамайди. Бундай баднафс киши очларни, камбағал ва бечораваш кимсаларни эсламайди. Тўқлик унинг кўнгил кўзини кўр қилади. Оқибатда Яратгувчини унутади, ибодати сустлашади. Очликда эса ҳикмат кўп. Бу хусусда ўтган улуғларимиз кўплаб пурмаъно фикрларни билдирганлар. Мазкур китобда келтирилган ана шу фикр дурдоналаридан, ўғитлардан маърифий озуқа олиш руҳий, маънавий турмуш тарзингизни покиза мезонлар асосига куришда муҳим дастур бўлишига ҳамда ёрдам беришига ишончимиз комил.

Имом Ғаззолий ҳазратларининг ушбу китобларидан баҳраманд бўлиш ва ундаги кўрсатмаларга амал этишни Аллоҳ таоло сиз азизларга насиб айласин!

Абдулазиз МАНСУР

БИРИНЧИ БОБ

НИКОҲНИ ТАШВИҚ ЭТМОҚ

Ислом олимлари никоҳ фазилати ҳақида ихтилоф этганлар.

Баъзи олимлар никоҳнинг Аллоҳ таолога ибодатда ёлғиз қолишдан афзалроқ экани қаноатига борганлар.

Бошқа бир тоифа олимлар никоҳнинг фазилатини таъкидлаган ҳолда Аллоҳ таолога ибодатда ёлғиз қолишнинг афзал эканини айтишади.

Бу қарашлар орасидан ҳақиқат ўртага чиқиши учун аввал мавзуга алоқадор оят ва ҳадисларни зикр этамиз, сўнгра никоҳнинг фойда ва зарарларини изоҳлаймиз.

НИКОҲНИ ТАШВИҚ ЭТГАН ОЯТЛАР

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Сизларнинг орангиздаги тул (эркак ва аёл)ларни ва чўриларингиздан яроқлиларини уйлантирингиз. Агар (улар) камбағал бўлсалар Аллоҳ уларни ўз фазли билан бойитур. Аллоҳ (фазлу карами) кенг ва доно Зотдир». (Нур, 24/32).

Бу ердаги буйруқ қатъий эмас, балки мандубдир, яъни қилса савоб, қилмаса гуноҳкор бўлмайди ёки ижро этиш - савоб, тарк этиш - мубоҳдир. Ҳанафий мазҳабига кўра, уйланиш уйланмасдан умрини ибодатда ўтказишдан афзал, балки суннатдир. Шофеъий мазҳаби бўйича уйланмай, умрини ибодатга бағишлаш афзал.

Бу оятда амр бор. Яна шундай амр этилган:

«Хотинларни талоқ қилганингизда (идда) муддатига етган бўлсалар, (эй, ота-она ва қариндошлари!) улар ўзаро яхшиликча келишиб олган бўлсалар, эрларига (қайта) никоҳланишларида уларга тазйик ўтказмангиз!» (Бақара, 2/32)

Бу оятда наҳй бор. Яна марҳамат этилади:

«Дарҳақиқат, сиздан илгари ҳам (кўп) пайғамбарлар юборганмиз ва уларга хотинлар ва зурриётлар берганмиз». (Раъд, 13/38).

Бу оятда пайғамбарларнинг васфи бор.

Яна шундай марҳамат этилган:

«Улар: «Парвардигоро, хотинларимиздан ва зурриётларимиздан бизларга кўз қувончини бахш этгин ва бизларни тақводорларга пешво қилгин», - дейдиган кишилардир». (Фурқон, 25/74).

Бу оятда имтиҳон бор. Ва авлиёнинг мадҳи бор. (Ва васфи бор - «бизларни тақводорларга пешво қилгин» дейилмоқда.)

Аллоҳ таоло улуғ Китобда уйланган пайғамбарларини зикр этгандир.

Ҳазрати Исо (а.с.) эса ер юзига тушганда уйланадилар ва болалари бўлади».

НИКОҲГА АЛОҚАДОР ҲАДИСЛАР

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Никоҳ - менинг суннатим. Ким менинг суннатимдан юз ўгирса, мендан эмасдир».

Яна шундай марҳамат этадилар:

«Никоҳ - менинг суннатим. Ким менинг фитратимни севса, менинг суннатим билан суннатлансин». (Абу Аъло Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этган)

Яна шундай дейдилар:

«Уйланинг, кўпайинг. Чунки тушган бир бола билан бўлса ҳам, қиёмат куни ўзга умматлар олдида сиз билан фахрлангайман». (Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) Байҳақий ривоят этган).

Яна марҳамат этадилар:

«Тирикчиликдан кўрқиб уйланмоқни тарк этган киши биздан эмас». (Анасдан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар).

Яна марҳамат этадилар:

«Сиздан уйланмоққа қодир бўлган уйлансин. Чунки бу кўзни тийдирувчи ва фаржни соғлом этувчи (бузукликдан сақловчи)дир.

Йўқса, имкони етмаган киши рўза тутсин. Чунки рўза унинг учун кўрувчи бир қалқондир». (Абдуллоҳ ибн Маъсуддан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар).

Яна марҳамат этадилар:

«Динидан ва омонатдорлигидан ўзингиз рози бўлган ишончли бир киши ҳузурингизга келганда (уйланишига ёрдам сўраганда) уни уйлантириб қўйингиз». (Абу Хурайрадан (р.а.) Термизий ривояти)

Яна марҳамат этадилар:

«Ким Аллоҳ таоло (ризоси) учун уйланса ва Аллоҳ (ризоси) учун уйлантирса, ўша киши Аллоҳ таоло дўстлигига эришади». (Муоз ибн Анасдан (р.а.) Аҳмад ибн Ханбал ривояти.)

Яна марҳамат этадилар:

«Ким уйланса, динининг ярмини кўриган бўлур. Қолган ярми ҳақида ҳам Аллоҳдан кўрқсин». (Анасдан (р.а.) Табароний «Авсод»ида ривоят этган)

Яна Расулуллоҳ (с.а.в.) билдирадиларки, киши ўлганда барча амал савоблари тўхтайди. Лекин уч амал савоби давом этиб туради, булардан бири - солих фарзандининг хайрли ишлари ва у ҳақдаги дуоларидан бориб тургувчи савоб.

Солих фарзанд эса шаръий никоҳ туфайли дунёга келади.

САҲОБАЛАРНИНГ ҚАРАШЛАРИ

Ҳазрати Умар (р.а.) марҳамат этадилар:

«Заифлик ва фужурдан бошқа ҳеч нарса никоҳга монень бўлмайди».

Бу ифода маъносича, дин фарқи никоҳга монень эмас.

(Усмонлича янги лугатда фужур - гуноҳ, зино, номусларни пой-мол этмоқ каби шайтоний иштаҳа. Динсиз ва ахлоқсизлар аҳволи).

Монень бўлган нарса - икки аҳвол (заифлик ва фужур) дейилмоқда.

Абдуллоҳ ибн Аббос (р.а.) дейдилар:

«Уйлангунча ибодат этганининг ибодати тўла ва мукамал бўлолмайди».

Ибодат камоли қалбнинг кераксиз нарсалардан озод бўлишига боғлиқ. Қалбнинг шаҳватдан саломат бўлиши ҳам уйланиш туфайли ҳосил бўлади.

Ҳазрати Икрима ва бошқа саҳобалар шундай дейдилар:

«Агар уйланмоқ истасангиз, сизни уйлантираман. Чунки бир қул зино қилган вақтда имон унинг қалбидан сўкилиб чиқур, чиқарилур».

Абдуллоҳ ибн Маъсуд (р.а.) шундай дейдилар:

«Бордию, умримдан ўн кунгина қолганини билсам, Аллоҳ таоло ҳузурига уйланмаган ҳолда бормаслик учун уйланган бўлардим».

Ҳазрати Муоз ибн Жабалнинг (р.а.) икки хотини вабодан вафот этади. Ҳатто ўзлари ҳам

вабога чалинадилар. Шунда ҳам у:

«Мени уйлантирингизлар. Чунки мен Аллоҳ таолога уйланмаган ҳолда етишмоқни истамасман», дейди.

Бу икки буюк саҳобанинг уйланишни исташлари шаҳват сабабидан эмас, балки никоҳда фазилат кўрганлари учундир.

Ҳазрати Умар (р.а.) кўп никоҳланар ва шундай дердилар:

«Мен фақат фарзанд кўриш учун уйланаман».

Расулуллоҳ (с.а.в.) саҳобалардан бировига:

- Сен уйланмайсанми? - дедилар.

- Ё Расулуллоҳ! Мен фақирман, ҳеч нарсам йўқ. Ҳамда сизнинг хизматингиздан ажраб қолишни истамайман, - деди у.

Расулуллоҳ (с.а.в.) бир муддат сукут қилдилар ва такрор сўрадилар.

Саҳоба яна ўша жавобни берди. Сўнг бироз ўйланиб шундай дедилар:

«Аллоҳ таолога қасамки, Расулуллоҳ (с.а.в.) менинг дунёим ва охиратим учун менга энг мувофиғини яхшироқ билурлар.

Мени Аллоҳга яқинлаштирадиган нарсани ҳам билурлар.

Агар мендан учинчи марта яна ўша саволни сўрасалар, албатта ўша ишни қиламан».

Бундан сўнг Расулуллоҳ (с.а.в.) учинчи марта сўрадилар:

- Уйланмайсанми?

- Майли ё Расулуллоҳ! Ўзингиз уйлантириб қўйинг... Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этдилар:

- Фалон кишига бор ва: «Мени уйлантиришингизни Расулуллоҳ (с.а.в.) амр этдилар, дегин.

У зот яна:

- Ё Расулуллоҳ! Уйланмоғим учун ҳеч вақоим йўқ, - дедилар. Шундан сўнг Пайғамбаримиз (с.а.в.) буюрдилар:

- Биродаримиз учун бир миқдор олтин тўплангиз! Эшитиб турган саҳобалар лозим бўлган олтинни йиғиб келтирдилар ва у зотни уйлантирдилар. Расулуллоҳ (с.а.в.) унга айтдилар:

- Тўй қил, зиёфат бер!

Саҳобалар яна пул тўпладилар, зиёфат учун бир қўй сотиб олдилар.

Бу воқеа, Расулуллоҳ (с.а.в.) уйланиш мавзуини қатъиян такрорлашлари никоҳ фазилатига далолат этмоқда.

* * *

...Айтишларича, қадимда ибодатга берилган солиҳ бир зот ўтган экан.

Ўша замон пайғамбарига бу зотнинг ибодатлари ва яхши инсонлиги айтилди.

Аллоҳнинг пайғамбари у зот ҳақида шундай дедилар:

- У қандай яхши одамдир. Кошки, суннат бўлган бир нарсани ҳам тарк этган бўлмаса.

Обид киши бу сўзларни эшитгач, қайғурдилар ва бу билан Аллоҳнинг пайғамбари нимани қасд қилганларини сўрадилар.

- Сен никоҳни тарк этган кишисан, - дедилар Аллоҳнинг пайғамбари.

- Мен атайин ўзимни никоҳ суннатидан маҳрум этмоқдаман. Чунки мен фақир кишиман ва зотан одамларга юк бўламан, - дедилар обид киши.

Шундан кейин ўша пайғамбар дедилар:

- Сенга қизимни бераман.

Ва қизини у зотга никоҳлаб қўйдилар.

* * *

Бишр ибн Харс дейдилар:

«Аҳмад ибн Ҳанбал уч сабаб туфайли мендан устунроқдир:

Биринчиси: У зот ҳам ўзлари, ҳам оиласи учун ҳалол талабида бўладилар. Мен эса ҳалолни ёлғиз ўзим учун истайман.

Иккинчиси: У зот никоҳ мавзуида кенг уфқ соҳибидирлар. Мен эса, бу мавзуда тор бир қарашга эгаман.

Учинчиси: У зот барчанинг имоми сифатида тан олинганлар. Мен у зотнинг ёнларида ким ҳам бўлибман(ки)!»

Дейдиларки, Аҳмад ибн Ҳанбалнинг хотини Умму Абдуллоҳ вафот этди. Эртаси куниёк уйландилар ва дедилар:

«Бир кеча бўлса ҳам ёлғиз қолиб, бўйдоқ ҳолда ўлишни истамайман».

Бишр ибн Харсга дейилдики:

«Сен никоҳни тарк этганинг учун одамлар сен ҳақингда миш-миш тарқатмоқдалар ва: «У суннатни тарк этган бир кимсадир», дейишмоқда.

У зот шундай дедилар:

«Уларга айтилганки, фарзлар билан машғул бўлиш, уни суннатдан олиб қўйгандир».

Бошқа пайт у зотга яна тирғалишганда дедилар:

«Мени уйланишдан тутиб турган Аллоҳ таолонинг шу оятидир:

«Аёллар учун (белгиланган ҳуқуқлар) ўз меъёрида эркаклар (ҳуқуқи)билан тенгдир».
(Бақара, 2/228)

Бу ҳолни Аҳмад ибн Ҳанбалга айтганларида у зот шундай дедилар:

«Қайда ўша Бишр ибн Харс каби инсонлар?!»

Ривоятларга қараганда, у зот ўлимидан сўнг туш кўрилди ва ундан сўралдики:

«Аллоҳ таоло сизни қандай кутиб олди? Қандай муомала қилди?»

У зот жавоб бердилар: «Жаннатда манзилларим шундай юксалдики, пайғамбар мақомлари яқинидан менга жойлар кўрсатилди. Лекин уйланганларнинг жаннатдаги даражаларига етолмадим».

Никоҳ - давомли бир суннатдир ва пайғамбарларнинг ахлоқидан гўзал бир хулқдир.

Бир зот Иброҳим ибн Адҳамга шундай деди:

«Сенга қанчалар яхши! Уйланмай ўзингни ибодатга бердинг».

У зот шундай жавоб бердилар:

«Оила сабабидан сенда пайдо бўлган кўрқув менинг ичимдаги ҳолларимдан афзалроқдир!»

«У ҳолда сени никоҳдан ушлаб турган сабаб недир?» - деди у зот.

Иброҳим Адҳам шундай жавоб бердилар:

«Менинг бир аёл (хотин)га эҳтиёжим йўқ. Мен ўз нафсимни бир хотин билан машғул қилмоқни истамайман».

Яна дейилганки:

«Оилали кишининг бир ракат намози, бўйдоқнинг етмиш ракат намозидан фазилатлироқдир».

НИКОҲДАН ОГОҲ ЭТИШ

Яна шундай деганлар:

«Одамлар учун шундай бир замон келадикки, одам ҳалокати хотини ва ота-онасининг қўли билан бўлади.

Улар унинг фақирлигини юзига соладилар ва унинг кучи, тоқати етмайдиган нарсани унга юклайдилар.

Шу тариқа у ҳам дини йўқ бўлиб кетадиган йўлларга киради ва ҳалок бўлади».
(Байҳақий «Зухд»да Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этган).

Абу Сулаймон ад-Дароний ҳазратлари никоҳдан сўралдилар. У зот шундай дейдилар:

«Биродарларимиздан уйланганларнинг биринчи мартабада қолганларини ва маънавий даражаларга эришмаганликларини кўрдим».

Яна шундай дейдилар:

«Уч нарса борки, буларни талаб этган киши дунёга боғланиб қолган бўлади:

1. Дунё ҳаётини иташ (ва охиратдан афзал кўриш.)
2. Уйланиш.
3. Ҳадис (воқеа) ёзиш».

* * *

Ҳасан Басрий ҳазратлари шундай дейдилар: «Аллоҳ бир қулига яхшиликни ирода қилган замон уни бола-бақра ва дунё моли билан машғул этмас».

Ибн Абил Хаворий шундай дейдилар:

Бир гуруҳ одамлар бу сўз ҳақида мунозарага киришдилар. Натижада, иттифоқ этдиларки, бу сўз(лар)нинг маъноси никоҳдан қочмоқ эмас, балки уни (Ҳақ йўлдан) тўсмаслик, халал бермаслик, машғул этмасликдир.

Шу ўринда Абу Сулаймон ад-Дароний сўзларига ишорат бор. Чунки у зот шундай деганлар:

«Хотин, мол, фарзанд ва сени Аллоҳдан тўсиб, машғул этувчи ҳар нарса сен учун ёмондир».

Хулоса килиб, шундай деймизки, мутлоқ маънода никоҳни ташвиқ этувчи сўзлар шартларга боғлиқ ҳолда айтилгандир.

НИКОҲНИНГ ФОЙДАЛАРИ

Никоҳда беш турли фойда бор:

1. Фарзандли бўлмоқ.
2. Шаҳватдан тийилиш.
3. Уй ишларининг бошқарилиши.
4. Сулола кўпайиши.
5. Нафс билан курашиш.

Энди бу ҳолларни навбати билан кўриб чиқайлик:

НИКОҲНИНГ БИРИНЧИ ФОЙДАСИ

Никоҳдан асл мақсад фарзандли бўлишдир. Яна никоҳдан мақсад - **наслнинг давомийлигини сақламоқ** ва дунёнинг инсон туридан ҳоли қолмаслигини машру йўлда таъмин этмоқдир.

Тупроқ суриб, хайдалиб, уруғ қадалгандан сўнг, ўсимлик ер юзига униб чиққанидек, хотин ҳам экинзорга ўхшатиш...

Машру шаклда ва машру асосда уруғ экиш Аллоҳ таоло иродаси билан наслнинг давом этишини сақлайди.

Қуш бир донни чўқиб олмоқ истар экан, баногоҳ ўзи учун аввалдан тайёрлаб қўйилган тузоққа тушиб қолиши мумкин. Инсон ҳам шундай. Инсон атрофи шундай таҳликали тузоқлар

билан қуршалгандир. Шаҳвати сабаб фалокатларга тушиши мумкин.

Аллоҳ таоло ҳар қандай шароитда хоҳлаганини яратмоққа кодир.

Уйланиш ва фарзандли бўлиш истаги тўрт жиҳатдан Аллоҳ таолога яқинликни таъмин этади.

1. Инсоният давомийлигини сақламоқ учун фарзандли бўлиш Аллоҳнинг муҳаббатига уйғун келади.

2. Қиёмат куни бошқа пайғамбарлар қаршисида умматининг кўплиги билан фахрланадиган Расулulloҳнинг (с.а.в.) муҳаббатини истаган бўлади.

3. Ўлгандан сўнг солиҳ фарзанднинг дуоси барокати билан амал дафтарига савоб ёзилишини талаб этган бўлади.

4. Агар ўзидан аввал фарзанди вафот этса, унинг шафоатини истаган бўлади.

Тайёргарлик кўрмай, жон қийнамай фарзандли бўлишни истаган кишининг ҳоли ерни ҳайдамасдан, уруғ экмасдан ҳосил кутган кимсанинг ҳолига ўхшайди.

Экинзорни ҳайдамасдан аввал бир неча иш қуроллари лозим бўлганидек, уйланиш ва фарзандли бўлиш учун шаҳват зарур.

Аллоҳ буюқдир. У эркакни яратди. Аёлни ҳам яратди.

Яна у нутфани яратди. Нутфа юрадиган томирларни яратди.

Ўша нутфа жойлашадиган раҳми яратди, аёл ва эркакка шаҳватни мусаллат этди.

Барча бу ишлар ақл эгаларини ўзлари учун ҳозирланган неъматларни ўйламоққа йўллайди.

Расулulloҳ (с.а.в.) уйланиш ва кўпайишни амр этдилар:

«Уйланингиз, кўпайингиз!» (*Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) Байҳақий ривояти*)

Никоҳдан тўсувчи ҳар нарса экинзорни ҳайдамоққа халал берувчи сабабга ўхшайди. Уруғга зиён етказди; Ҳақ таоло яратган фитратни ва бундан англашилган маънони бузишга ҳаракат қилади.

Ваҳоланки, бу аъзолар устида рақам, ҳарф ва овоз билан эмас, бевосита Илоҳий бир хат билан ёзилган ёзувлар бор.

Идрок ва басират соҳиби бўлган ҳар ким буни қабул қилади.

Уруғни зое қилган киши ҳали она бачадонида етилиб дунёга келмасдан аввал унинг келишига тўсқинлик қилган бўлади.

Бу боис дейилганки, азл (манийни раҳм ташқарисига тўкмоқ, оқизмоқ) ҳам шу ҳоллардан биридир.

Умумий истисно ҳоллардан ташқари Аллоҳ насл сувини исроф қилиб, беҳуда сарф этилишини ёмон кўргандир.

Аллоҳнинг муҳаббати кишилик ҳақларининг ҳимоя этилиши ва наслнинг давомийлигидадир.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Аллоҳга "чиройли қарз" берадиган (Унинг йўлида ўз бойлигидан сарфлайдиган) киши бормики, унга бир неча бор баробар кўп қилиб қайтарса? Ҳолбуки, Аллоҳ (ризқни) танг ҳам, кенг ҳам қилур ва (сизлар) Унинг ҳузурига қайтарилажаксиз». (*Бақара, 2/245*)

Насл давомийлиги Аллоҳ таоло ҳузурда севилган, наслнинг йўқ килиниши эса, Унинг ҳузурда севилмаган хусусдир.

Аллоҳ таоло ўлим билан ҳаёт орасини ўз иродасига боғлаб бир-биридан айирмишдир.

Ҳар нарса Аллоҳ таолонинг хоҳиши билан бўлади.

Аллоҳ оламлардан беҳожатдир. Ҳеч кимсага муҳтож эмас.

У ҳолда уларнинг ҳаёти ва ўлимларининг, насл давом этиришларининг ёки йўқ қилишларининг, бир-биридан айрилишдаги - фарқланишдаги ҳикмат нима?

Бизнинг фикримизча; бутун коинотнинг, яхши ва ёмон, фойдали ва зарарли ҳар нарса Жаноби Ҳақнинг иродасига боғлиқ бўлишига бир монелик ва зиддият йўқ.

Севмоқ ва севмаслик бир-бирига зид. Лекин ҳар иккиси ҳам Аллоҳнинг иродасига зид эмас. Неча исталган нарсалар борки, улар ёмон.

Неча орзу этилган нарсалар борки, улар севимлидир.

Гуноҳлар нохушдир. Шу билан бирга орзу этилади.

Тоат-ибодатлар севилган ва исталган нарсалардир.

Куфр ва ширк ёмон. Лекин барибир баъзилар тарафидан орзу этилади.

Аллоҳ марҳамат қилади:

«У (Аллоҳ) бандаларининг кофир бўлишига рози бўлмас». (Зумар, 39/7).

У ҳолда насл давомийлигини таъмин этмоқ билан, уни йўқ қилмоқни Аллоҳ наздида ҳеч айни (бир, тенг) бўлурми? Бир ҳадиси қудсийда Аллоҳ марҳамат этади: **«Мусулмон қулимнинг руҳини қабз этмоқ хусусида оғир муомала қилганимчалик, ҳеч бир нарсада тарадудланмадим. Мен унинг ёмонлигидан рози бўлмайман. Муҳаққақки, унинг учун ўлим бор».** (Абу Ҳурайрадан (р.а.) Бухорий ривоят этган).

«Муҳаққақки, унинг учун ўлим бор» ифодаси у ҳақда аввалроқ келган бир иродага ишорат этмоқда.

Аллоҳ марҳамат этади:

«Сизларнинг ўртангиздаги ўлимни (ажални) ҳам Биз ўлчаб қўйгандирмиз». (Воқеа, 56/60).

Яна марҳамат этилади:

«У (Аллоҳ) сизларнинг қайси бирингиз чиройлироқ (савоблироқ) амал қилувчи эканингизни синаш учун улим ва ҳаётни яратган зотдир». (Мулк, 67/2).

Бу оятлар билан ҳадиси қудсийда келган «Мен унинг ёмонлигидан рози бўлмайман» ифодаси орасида ҳеч бир зиддият йўқ.

Аллоҳнинг зоти билан маҳлуқотнинг сифатлари орасида кўп фарқлар бор.

Маҳлуқотнинг борлиғи модда ва шаклдан иборат, нуқсонга тўла.

Ҳолбуки, Аллоҳнинг зоти ва сифатлари ҳар турли нуқсондан покдир.

Бу масалалар мукошафа илмининг мавзулари доирасига киради. Аллоҳнинг валий куллари бу сирларни ошкор қилишдан ман этилган.

Никоҳдан қочган киши - инсон наслининг кўпайишига қарши чиққан саналади.

Ваҳоланки, Одамнинг (а.с.) яратилишидан мақсад у инсон наслининг давомийлигини сақлаш ва таъминлаш эди.

Агар мақсад фақат шаҳватни кетказиш бўлса, ўшанда насабсиз - абтар ҳолда ўлиб кетарди. Ер юзида бошқа насл ҳам, никоҳ ҳам бўлмас эди.

Асҳоби киром доимо никоҳли яшашни тиладилар. Ҳатто ўлим тўшақларида бўйдоқ ҳолда ўлишдан ҳаё этдилар ва уйланишни истадилар.

Ҳақиқатда Муоз (р.а.) вабога чалинган даврларида шундай дедилар:

«Мени уйлантирингки, Аллоҳ ҳузурига ёлғиз ҳолда кетмайин!»

Агар дейилсаки, Муоз (р.а.) ўша пайтда бола кўрадиган аҳволда эмас эдилар. У ҳолда уйланишни исташининг асл сабаби нима?

Бунга жавоб ўлароқ, дейманки, бола фақат жимо этмоқ билан бўлади. Жимо эса, шаҳват билан ҳосил бўлади. Бу эса қулнинг иродасига ва танловига боғлиқ эмас.

Фақат қулнинг иродаси билан алоқадор бўлган ва шаҳватни жунбушга келтирган бир хусусдир. Бу эса ҳар ҳолда мумкин.

Бу боис иқтидорсиз бир кишининг ҳам никоҳланиши мустаҳаб кўрилади. Чунки шаҳватнинг жунбушга келиши яширин, ички туйғудир.

Кал сочини қираётгандай устара суриши ва юришга қодир бўлмаган кишининг ҳажга олиб борилиши ҳам мустаҳабдир. Чунки бунда бошқалар учун ҳам бир ташвиқ ва ўрнак бор.

Айни замонда Расулulloҳнинг (с.а.в.)нинг бир суннатини тирилтириш ва унинг ризосига

эришишга васила бўлади. Умар (р.а.) ҳам кўп уйланганлар ва шундай деганлар:

«Мен фақат фарзанд кўриш учун уйланмоқдаман».

Бола туғмоқдан қочган аёллар ҳақида Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этганлар:

«Хатто уйнинг бир тарафида бўлган бўйро ҳам туғишни истамайдиган хотиндан хайрлироқдир». (Абу Умар Ат-Тавкониий Умардан (р.а.) марфу ўлароқ ривоят этган)

Яна шундай дейдилар:

«Сизнинг хотинларингизнинг энг хайрлиси туққан ва севимли бўлганларидир». (Байҳақий Саид ибн Ясордан мурсал ўлароқ ривоят этган).

Яна марҳамат этадилар:

«Туғадиган қора хотин туғмайдиган гўзал хотиндан хайрлироқдир». (Бахз ибн Ҳокимдан Ибни Ҳиббон ривоят этган).

Кўринадики, турмуш қуриб, фарзандли бўлмоқни ишаш шахват кетказилишидан олдин келмоқда.

Инсон ўлган вақтида ортида солих фарзанд қолдирса, ўша фарзанд ота-онаси учун давомли савоб манбаи бўлади.

Хабарда келишича, қилинган дуолар, хайр ва ҳасанот нур (бўлиб) товоқларда ўлганлар(руҳи)га етказилади.

Агар фарзанд солих бўлмаса, ота-онаси учун фойда келтирмайди.

Ота-она фарзандининг хайрли ишлари сабабли савобга эришади. Лекин, ота-она фарзанди қилган гуноҳ амалларига шерик бўлмайди.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ҳеч бир кўтаргувчи (гуноҳкор) ўзга(жон)нинг юки(гуноҳ)ни кўтармайди». (Анъом, 6/164).

Аллоҳ таоло яна марҳамат этади:

«Ўзлари имон келтириб, зурриётлари ҳам уларга имон билан эргашган зотларга (ўша) зурриётларини ҳам қўшамиз. Уларга қилган амалларидан бирор нарсани камайтирмаймиз. Ҳар бир кимса ўзи қилган иши билан гаровлангандир». (Тур, 52/21)

Агар кичик боласи ўзидан аввал ўлса, ота-она унга сабр этса, ўша фарзанд унга шафоатчи бўлади.

Алидан (р.а.) айтилган ривоятга кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Шубҳасиз, кичик (балоғатга етмаган) фарзанд ота-онасини жаннатга элтади».

Яна шундай дейдилар:

«Ҳозир мен сенинг либосингдан ушлаганимдек, у ҳам у(лар)нинг кийими (ўнгири)дан тутади». (Муслим Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Бола учун (фаришталарга) айтиладики, уни жаннатга киритинг.

Шундан сўнг ўша бола хафа ҳолда жаннат эшиги олдида туриб олади ва: «Мен фақат ота-онам билан жаннатга кираман», дейди.

Шундан сўнг (фаришталарга) айтиладики: «Ота-онасини ҳам у билан бирга жаннатга киритинг!» (Насоий Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этган).

Хабарда келишича, қиёмат куни ҳисобга тортилган одамлар билан бир қаторда болалар ҳам маҳшаргоҳда тўпланадилар.

Фаришталарга дейиладики: «Бу (бола)ларни жаннатга олиб борингиз!»

Болалар жаннат эшиги олдида келиб тўхтайдилар ва туриб оладилар.

Уларга шундай дейилади:

«Эй мусулмонларнинг болалари! Хуш келибсиз! Марҳабо! (ичкари кирингиз!) Сиздан ҳисоб сўралмайди».

Шундан сўнг болалар сўрашади: «Бизнинг ота-оналаримиз қайдалар?»

Жаннат муҳофизига бўлган Малак шундай жавоб беради:

«Ота-оналарингиз сизлардай эмас эдилар. Уларнинг гуноҳлари бор эди. Улар гуноҳлари туфайли ҳисобга тортилмоқдалар».

Бу жавобдан сўнг болалар хафа бўлишиб, кайғуришиб, чувлай бошлайдилар. Аллоҳ таоло ҳар нени яхши билгани, ҳар ишдан хабардор бўлгани ҳолда сўрайди:

«Бу қандай шовқин?»

Малаклар шундай дейдилар: «Эй Раббимиз! Булар мусулмонларнинг болалари! Биз жаннатга фақат ота-оналаримиз билан бирга кирамиз, - деяптилар».

Аллоҳ таоло айтадики: «Уларни ўз ҳолига қўйинг!» Ва кейинроқ болаларга хитоб қилади: «Ота-оналарингизнинг қўлларидан ушланг ва улар билан бирга жаннатга кириңг!»

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Икки боласи бўлгани ҳолда ўлган киши (бир) девор билан жаҳаннамдан ҳимояланади». (*Зухайр ибн Алқамадан (р.а.) Табароний ривояти*).

Расулulloҳ яна шундай дейдилар:

«Бир кишининг балоғатга етмаган боласи бўлиб, ўша кишининг ўзи ўлса, Аллоҳ болаларга бўлган фазли ва карами сабаби билан у кишини жаннатга киритади».

«Ё Расулulloҳ! Икки боласи бўлса ҳамми?» дейишди.

Марҳамат этдиларки: **«Икки боласи бўлса ҳам...».** (*Ҳазрати Анасдан (р.а.) Бухорий ривоят этган*).

Айтишларига қараганда, солиҳ бир зотга уйланишни таклиф этдилар. Лекин, у зот бир муддат уйланмадилар.

Бир кун уйқуларидан уйғонар-уйғонмас: «Мени уйлантиринг, мени уйлантиринг!» дедилар.

У зотини уйлантирдилар ва бу қарорга келиш сабабини сўрадилар. У зот шундай жавоб бердилар:

«Балки Аллоҳ таоло менга бир фарзанд эҳсон этар ва ўша бола охиратда мен учун бир йўл кўрсатувчи бўлар».

Сўнгра сўзларида давом этдилар:

«Рўё(туш)да яна кўрдимки, қиёмат кўпмиш ва мен маҳшаргоҳдаги оломон орасида эмишман...»

Жуда чанқабман. Бўйним узилгудай бўлди. Барча махлуқот менга ўхшаш, қайғу-азобда қоврилмоқда. Биз бундай ҳолда эканмиз, не кўз билан кўрайки, жаннат болалари иззат-икромда эдилар.

Устларида нур ёпинчиқлар...

Қўлларида кумуш суроҳий (жом) ва олтин бардоқ (қадах)лари бор. Улар кўпчиликка ёрдам беряптилар.

Мен ҳам қўлимни улардан бирига узатдим ва: «Менга ҳам сув беринг, ташналик ҳолдан тойдирди, чанқаш паришон қилди», дедим.

У эса шундай жавоб берди: «Бизнинг орамизда сизнинг бирор фарзандингиз йўқ. Биз фақат ўз оталаримизгагина сув бера оламиз. (Шундай буюрилганмиз)».

Бундан сўнг дедимки: «Сизлар кимларсиз?»

У эса: «Биз - мусулмонларнинг ўлган болаларимиз», деди».

Бу воқеа қуйидаги ояти каримада ифода этилган маънога мувофиқ келади:

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Хотинларингиз сизлар учун зироатгоҳдир. Бас, зироатгоҳингизга хоҳлаган жиҳатингиздан (масҳру ҳолда) келаверингиз ва ўзингиз учун (савобли ишларни) тақдим этингиз». (*Бақара, 2/223*)

НИКОҲНИНГ ИККИНЧИ ФОЙДАСИ

Шайтондан ҳимояланиш, шаҳват изтиробидан қутилиш мумкин бўлади.

Кўз ҳаромдан тийилади.

Одамнинг фаржи ва номуси ҳимоя қилинади.

Бу хусусга далолат этган бир неча ҳадиси шарифлар бор.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Уйланган киши динининг ярмини кўриган бўлади. Қолган ярми учун ҳам Аллоҳ таолодан қўрқсин!»

Яна шундай дейдилар:

«Орангиздан уйланмоққа кучи-қудрати етган уйлансин. Агар кучи етмаса, рўза тутсин. Чунки рўза у учун бир қалқондир».

Бизнинг асарлар ва хабарлардан келтирганларимизнинг аксарияти бу маънога ишорат этмоқда.

Шаҳват ҳам, бола ҳам Аллоҳ таоло тақдир этган хусуслардир. Буларнинг орасида бир боғланиш бор.

Асл мақсад лаззат эканини ва лаззат туфайли бола бўлишини таъкидлаш шарт эмас.

Никоҳдан асл мақсад - фарзандли бўлишдир. Шу билан бирга ҳикмат ва шаҳват ҳам уни бу жиҳатга йўлловчи амаллардан саналади.

Шаҳватда бошқа яна бир ҳикмат ҳам бор.

Жаннатда ваъда этилган лаззатлардан ҳам огоҳ бўлиш лозим.

Қодир бўлмаган бир кишига жимо лаззатидан сўз очилса ва шунга ташвиқ этилса ёки кичик бир болага мол-мулк ва салтанат лаззатидан гап очилса ва шунга тарғиб қилинса, бу икки ташвиқ ҳам фойдасиздир. Дунё лаззатларининг фойдаларидан бири - жаннатда бу неъматларнинг янада юксак навли, янада мўл-кўл ва давомли бўлишига рағбат этмоқдир.

Шу тариқа тақво кучаяди, ибодат кўпаяди.

Аллоҳ таолонинг ҳикмати ва раҳмати қаранг! Бир шаҳват остида зоҳирий ва ботиний ҳаёт...

Зоҳирий ҳаёт - насл давом этиши билан қоим бўлувчи ҳаёт.

Ботиний ҳаёт эса - охират ҳаётидир.

Ўткинчи лаззатларда нуксон ва тез бир узилиш бор.

Давомли лаззатлар мукамалликка бўлган рағбатни кучайтиради.

Шу тариқа одамни Ҳаққа етказадиган ибодатга йўллайди.

Кул шиддат билан ибодатга юзланади, жаннат неъматларига етиш учун ибодатда давом этади ва одат ҳолига келтиради.

Инсон вужудида *зоҳирий* ва *ботиний* қанча зарралар бор.

Еру кўклар салтанатида, малакутда бу зарралар мавжуд.

Унинг остида ҳикмат латоифидан ва ақлларга турғунлик берувчи ажиб ҳоллардан ўрнаклар бор. Факат бу сирлар дунё зеб-зийнатларига бўлган рағбати ва машғулияти нисбатида пок қалблар учун очилади.

Никоҳ шаҳват ғалвасини кетказади.

Шаҳват кўпайиб, тақво кучи бунга бардош кўрсатолмаганда, фаҳшга мойиллик пайдо бўлади.

Бу маънога ишорат сифатида Расулуллоҳ (с.а.в.) шу оятни ўқирдилар:

«Кофир бўлганлар (ҳам) бир-бирларига дўстдирлар. Агар шуни қилмасангиз, ерда фитна ва катта фасод бўлур». (*Анфол*, 8/73)

Агар белида тақво камари бўлса, ғояси ҳам аъзоларини нафсоний истаклардан ҳимоя қилиш бўлса, кўзини ҳаромдан тийса, фаржини зинодан ҳимоя этса, кўнглини васваса ва ёмон

фикрлардан кўрса, унинг муқобиллари орасига бошқа нарсалар киролмайди.

Акс ҳолда, нафс уни жозиб ҳолга келтириб, уни жимога ташвиқ этади.

Шайтон кўп вақтлар мобайнида узлуксиз васваса қилади.

Баъзан намоз пайтида ҳам хотирига жимони келтиради. Ҳатто одамлар ёнида айтиб бўлмайдиган, айтишга уяладиган бошқа нарсаларни ҳам хаёлига келтиради.

Аллоҳ бандасининг кўнглида бўлганларни энг яхши билгувчидир.

Халқ орасида тил қандай муҳим бўлса, Аллоҳ таоло ҳузурида ҳам кўнгил шундай аҳамиятли, деган гап бор.

Охират йўлига кирган мурид учун қилиш керак бўлган асосий ишлар бошида кўнгилни ёмон нарсалардан муҳофаза этиш туради.

Абдуллоҳ ибн Аббос (р.а.) шундай деганлар:

«Ҳажга кетган кишининг ҳаж ибодати фақат никоҳ билан тўла, мукаммал бўлади».

Аллоҳ таоло дуо ўрнаги учун марҳамат этади:

«Эй, Раббимиз, тоқатимиз етмайдиган нарсани бизга юклаб қўйма». (Бақара, 2/286).

Аллоҳ яна шундай марҳамат этади:

«(Аллоҳ сизларга (шариат аҳкомларини) енгиллатишни хоҳлайди. Ахир, инсон заиф яратилган-да!». (Нисо, 4/28).

Икрима ва Мужоҳид бу оятни изоҳлаб, заифликдан мурод - аёлларга нисбатан сабрсизлик эканини айтганлар.

Файёд ибн Нужайҳ дейдики: «Одамнинг закари (кўзғолиб) қалққанда ақлнинг учдан бири кетади».

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Зулматга чўмган тун ёвузлигидан... (Паноҳ тилаб илтижо қилурман тонг Парвардигорига)». (Фалақ, 113/3).

Абдуллоҳ ибн Аббос (р.а.) бу оятни «закарнинг қалқиши» дея шарҳлаганлар.

Қамишнинг туриши умуман бир бало.

Жўшган вақтда ақл ва дин унга бас келиши мушкул!

У одам боласига қарши шайтоннинг энг кучли куролидир!

Расулуллоҳ (с.а.в.) бу хусусга нисбатан шундай дуо этганлар:

«Ё Раббий! Мен қулоғим, кўзим, кўнглим ва маънийим ёмонлигидан Ўзинга сиғинаман!»

Яна шундай дуо этганлар:

«Кўнглимни покламоқни ва фаржимни муҳофаза этмоқни Ўзиндан сўрайман!»

Пайғамбар (с.а.в.) ҳам Аллоҳга сиғиниб, номуси муҳофаза этилишини сўрар эканлар, ўзгалар ҳолини ўзинг тушунавер!

Бир қисм солиҳ зотлар биттадан кўп уйланганлар. Никоҳлари остида икки ёки уч хотинлари бўлган.

Бир қисм тасаввуф аҳли эса, кўп уйланишни хуш кўрмаганлар.

Бир зот шундай деганлар:

«Бутун умрим бўйича, сизнинг шу ҳолингиз каби бўлмоққа рози бўлсайдим, асло уйланмасдим. Лекин қирқ йилдан бери кўнглимни машғул этиб, мени Аллоҳ таолодан ғофил қилган бирор ҳол бўлмаган».

Бир киши тасаввуф аҳли бўлган зотлар ҳақида паст-баланд, нари-бери сўзларди. Дин улуғларидан бири унга дедиларки: «Сиз уларнинг қай ҳолларини хушламайсиз?»

У эса шундай деди: «Улар кўп ейдилар».

У зот дедиларки: «Агар сиз ҳам улардай очикқан бўлсайдингиз, сиз ҳам улар каби ердингиз».

Миш-миш қилган киши яна шундай деди:

«Улар кўп уйланадилар».

У зот шундай жавоб бердилар: «Агар сиз ҳам улардай фаржингизни ва кўзингизни харомдан кўриган бўлсайдингиз, улар каби уйланардингиз».

Жунайди Бағдодий шундай деганлар:

«Мен озиққа муҳтож бўлганим каби жимо қилишга ҳам эҳтиёж сезаман. Чунки солиҳа хотин - охират озиғи ва кўнгил поклиги учун зарурдир».

Шу боис Расулуллоҳ (с.а.в.) номаҳрамга тикилиб караган кишига ўз хотининг билан жимо қилгин дея амр этганлар.

Шундай йўл билан шайтоннинг васвасасини ўз нафсидан дафъ этган бўлади.

Жобир (р.а.) айтган ривоятга кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) гўзал бир аёлга дуч келиб қолдилар. Дарҳол Зайнаб (р.а.) волидамизнинг ёнларига кирдилар ва эҳтиёжини кетказдилар. Чиқиб марҳамат этадилар:

«Сиздан бирингиз бир аёлни кўриб, унга хаёли кетса, дарҳол ўз хотини билан кўшилсин!» (Жобирдан (р.а.) Муслим ва Термизий ривоят этганлар)

Хотини билан алоқасиз ҳолда бўлмасликни Расулуллоҳ (с.а.в.) умматга тавсия этганлар ва шайтон қон каби томирларда кезишини билдирганлар.

НИКОҲНИНГ УЧИНЧИ ФОЙДАСИ

Завжалар билан бирга ўтирмақ, уларга қарамок ва улар билан ҳазил-ҳузул қилиб ўйнашмоқ, тегишмоқ нафсларига роҳат беради. Кўнгил роҳатланиши оқибатида ибодатга бўлган соғинч ва иштиёқ ортади.

Муттақий зотлар ҳалол йўл билан кўнгилларини роҳатлантирадилар ва кўнгилдан Аллоҳдан бошқа ҳар нени чиқариб ташлайдилар.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«У (Аллоҳ) сизларни бир жондан яратиб, ундан унинг жуфтини унга (уйланиб) таскин топиши учун пайдо қилган зотдир» (Аъроф, 7/189).

Али (р.а.) шундай деганлар: «Вақти-вақти билан кўнгилларингизни роҳатлантирингиз. Чунки агар кўнгил бир нимадан қувонмаса, хушланмаса, унга қарши бўлади».

Абу Зар (р.а.) ривоят этган хабарда шундай дейилади: «Оқил киши зиммасида бўлган зарур нарса - вақтини уч қисмга ажратмоқдир:

Бир қисмида Роббига дуо қилиб ёлворади.

Бир қисмида ўз нафсини ҳисобга тортади.

Бир қисмида еб-ичиши билан машғул бўлади».

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Жаброилга (а.с.) жимо қувватим сусайганидан шикоят қилдим. У Зот (а.с.) менга ҳалим (хариса) емоғимни тавсия этдилар».

Бу ҳадиснинг саҳиҳ ёки саҳиҳ эмаслиги ҳақида турли фикрлар бор.

Агар саҳиҳ бўлса, фақат шаҳватни кучайтириш учун эмас, айтилган вақтда кўнгилни мосиво этмоқ ва зикруллоҳга ҳозирламоқ учундир.

Кўнгилнинг хотиржамликка эришиши ва ҳузур топиши кишиларнинг хос ҳолларига кўра ўзгаради.

Баъзилар уйланиб кўнгил ҳузурига эришади. Баъзилар оқар сувларга қараб сокинлик топади. Баъзилар эса, яхшиликка боқиб ҳузурланади.

НИКОҲНИНГ ТЎРТИНЧИ ФОЙДАСИ

Уйланмай ёлғиз яшайдиган киши дунё(вий) эҳтиёжлари билан машғул бўлгани учун вақтини зое этади ва охират ишларига кўп вақт ажрата олмайди.

Солиҳа аёл уй ишларида эрига ёрдамчи бўлиши охират ишлари учун вақтдан фойдаланишига ҳам ёрдам беради.

Шу боис Абу Сулаймон ад-Дароний шундай дейдилар:

«Солиҳа хотин - дунё неъматларидан эмас, охират неъматларидандир.

Чунки у сенинг охират учун ҳозирлик кўришингга ёрдам беради.

Яна у уй ишларида сенга ёрдамчи бўлади ҳамда шахват таскинлигини сақлайди».

Муҳаммад ибн Каъб шундай деганлар:

«Бақара сурасининг 201-оятда келган «ҳасана» дан мурод - солиҳа хотиндир»

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Сиздан бирингиз шукр этувчи бир кўнгил, зикр этувчи тил, охирати учун ёрдамчи, имонли солиҳа бир жуфт соҳиби бўлсин!» (*Термизий ривоят қилган ва Ҳасан ҳадисдир, деган*).

Дикқат қил!

Расулуллоҳ (с.а.в.) зикр, шукр ва солиҳа жуфтни бир жойда тавсия этмоқдалар.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Биз унга ёқимли ҳаёт бахш этурмиз». (*Наҳл, 16/97*)

Бир қанча муфассирлар бу оятдаги «ёқимли ҳаёт»ни «солиҳа жуфт» дея тафсир қилганлар.

Умар (р.а.) дейдиларки: «Аллоҳ таолога имондан сўнг бандага солиҳа бир хотиндан хайрлироқ неъмат берилмаган».

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Икки хислат сабабли мен Одамдан (а.с.) афзал этилдим. Унинг завжаси (Ҳазрати Ҳаво) маъсиятда унга ёрдамчи бўлди. Менинг хотинларим эса, тоат-ибодатда менга ёрдамчи бўлишади.

Яна унинг шайтони кофир эди.

Менинг шайтоним эса, мусулмон бўлди. Хайрдан бошқа Ҳеч нарсани буюрмайди». (*Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) Ал-Хотийб ривояти*).

Буларнинг барчаси солиҳ зотлар назарда тутган фойдалардир.

Табиийки, бу фойдалар ёнида насл кўпайиши ҳам бор. Чунки балони дафъ этмоқ ва тан сихатликни талаб этмоқ куч-қувватли бўлиш билан қўлга киритилади.

Айтиладики: «Ёрдамчисиз киши пастлашади. Балони ўзидан дафъ этувчи бирини топган киши ўзини хотиржамликка эриштирган ва кўнглини эса ибодатга ҳозирлаган бўлади».

Чунки зиллатга тушмоқ кўнглини паришон айлайди. Иззат эса зиллатни бутунлай дафъ этади».

НИКОҲНИНГ БЕШИНЧИ ФОЙДАСИ

Нафс мужодаласи ва риёзати;

Оила ҳуқуқига риоят;

Хотинларнинг ўзгарувчан феъли ва азиятига сабр;

Уларнинг ислоҳи учун ғайрат қилмоқ;

Уларни дин йўлига иршод этмоқ;

Улар учун ҳалол фойда таъминотига ҳаракат қилмоқ;

Болаларни таълим-тарбия билан ўстирмоқ.

Мана буларнинг барчаси жуда қимматли, фазилатли амаллардир.

Буларнинг барчасига риоят этишнинг фазилати ҳам кўп.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Адолатли султоннинг бир кун адолат билан иш тутиши етмиш йиллик (нафл) ибодатдан устундир».

Яна шундай деганлар:

«Диққат қилингиз! Барчангиз чўпон (бошлиқ)сиз ва ҳар қайсингиз ўз бошқарувингизда бўлганлар учун жавобгарсиз». (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этганлар).

Ҳам ўз нафсининг ҳамда бошқаларнинг ислоҳи билан машғул бўлган киши фақат ўз нафсининг ислоҳи билан машғул бўлган каби эмас.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қиладилар:

«Кишининг ўз оиласи учун сарфлаган нарсаси садақадир. Шубҳасизки, киши хотинининг оғзига солган лукма туфайли савобга эришади». (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Масъуддан (р.а.) ривоят қилинган)

Абдуллоҳ ибн Муборак ҳазратлари биродарлари билан бирга бир жангда иштирок этардилар.

- Биз қилаётган шу амалдан афзалроқ ишни биласизми? - деб сўрадилар у зот.

- Билмаймиз, - дедилар.

- Мен биламан, - дедилар Абдуллоҳ ибн Муборак.

- Недир?

Абдуллоҳ ибн Муборак шундай жавоб бердилар:

- Оилали, номусли киши кечаси туриб, болаларига қараса, устлари очилиб қолган бўлса, ёпса ва зарур бўлса ўз либосини уларга ёпинчиқ қилса, ана шу амали биз қатнашаётган жангдан фазилатлидир.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Кимнинг намози гўзал, бола-бақраси кўп ва моли оз бўлса ҳамда мусулмонларни ғийбат қилмаса, ана ўша киши жаннатда мен билан бирга бўлажак!» (Абу Яъло Абу Саид ал-Худрийдан (р.а.) ривоят этган)

Яна шундай деганлар:

«Қулнинг гуноҳлари кўпайган вақтда, гуноҳларига каффорат бўлиши учун Аллоҳ қулини бола-чақа ташвишлари (ўйлари) билан имтихон қилади». (Аҳмад ибн Ҳанбал Ошиадан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай деганлар:

«Гуноҳлар ичра шундай гуноҳлар борки, фақат бола-чақанинг ғам-ташвиши, қайғу-кадаригина бу гуноҳларга каффорат бўлади». (Табароний «Авсот»да Абу Ҳурайрадан ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Кимнинг учта қизи бўлиб Аллоҳ уларни мустағний (беҳожат, бой) қилгунча, уларнинг тирикчиликларини таъминласа ва уларга яхши муомала қилса, Аллоҳ албатта унга жаннатни вожиб қилади. Фақат кечирилмас (гуноҳи) иши бундан мустаснодир». (Ал Ҳароитий Абдуллоҳ ибн Аббосдан(р.р.) ривоят этган).

Ривоят этилганига қараганда, обидлардан бир зот хотини ўлгунча яхши муомала қилдилар: Хотини вафот этгач, уни уйлантирмоқчи бўлдилар. Лекин у зот бу таклифни қабул қилмадилар ва севгили хотини ўрнига бошқа хотин олмадилар. Хотини ўлгач, бир ҳафтадан сўнг ул зот бир туш кўрдилар. Осмон эшиклари очилиб, одамлар у ердан тушиб кезмишлар! Улар бири-бирининг кетидан келар, гўё ҳар бири самодан энишда у зотга қарар ва: «Ўша ёмон одам мана шу», дейишарди.

Ниҳоят энг сўнг ёшдан ўша зот сўрадилар:

- Сиз сўзлаган ўша ёмон одам ким?

- Сиз! - деди йигит.

- Нечун?

Йигит шундай жавоб берди:

- Чунки авваллари солих амалларингизни жанг қилганларнинг амаллари орасида кўкларга кўтарар, юксалтар эдик.

Бир ҳафтадан бери амалларингизни жангдан қолганларнинг амаллари билан бирга ерда қолдирмоққа амр этилдик.

Сиз нима қилдингизки, бундай амр берилди?! Буни ҳам билмаймиз.

У зот тонгда уйғониб туриши билан биродарларига:

«Мени уйлантиринг! Мени уйлантиринг!» дедилар.

Кўп ўтмасдан уни уйлантирдилар.

* * *

Яна айтишларича, бир гуруҳ одам Юнус (а.с.) ҳузурларига келишди. Юнус (а.с.) уларни меҳмон қилиб, икромда бўлдилар. Ичкари кириб, ташқари чиққанларида хотини азият бериб, у зотни (сўз билан) узиб олдилар. У Зот (а.с.) сукут қилар ва сабр этардилар.

Меҳмонлар бу ҳолдан ҳижолат бўлдилар.

Шундан сўнг Юнус (а.с.) марҳамат этадилар:

«Ҳижолат чекманг! Чунки мен Аллоҳ таолога дуо қилдим ва: «Ё Раббим! Мени охиратда жазолантирма!» дея ёлвордим. У эса дуомни қабул этди ва марҳамат айлади: «Сенинг жазоинг, фалон кишининг қизига уйланишинг бўлур». Шундан сўнг мен унга уйландим. Мана, кўриб турибсизки, ҳозир ҳам унинг азиятларига сабр этмоқдаман. Бундай сабрда нафс учун риёзат бор. Айниқса, ғазаб тийилиши ва хуш феълланиш, яъни хулқни гўзаллаштириш бор».

НИКОҲНИНГ ОФАТЛАРИ

Никоҳнинг учта офати бор.

Никоҳнинг биринчи офати:

Ҳалол луқмадан ожиз қолиш эҳтимоли. Чунки тирикчилик тангу тор вақтларда ҳалол луқмани таъмин этмоқ мушкул ва никоҳ ҳаром емоққа сабаб бўлиб қолиши мумкин.

Бўйдоқ, бева бўлган киши ўшандай ҳолга тушиб қолишдан ўзини осонроқ кўрийдиган ва аминроқ бўлади.

Оилали киши умуман ёмон ва ҳаром йўлга осонроқ киради. Чунки у хотинининг орзу-ҳавасига, истагига тобе бўлади ва дунёсининг муқобили ўлароқ охиратини сотади.

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Бир қул мезон (қиёматда тарози) ёнида турғизилади.

Унинг тоғларча савоби бор:

Оиласининг кечимидан сўроққа тугилади.

Молини қайдан топиб, қайга сарф-харж этганидан сўралади.

Барча савоблари (ҳақдорлар тарафидан) кўлидан олинади. Битта ҳам савоби қолмайди.

Шунда малаклар шундай нидо қиладилар: «Дунёда қозонган барча савобларини оиласи еган ва бугун барча амаллари гаровга қолган киши мана будир!».

Айтилмоқдаки, қиёмат куни бир кишидан энг аввал талаб этилажак бўлган - оиласи ва болаларидир. Улар Аллоҳ ҳузурига чақирилиб шундай дерлар: «Эй Роббимиз! Бизнинг

ҳаққимизни ундан олиб бер. Чунки у бизга билмаганимизни ўргатмади. Бизга ҳаром едирди.

Биз унинг ҳаром эканини билмадик».

Бундан сўнг уларнинг ҳаққи ундан олинади.

Салафи солиҳийндан бир зот шундай деганлар:

«Аллоҳ таоло бир қулига ёмонлик тиласа, дунёда унга оилани мусаллат этгай».

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Ҳеч ким оиласи жаҳолатидан каттароқ гуноҳ билан Аллоҳ таолонинг ҳузурига чиқмас». (Абу Мансур «Муснад»ида Абу Саиддан (р.а.) ривоят этади).

Бу офат барча учун умумийдир. Ундан қутулганлар (сони) оз. Фақат хоҳ мерос йўли билан ёки хоҳ ишлаб, ҳалол йўлдан мол топган кимса ортиқча очкўзлик қилмасдан ҳалоли билан кифояланса, уни ўзи ва оиласи учун харжласа, ўша киши мустаснодир. Ўша киши бу тур офатлардан қутилади.

Ибни Солимдан уйланганлик ҳақида сўрашди. У зот шундай жавоб бердилар:

«Шаҳват ҳаддидан ошган бу замонда уйланмоқ ёлғизликдан фазилатлироқдир».

Шаҳват ҳаддан ошганлигига шаҳвоний бузуқ бир эшакни мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Эшак урғочисини кўрса, урган билан ҳам истагидан воз кечмайди. Шаҳвати ортган киши ҳам шундай. Нафсига осонлик билан ҳоким бўлолмайди.

НИКОҲНИНГ ИККИНЧИ ОФАТИ

Оиласининг ҳақларини ҳимоя қилмоқ, уларнинг турли феълларига сабр этмоқ ва улардан келгуси азиятларга бардош бермоқдир. Бу офат биринчисига кўра, бироз енгилроқ. Чунки ҳалол топмоқ ва ҳалол лукма емоқ жуда мушкулдир.

Аёлларнинг ҳақларини таъминлашда таҳликалар бор. Чунки оила бошлиғи бўлган киши, гўё, чўпон, унинг зиммасида мажбуриятлари бор.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Оиласини (ҳақлариини) зое этиши гуноҳ ўлароқ кишига етар». (Абу Довуд ва Насоий ривоят этганлар)

Айтиладики, оиласининг жавобгарлигидан қочган киши хўжайинидан қочган хизматкор кабидир. Уларга қайтмагунча намози ва рўзаси қабул бўлмайди.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ўзларингизни ва оила аъзоларингизни ёқилғиси одамлар ва тошлар бўлмиш дўзахдан сақлангиз». (Таҳрим, 66/6)

Ўз жонимизни оташдан кўриганимиз каби улар (аҳлимиз, оила аъзоларимиз, хизматчиларимиз)ни ҳам ҳимоя қилиш бизга амр этилди.

Инсон баъзан ўз ҳаққини ҳам кўришдан ожиз бўлади. Нафс эса аксарият ҳолларда ёмонликни амр этади. Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

«Нафс ёмонликка ундовчидир». (Юсуф, 12/53)

Шу сабабли баъзилар уйланмоқ учун буни бир баҳона ўлароқ олға сурганлар: «Мен ўз нафсим билан имтиҳон этилганман. Айрича бошқа бир нафсни унинг зиммасига қандай илова эта оламан!».

Иброҳим ибн Адҳам Ҳазратлари ҳам айна баҳона билан узр айтганлар ва шундай деганлар:

«Менинг уларга эҳтиёжим йўқ. Бунинг устига уларнинг ҳақ-ҳуқуқларини кўримоқда менинг ожизлигим бор».

Яна айна сабаб туфайли Бишри Хофий ҳам узр айтганлар ва шундай деганлар:

- Мени никоҳдан тўсгувчи шу оятдир:

«Ўша аёлларнинг ҳам (эркаклар) зиммасида (машру бўлган) ҳақ-ҳуқуқлари бор».

(Бақара, 2/228)

Биринчи офат каби бўлмаса-да, бу офат ҳам ҳар ким учун умумийдир.

Фақат билимдон, оқил, хушфёъл, хушхулқ, аёлларни яхши билувчи, уларнинг тилларига сабр этувчи, ҳақ-ҳуқуқларига (содиқ) вафо кўрсатувчи кишилар бу офатдан ўзларини кўрий оладилар.

НИКОҲНИНГ УЧИНЧИ ОФАТИ

Оила ва болалари кишини молпараст бўлишга мажбур қилишлари, қийинчиликка йўллашлари ва оқибат Аллоҳ таолодан ғофил этишларидир.

Бола-чақа эҳтиёжларини таъмин этиш учун ҳар турли йўлдан мол тўплаган ва жамлаб қўйган кимса ёмон одам саналади.

Оиласи, моли ва болалари Аллоҳ таолога бандаликдан чалғитган киши ғофилдир.

Абу Сулаймон дейдиларки: «Уйланган киши дунёга боғланган бўлади».

Уйланмоқ фазилатлими?

Ёки ёлғиз қолмоқ афзалми?

Бу хусуслардаги ҳукмлар турлича ва одамга караб ҳукм ҳам ўзгаради.

Агар ёш бўлса, шахватини таскин топдириш эҳтиёжи бўлса ва турмуш қуриш уни Аллоҳ таолога бандаликдан чалғитмаса, уйланиши афзал.

Агар уйланиш кишини Аллоҳ таолодан чалғитса никоҳнинг унга фойдаси бўлмайдиган ва уйланса турли офатларга дуч келадиган бўлса, у ҳолда ёлғиз қолмоқ афзалдир.

Уйланиш ёки уйланмаслик масаласи кўндаланг келганда қай тараф оғир босса, ўша томонда ҳаракат этиш керак.

Аллоҳ таолодан чалғитувчи нарсаларда асло хайр йўқ. Ҳаром молда ҳам яхшилик йўқ.

Меъёрий шахватга эга кишининг уйланишида фарзанд кўриш учун бир ғайрат бўлса, бу йўлда ҳаракат этиш фойдалидир.

Дин эса сармоядир.

Тақво соҳиби бўлмаган ва нафсининг орзу-истакларига эргашган, зино йўлига кириб қолишдан қўрққан киши учун уйланиш фойдали бўлади.

Ҳаром даромад икки ёмонликнинг манбаидир.

Агар зино қилмаяжга қатъиян амин бўлса, лекин шу билан бирга ҳаромга боқмоқдан кўзини тия олмаса, кўрий олмаса, (у ҳолда) уйланмаслик уйғун(роқ) бўлур.

Қарамок - кўзнинг зиноси. Фақат (лекин) фаржнинг ифратини кўриси, ўша вақтда қарамок ҳаром емоқдан аҳвондир (яхшироқдир) ва афвга яқинроқдир.

Агар кўнгилни машғул этган ёмон ўйларни дафъ этмоққа куч етказолмаса (қувват тополмаса), ҳам тадбиқ этмоққа турмагунча (ҳаракат, бошламагунча) кўнгилда қолган ўйлар афв(кечирилиш)га яқинроқдир.

Худди мана шу тариқа турмуш (оила) қуришнинг фойдалари билан офатларини ҳар томондан муқояса қилиш керак ва шахсга кўра энг уйғун бўлган ҳукмни таржих этиш (афзал кўриш) лозим.

Никоҳ - ақд ва кўнгилнинг ибодатга ҳозирланишига монъ эмас. Лекин фақат эҳтиёж юзасидан қозончга зарурат бор. Агар ҳалол лўқма кучи етса, ўша тақдирда уйланмоқ янада афзал бўлади.

Чунки кеча ва кундузнинг маълум қисмида ибодат учун кўнгилни фориғ қилиб, ибодатда давом этиш мумкин.

Вақтини режали ҳолда қисмларга ажратиш инсоннинг ўз ихтиёрида.

Фарз ибодатлар, уйқу, таомланиш ва покланиш учун ажратган вақти тартиб-интизомга

олинмоғи лозим.

Киши агар нафл намоз, ҳаж ва шунга ўхшаш жисмоний амалларда охират йўлига кирган бир киши бўлмаса, у ҳолда уйланиши ўзи учун уйғунроқ бўлади.

Чунки ҳалол луқмани қўлга киритишга киришиш, оиласининг ҳақ ва ҳуқуқини ўйлаш фарзанд кўриш учун ҳаракат қилмоқ ва аёлларининг турли феълларига сабр этмоқ ҳам ибодат турларидан ҳисобланади.

Буларнинг фазилати ҳам нафл ибодат савобидан кам эмас.

Агар у қилаётган қуллик илм, фикр ва ботиний йўлда илгариламоқ билан бўлса, у ҳолда уйланмаслик уйғунроқ бўлади.

Агар дейилсаки: «Фазилати бўлиши билан бирга Ийсо (а.с.) нечун уйланмадилар?

Яна, агар Жаноби Ҳаққа ибодат учун уйланмаслик янада афзалроқ эса, у ҳолда Расулуллоҳ (с.а.в.) нечун кўп бор уйландилар?»

Билинги, жимога кучи етган, манийси кўп бўлган, дунёга машғул бўлмай, Аллоҳ таолодан гофил қолмайдиган киши учун уйланмоқ афзал.

Расулуллоҳ (с.а.в.) ибодат ва никоҳнинг барча фазилатини кучли бир шаклда ўз шахсиятларида тўплаганлар. Тўққиз хотин билан никоҳли бўлишлари билан бирга у зотнинг кўнглини Аллоҳ таолога ибодат фикру зикри эгаллаб олган.

Шубҳасиз, хотинларининг дунёвий эҳтиёжларини таъмин этмоқ учун қилган амаллари ҳам у Зотни (с.а.в.) Ҳақ таолодан чалғитмаган.

Расулуллоҳнинг (с.а.в.) даражалари жуда юксак эди. Шу боис ҳеч нарса у Зотнинг (с.а.в.) кўнгил ҳузурларини бузмаган, кўнглини ҳар доим Аллоҳ таолога боғлашларига, ҳар доим Аллоҳ билан бирга бўлишларига ҳалал бермаган.

Ҳатто шундай бир даражага юксалган эдиларки, хотиннинг тўшагида ҳам ваҳий келарди.

Анас (р.а.) шундай дейдилар:

«У Зот (с.а.в.) хотинининг ётоғида пайтида ҳам ўзларига ваҳий тушарди». (*Ҳазрати Анасдан (р.а.) Бухорий ривояти*).

Ҳеч бир одамни Муҳаммад Мустафо (с.а.в.) билан муқояса қилиб бўлмайди.

Ҳазрати Ийсога (а.с.) келсак, у зотнинг ҳоллари ўзгача. У Зот уйланмасликни - ёлғизликни афзал кўрганлар.

Эҳтимолки, у Зотнинг (а.с.) ҳоллари уйланадиган бўлсалар, Аллоҳ таолодан чалғиши мумкин бўладиган бир аҳволда эдилар! Ёки бошқа сабаблар бўлгандир.

Энг тўғриси Аллоҳ таоло билади, албатта.

ИККИНЧИ БОБ

НИКОҲ АҚДИНИНГ ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

Никоҳ ақди

Никоҳ ақди ҳақиқий бўлишининг тўрт шарти бор:

1. Валисининг ижозати. Агар вали йўқ бўлса, султон ёки вакили валиси бўлади.
2. Аёлнинг розилиги. Агар аёл тул ва болиға бўлса ёки бокира ва болиға бир аёл бўлса, отасидан бошқаси уни турмушга бериши мумкин.
3. Икки одил гувоҳ.
4. Ижоб ва қабул. Яъни, уйланиш таклифи ва қабул қилмоқ. Никоҳдан аввал фотиҳа қилиш одобдандир.

Никоҳ ақди тузган киши: **«Алҳамдулиллаҳ вассолату аъла Расулиллаҳ. Қизим, сени фалон кишига турмушга бердим»**, дегани маъкул.

Куёв вакили эса: **«Алҳамдулиллаҳ вассолату аъла Расулиллаҳ. Бу садоқатга биноан мен ҳам уни никоҳламоқни қабул қилдим»**, дейди.

Никоҳ ақдини аёлга эшиттириш ҳам никоҳ одоби саналади.

Никоҳдан аввал келинга қараш мустаҳаб.

Икки гувоҳдан бўлак солиҳ кишиларни даъват этиш ҳам яхши.

Никоҳ ақдини тузаётганда Расулуллоҳнинг (с.а.в.) суннатларини бажаришни, кўзини ҳаромдан тийишни, фарзандли бўлиш ва юқорида зикр этилган фойдаларни қўлга киритишни ният қилиш керак.

Никоҳдан мақсад фақат шаҳват таскини бўлиши керак эмас.

Агар шундай тушунилса, бу иш фақатгина дунё амалидан бир амал бўлиб қолади.

Никоҳнинг шаввол ойида ва масжидда бўлиши мустаҳаб.

Муслимнинг Оишадан (р.а.) ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) Оиша (р.а.) онамизга шаввол ойида никоҳланганлар.

НИКОҲГА ТЎСИҚ БЎЛГУВЧИ ҲОЛЛАР

Никоҳга монеъ ҳоллар ўн тўққизта:

1. Аёлнинг бошқа билан оилали бўлиши;
2. Аёлнинг идда муддати битмаган бўлиши, эри ўлиши ёки у билан ажрашганлиги бу муддатни ўзгартиролмайди.
3. Куфрни тилга олиб, диндан чиқиб, муртад бўлиши.
4. Маъжусий бўлмоғи (оловга сиғинмоғи)
5. Будпараст ёки динсиз бўлмоғи.
6. Расулуллоҳ (с.а.в.) пайғамбар ўлароқ юборилгандан сўнг бузиб ўзгартирилган китобларга ишонмоқ.
7. Эркакнинг ҳур бўлиб, аёлнинг чўри бўлиши.
8. Аёлнинг қисман чўри бўлиши ва никоҳ қилганнинг мулкياتи остида бўлиши.
9. Аёл ва эркакнинг яқин қариндош бўлиши.
10. Сут қариндош (эмикдош) бўлиши.
11. Насаб ёки қуда-андачилик жиҳатидан яқин қариндош бўлмоқ.
12. Эркакнинг тўрт хотини бўлса, бешинчисига уйланиши ҳаром.
13. Никоҳланувчи эркак аёлнинг опаси ёки сингисига уйланган бўлиши. Чунки опасингилларнинг бир никоҳ остида бўлиши ҳаром.

14. Эрининг уч талоқ билан қўйилмаган хотини бошқага теголмайди.
15. Уйланмоқчи бўлган эркак никоҳланадиган аёлга лион қилган бўлиши.
16. Ҳаж ва умра асносида уйланиш монёъ бўлган пайт никоҳга тўсиқдир.
17. Ҳали балоғатга етмаган бир тул бўлмоқ.
18. Ҳали балоғатга етмаган етим бўлиш.
19. Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) хотинларидан бўлиши. Чунки улар мўминларнинг оналари ўлароқ кабул этилганлар.

НИКОҲДА ЭЪТИБОР БЕРИЛАДИГАН ЖИҲАТЛАР

Уйланаётганда диққат этилиши керак бўлган таржиҳ сабаблар саккизта:

Биринчи жиҳат:

Солиҳа ва диндор бир хотин бўлиши керак. Чунки агар дини заиф бўлса, эрининг ҳақ-ҳуқуқини ва ўзининг номусини кўриши мушкул.

Бир одам Расулulloҳнинг (с.а.в.) ҳузури муборакларига келиб деди: «Ё Расулulloҳ! Менинг бир хотиним бор, ўзига узалган қўлни қайтармайди!»

- Қўйиб юбор! - дедилар Расулulloҳ (с.а.в.).

- Ё Расулulloҳ! Мен уни севаман-ку! - деди у. Бундан сўнг Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

- Уни ёнингда маҳкам тут.

Аёл диндор бўлмаса, эрининг молини ҳам муҳофаза қилолмай зарар келтиради.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ўзларингизни ва оила аъзоларингизни ёқилғиси одамлар ва тошлар бўлмиш дўзахдан сақлангиз». (*Таҳрим, 66/6*).

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Аёл моли, чиройи ёхуд дини учун никоҳланади. Булардан сизга зарури диндор бўлганини афзал билиб танлашингиздир».

Яна шундай деганлар:

«Ким бир аёлни моли учун ва гўзаллиги учун никоҳига олса, унинг гўзаллигидан ҳам, молидан ҳам маҳрум этилади.

Ким аёлни диндорлиги учун никоҳига олса, Аллоҳ таоло унинг молига ҳам, гўзаллигига ҳам барокат эҳсон этади».

Яна шундай дейдилар:

«Аёлни фақат гўзаллиги учун никоҳингга олма. Чунки унинг гўзаллиги ўзини разилликка тушириши мумкин.

Фақат моли учун ҳам уйланма. Балки унинг моли ўзини йўлдан оздиради.

Сен аёлни диндорлиги учун никоҳингга ол».

Иккинчи жиҳат:

Хушфеъл аёлга уйланиш керак. Аёл агар бадфеъл ва нонкўр (кофир) бўлса, ундан келадиган ёмонлик ҳам яхшиликдан кўпроқ бўлади. Ҳеч нарсага каноат қилмайди. Доимо вайсаб, кулоқ-миянгни қоқиб, қўлингга беради, хузурсиз қилади.

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Шубҳасиз, Аллоҳ таоло сергап-эзмаларни ва одамларни калака-мазах қилувчиларни севмайди». (*Термизий Жобирдан (р.а.) ривоят этган*).

Айтишадики, бир сайёҳ саёҳатга чиққанди. Бу сафари асносида Илёсга (а.с.) дуч келди. У

зотдан насиҳат сўради. Илёс (а.с.) унга ёлғизликдан воз кечиб, уйланишни тавсия этдилар.

Сўнг шундай дедилар:

- Тўрт хил аёлга уйланма:

а) Эридан ажрашган тул хотинга уйланма. Чунки у ҳар доим бўлар-бўлмасга ажрашишдан гап очади;

б) Дунёлик моллари билан мақтанувчи аёлга уйланма;

в) Фосиқ аёлга ҳам уйланма;

г) Осий, бадфеъл аёлга уйланма. Чунки осий хотин сўз билан ҳам, бевосита феъли билан ҳам эридан устун бўлишга интилади.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Фоҳишалик қилмаган ва маҳфий ўйнаш тутмаганларига уйланаверинглар!» (Нисо, 4/25)

Али (р.а.) марҳамат этадилар: «Эркаклар учун ёмон бўлган баъзи хулқ-атворлар аёллар учун яхши одат, хулқ бўлиши мумкин.

Феъл ва одатларнинг энг ёмонлари: хасислик, унутувчанлик ва кўрқоқликдир.

Агар аёл хасис бўлса, ҳам ўз молини ҳам эрининг молини жуда яхши кўрийди.

Агар унутувчан бўлса, ўшанда шубҳага тушиш эҳтимолига қарши ҳар ким билан суҳбатлашавермайди ва бетараф қолади.

Агар кўрқоқ бўлса, ҳар нимага эргашмасдан, уйда ўтиради ва ўзини бир талай тухматлардан сақлаган бўлади».

Учинчи жиҳат:

Аёлнинг чехраси очиқ бўлиши керак. Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Аллоҳ таоло сиздан кимнингдир кўнглига бир аёл билан турмуш қуриш фикрини солса, унга қарасин». (Ибн Можа Муҳаммад ибн Масламдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай деганлар:

«Ансор аёлларининг кўзларида қусур бор. Шунинг учун улардан бирига уйланмоқни истаган вақтда, уларга қарасин». (Муслим Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этган).

Ҳазрати Умар (р.а.) даврларида бир киши уйланди. Унинг хино кўйиб бўянганини билган қиз тараф Умарга (р.а.) мурожаат этдилар: «Биз уни ёш (йигит) деб ўйлаган эдик...»

Бу сўзни эшитиб, Умар (р.а.) уни урдилар ва: «Сен қавмни алдадинг», дедилар.

* * *

Айтишларига қараганда, Билол ва Суҳайб (р.а.) бир араб оиласига бориб, улар билан танишмоқчи ва насиб этса қизларига уйланмоқчи эканини айтдилар.

« - Сизлар кимсизлар?»

- Мен - Рабаҳ ўғли Билолман. Бу эса дин биродарим Суҳайб Румийдир.

Биз залолатда эдик. Аллоҳ таоло бизни ҳидоятга етказди.

Биз хизматкор кул эдик. Аллоҳ таоло бизни озод қилди.

Биз фақир эдик. Аллоҳ таоло бизни бой-бадавлат этди.

Агар бизни уйлантириб қўйсангиз, биз Аллоҳ таолога ҳамд айтамыз.

Агар бизнинг талабимизни рад этсангиз, биз Аллоҳ таолони нуқсон сифатлардан танзих этамыз (пок ҳолда ёд этамыз)».

Бу сўзлардан сўнг улар: «Сизни уйлантирамыз», дедилар.

* * *

Никоҳдан аввал аёлни кўриш мустаҳаб. Шу тариқа баъзи иккиланишлар кетказилади.

Агар бир киши чиройга қарамасдан фақат суннатни жонлантормоқ учун ёки фарзанд кўриш ёхуд уй ишларини юритиш учун уйланса, бу ҳол зухдга янада яқинроқ бўлган бир ҳолдир.

Абу Сулаймон ад-Дароний шундай дейдилар:

«Зухд ҳар неда бўлади. Ҳатто хотин хусусида ҳам. Масалан, бир одам дунёда зухд учун ажуза (кекса, бадфеъл) аёлга уйланади».

Малик ибн Динор шундай дейдилар:

«Сиздан кимдир етим қизга уйланса, бу сабабли савобга эришади, ҳамда ўша етим қиз еб-ичиш хусусида осон нарсаларга рози бўлгани учун тирикчилик осонлашади. Лекин, сиз буни тарк этиб, мол-дунё аҳлидан бўлганларни афзал кўрсангиз, уларнинг кўзи тўймайди ва ҳар нени истайди».

Опа-сингилдан бири гўзал, бошқасининг бир кўзи ожиз бўлгани ҳолда Аҳмад ибн Ҳанбал ҳазратлари бир кўзи кўр бўлганини афзал кўриб, унга уйландилар.

* * *

Аёлнинг диндорлиги ҳақида маълумот бўлмаса, иккинчи муҳим хусус гўзаллигига қаралади. Чунки мубоҳ бўлган нарсалар билан лаззат топмоқ - дин калъасини мустаҳкамлаб, кучайтирилади.

Айтиладики, агар аёл гўзал бўлса, хушфеъл, хушхулқ, сочлари қора, кўзлари катта, оқ танли ва кўзлари фақат эрига қарайдиган бўлса, ўша аёл жаннатдаги хур суратида бўлади. Чунки Аллоҳ таоло жаннат аҳли бўлган аёлларни шу шаклда васф этган:

«У (жаннатлардан) шундай кўзларини (бегона эркаклардан) тиювчи (хур қиз)лар борки, уларга илгари на инсон ва на жинлар теккан». (*Раҳмон, 55/70*).

Яна марҳамат этади:

«Уларни бокира қизлар қилдик. (Улар) жозибали ва тенгқурдирлар. (Улар) ўнг томон эгалари учундир». (*Воқеа, 56/36-37-38*)

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Сизнинг аёлларингизнинг энг хайрлиси эри унга қараганда севинтирувчи, унга бир иш буюрганда итоат этувчи, ундан узоқлашиб бир ерга кетганда ўзида бўлган (эрининг ҳақ-ҳуқуқларини) муҳофаза этувчисидир». (*Абу Ҳурайрадан (р.а.) Насоий ривоят этган*)

Тўртинчи жиҳат:

Хотиннинг маҳри енгил бўлиши. Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Аёлларнинг энг хайрлиси чехраси очик, гўзал бўлиб, маҳри маъқул ўлчовда (оз) бўлгандир».

Маҳрни уйланишни қийинлаштирадиган даражада кўпайтиришни Расулulloҳ (с.а.в.) таъқиқлаганлар.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) хотинларидан баъзиларини ўн дирҳам маҳр билан никоҳлаганлар. Унинг маҳри бир идиш (кўза ёки челак), бир ёстик ичи тола (ёки япроқ) тўла тўшак каби енгил уй ашёлари эди. Баъзи хотинларнинг маҳри икки муд (ўлчов бирлиги) миқдорда арпа билан тўй қилмоқ эди. Баъзи хотинларнинг маҳри эса икки муд миқдор хурмо ва икки муд ўлчовдаги қовурмоч эди.

Умар (р.а.) маҳр талабини кўпайтиришни ман қилиб, шундай деганлар:

«Расулulloҳ (с.а.в.) тўрт юз дирҳамдан ошиқ маҳр билан уйланмаганлар ва қизларини ҳам (шундан зиёда) узатмаганлар».

Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай дейдилар: **«Узатилиши, кўз ёриши ва маҳри енгил бўлиши аёлнинг барокатидандир».** (*Оишадан (р.а.) Аҳмад ибн Ҳанбал*)

Яна шундай деганлар:

«Аёлларнинг энг барокатлиси - маҳри оз бўлганидир». (*Оишадан (р.а.) Байҳақий ривоят этган*)

Бирор эркакнинг аёлга моли учун уйланиши макруҳ ва чиркин ишдир.

Суфёни Саврий дейдиларки:

«Уйланувчи киши хотиннинг ашёларини сўраб-суриштираверса, билингизки, у бир ўғридир».

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Ҳадялашингиз, бир-бирингизни севингиз». (*Абу Ҳурайрадан (р.а.) Бухорий ривоят этган*).

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Кўп яхшилиқ қилган бўлсанг-да, миннат қилма». (*Мудассир, 74/6*)

Бешинчи жиҳат:

Аёлнинг серфарзанд бўлиши. Агар унинг бепушт экани маълум бўлса, никоҳ учун танланмайди.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Сизга серпушт (аёл)лар ярашади». (*Маъқал ибн Ясар (р.а.)дан Абу Довуд ривоят этган*).

Агар бокира киз бўлиб, серпушт ёки бепушт экани номаълум бўлса, ўшанда соғломлиги ва ёшлигига қаралади. Чунки соғлом ва ёш бўлганларнинг кўпчилиги серпушт бўлади.

Олтинчи сабаб:

Олинадиган қиз бокира бўлиши керак.

Расулуллоҳ (с.а.в.) тулга уйланган Жобирга (р.а.) шундай деганлар:

«Бокира қиз йўқмиди? У билан ўйнашардинг. У ҳам сенга тегишиб, ҳазиллашарди». (*Жобирдан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар*)

Бокира бўлишда уч фойда бор:

1. Эрини севади ва у билан яхши яшайди;
2. Эрининг ҳам унга бўлган муҳаббати юксалиб, комил бўлади. Чунки инсон фитрати никоҳдан ташқари қўл теккизмоқни чиркин кўради ва нафратланади.
3. Бокира бўлмаган тул хотинларнинг аксарияти биринчи эрларига муҳаббат кўядилар.

Еттинчи жиҳат:

Никоҳланувчи аёл насл-насабли, диндор оиладан бўлиши керак. Чунки улар болаларини яхши таълим-тарбия билан улғайтирадилар.

Агар фарзанд кичик ёшдан тарбия қилинмаса, кейин унинг тарбияси мушкуллашади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Ёмон шароитда етиштирилган гўзал аёллардан сизни эҳтиёт қиламан». (*Абу Саид ал-Худрийдан (р.а.) Дориқутний ривоят этган*).

Яна шундай деганлар:

«Нутфангиз учун (яхши муҳитдан яхши аёл) танлангиз. Чунки ирқ (насл) риёкор бўлади». (*Оишадан (р.а.) Ибн Можса ривоят этган*).

Саккизинчи жиҳат:

Жуда яқин қариндошлардан бўлмаслиги керак. Чунки бу ҳолда шаҳват озаяди ва сусаяди.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Яқин қариндошга уйланмангиз. Чунки бола заиф бўлади».

Қиз тараф ҳам эркак томонни суриштириши ва қизларини бадфёъл ёхуд дини заиф бўлган

кишига узатмаслиги керак.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Никоҳ нозик бир масаладир. Шунинг учун сиздан бирингиз қизини қайга бераётганига қарасин». (Абу Умар ат-Тавконий Оишадан (р.а.) ривоят этади).

Бир киши қизини золимга, фосикқа, бидъатчига ёки майхўрга узатса, ўз динига қарши жиноят қилган бўлади.

Силаи раҳми тарк этган киши ҳам Аллоҳнинг ғазабини ўзига қаратади.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Ким қизини бир фосикқа (турмушга) берса, унинг силаи раҳмини кесган бўлади». (Анасдан (р.а.) Ибни Ҳиббон ривоят этган).

УЧИНЧИ БОБ

НИКОҲ АҚДИ ТУЗИЛГАЧ УМРЛАРИНИНГ ОХИРИГАЧА ТУРМУШ КЕЧИРИШ ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

Эрнинг итоат этиши керак бўлган қоидалар.

Эр итоат этиши керак бўлган адаб ўн иккита.

Биринчи адаб:

Тўй қилиб, зиёфат бермоқ. Чунки бу мустахаб. (Суннат дегувчилар Пайғамбаримизнинг (с.а.в.): «**Уйланганинларда зиёфат беринлар, яъни тўй қилинлар**», деган ҳадисини ҳужжат қилишади. Мустахаб дегувчилар шароитни эътиборга олиб, Пайғамбаримиз (с.а.в.) асирлардан уйланганларида уруш бўлгани учун тўй қилолмаганини айтишади).

Анаснинг (р.а.) айтишларича, Расулуллоҳ (с.а.в.) Абдурахмон ибн Авфнинг (р.а.) устида заъфарон асарини кўриб:

- Бу нима? - дея сўрадилар.

- Маҳр сифатида бир данак микдорида олтин бердим ва бир аёлга уйландим, - деди у.

Бундан сўнг Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар: «**Аллоҳ таоло муборак айлсин. Битта қўй билан бўлса ҳам тўй қилиб, зиёфат бер**». (*Анасан (р.а.) Муслим ривояти*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) Софияга уйланганларида тўй зиёфатига хурмо ва қовурмоч бердилар.

Сўнгра шундай дедилар:

«Биринчи кун таом едирмоқ ҳақ. Иккинчи кун таоми суннат. Учинчи кун таоми шон-шарафдир. Ким шон-шарафли иш тутса, Аллоҳ таоло ҳам уни шарафлайди». (*Абдуллоҳ ибн Масъуддан Термизий ривояти*).

Никоҳнинг ошкора қилиниши мустахаб. Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Бу никоҳни ҳар кимга (қўпчиликка) эълон этингиз. Никоҳни масжидларда қилинган. Сўнг даф чалиб, эшиттирингиз». (*Термизий Оишадан (р.а.) ривоят этган*).

Иккинчи адаб:

Хотинлар билан яхши яшаб, яхши муомала қилмоқ. Уларга озор бермаслик, азият етказмасдан қусурларига сабр-тоқатли бўлиш.

Аллоҳ таоло шундай буюрган:

«Улар билан тотув турмуш кечирингиз!» (*Нисо, 4/19*).

Аллоҳ таоло яна марҳамат этади:

«Улар (хотинларингиз) сизлардан қатъий ваъда - аҳд-паймон олганлар». (*Нисо, 4/21*)

Яна шундай дейди:

«... Қариндошлар, етимлар, мискинлар, қариндош-қўшнию бегона қўшни, ёнингиздаги ҳамкорингиз, йўловчи (мусофир)га ва қўл остингиздаги (қарам)ларга ҳам (яхшилик қилинг)! » (*Нисо, 4/36*)

Расулуллоҳ (с.а.в.) ҳам аёл ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қилишни васият қилиб, шундай марҳамат этганлар:

«Аёллар ҳаққида Аллоҳ таолодан қўрқинг! Аллоҳ таолодан қўрқинг! Чунки, улар сизнинг қўлингиздадир. Хотинларингиз сизга Аллоҳнинг омонатидир. Аллоҳ таолонинг каломи билан уларнинг фаржини (ўзингизга) ҳалол қилдингиз». (*Насоий ва Ибн Можа Умму Саламадан (р.а.) ривоят этганлар*).

Яна шундай дейдилар:

«Ким хотинининг ёмон феълига сабр этса, Аллоҳ таоло унга Айюбнинг (а.с.) балоларга сабр этгани даражадаги савобини беради. Ким эрининг ёмон феълига сабр этса, Аллоҳ

таоло унга Фиръавнинг хотини Осиёга берган савобичалик савоб беради».

Э, оға! Биродар! Қардош-қариндош!

Расулulloҳнинг (с.а.в.) хотинлари ҳам баъзан у Зотга гап қайтарар, у Зот (с.а.в.) эса сабр этардилар.

Бир куни Ҳазрати Умарнинг (р.а.) хотини гап қайтариб, у зотни хафа қилдилар. Умар (р.а.):

- Сен менга гап қайтаряпсанми? - дедилар. Хотини эса шундай жавоб бердилар:

- Ҳа. Расулulloҳ (с.а.в.) сиздан кўра хайрлироқ бўлганлари ҳолда хотинлари у Зотга гап қайтарганлар.

Расулulloҳ (с.а.в.)нинг хотинларидан бири қизишиб, ғазаб билан Расулulloҳ (с.а.в.)га шундай дедилар:

- Сиз Аллоҳ таолонинг Пайғамбари эканингизни гумон қилиб юрган кимсасиз!

Буни эшитгач, Расулulloҳ (с.а.в.) табассум қилдилар. Сабр этиб, мулойим муомала этдилар:

- Мен сенинг ғазабинг розилигинг туфайли эканини биламан. Ҳазрати Анас (р.а.)дан ривоятга кўра, Расулulloҳ (с.а.в.) аёлларга ва болаларга нисбатан инсонларнинг энг марҳаматлиси эдилар.

Учинчи адаб:

Хотинлардан келиш эҳтимоли бўлган азиятларнинг олдини олиш учун улар билан ҳазиллашиб ўйнашмоқни кўпайтириш лозим. Чунки тегишиб, ҳазиллашиш аёллар кўнглини хушнуд қилади.

Расулulloҳ (с.а.в.) хотинлари билан ҳазиллашардилар.

Ақллари, амаллари ва феъллари хусусида уларнинг савияларига тушган бўлардилар.

Оиша (р.а.) онамиз билан беллашар, мусобақалашар эдилар. Баъзан Оиша (р.а.) онамиз, баъзан Расулulloҳ (с.а.в.) енгардилар. Оиша (р.а.) ривоятга кўра, Хабашистондан баъзи одамлар келишиб, Ашуро куни бир ўйин ўйнадилар. Расулulloҳ (с.а.в.):

- Ё Оиша! Уларнинг ўйинларини томоша қиласанми, - дедилар.

- Ҳа.

Расулulloҳ (с.а.в.) уларга бировни жўнатиб, чақиртирдилар; келишди.

Икки эшик орасида турдилар ва қўлларини эшик устига қўйдилар.

Оиша (р.а.) жағларини Пайғамбаримиз қўллари устига қўйдилар ва ўйинни кузатдилар.

Расулulloҳ (с.а.в.):

- Ё Оиша, бу қадари сенга кифоями? - деб сўрадилар.

Бу саволни икки-уч бор такрорладилар. Сўнгра:

- Ё Оиша, бу қадари сенга кифоя (етар), - дедилар. Оиша (р.а.) ҳам:

- Ҳа. Етарли, - дедилар.

Шундан сўнг Расулulloҳ (с.а.в.) уларга ишорат этдилар. Улар кетдилар.

Сўнг у Зот (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Иймон жиҳатидан мўминларнинг энг комили (мукаммали) хушфеъл бўлгани ва оиласига хушмуомала қилганидир».

Одамларнинг энг яхшиси Муҳаммад Мустафо (с.а.в.)дир.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Сизнинг энг хайрлингиз, аёлларга яхши бўлганингиздир, мен аёлларимга муомалада сизнинг энг яхшингизман, энг хайрлингизман». (Насоий ва Термизий Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этганлар).

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар: **«Шубҳасизки, Аллоҳ таоло ўз оиласига дағал ва мутақаббир муносабатда бўлганларни лаънат этади (ёмон кўради)».**

Тўртинчи адаб:

Маълум миқдорда илмли бўлиш.

Хотинларнинг ҳаромга қочмасдан қилган баъзи хатти-ҳаракатларини кўрмасликка олиш керак.

Умар (р.а.) дейдиларки:

«Хотинларнинг нохуш кўриниш ва ҳаракатларига қарши чиқинг. Чунки нохуш хатти-ҳаракатларнинг, нохуш муомаланинг тескарисини қилишда баракот бор». (Чунки, нохушнинг зидди хуш, яхши. Яхшилиқда эса баракот бор).

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Хотинига қул бўлганлар нақадар бахтсиздир!» (Бухорий шунга ўхшаш ифода билан Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этган)

Аллоҳ таоло эркакларни аёлга нисбатан куч-қувватлироқ қилиб яратган ва шундай дейди:

«Эркаклар хотинлар устидан (оила бошлиғи сифатида доимий) қоим турувчилардир». (Нисо, 4/33).

Аллоҳ эркакларни раҳбар ўлароқ баҳолади ва шундай деди:

«Эшик олдида (Зулайҳонинг) хожаси (эри)га йўликдилар». (Юсуф, 12/25).

Ҳазрати Имом Шофеъий марҳамат этадилар:

«Уч хил одам борки, сен уларга икромда бўлиб, яхшилиқ қилсанг, улар сенга бутунлай нонкўрлик қиладилар. Агар уларни камситсанг, улар сенга икромда бўладилар ва ҳурмат кўрсатадилар. Булар аёл (хотин), хизматчи ва сафих (бузук) одам».

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Аёллар орасида солиҳа хотин - юз дона (қора) қарға ичидаги ола қарға кабидир». (Абу Умомадан Табароний ривоят этган).

Ҳазрати Лукмон (а.с.) ўғлига насиҳат бериб, шундай дейдилар: «Ўғлим! Ёмон хотиндан сақлан, эҳтиёт бўл! Чунки у сени вақтидан аввал - эрта қаритиб кўяди. Хотинларнинг кўп гуноҳ қиладиганидан ниҳоятда эҳтиёт бўл! Чуики, улар хайрга даъват этмайдилар».

Расулulloҳ (с.а.в.) хотинларига хитобан шундай дейдилар:

«Шубҳасизки, сиз Юсуф (бошига бало ёғдирган)нинг дугоналарисиз!». (Бухорий ва Муслим Ҳазрати Оишадан (р.а.) ривоят этганлар).

Яна шундай деганлар:

«Хотини ҳоким бўлган қавм нажот топмас (озод бўлмас)». (Абу Бакрдан (р.а.) Бухорий ривоят этган).

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Агар иккинги Аллоҳга тавба қилсангиз, озган тойган кўнглингизни ислоҳ этилган - тузатган бўлур». (Таҳрим, 66/4)

Ояти карима тўла ҳолда бундай:

«(Эй, Пайғамбарнинг икки хотини) агар сизлар Аллоҳга тавба қилсангизлар, сизларнинг дилларингиз мойил бўлибдур. Ва агар сизлар иттифоқ қилсангизлар, (Пайғамбар) хилофига, таҳқиқ, Худо анинг мадақкоридир. Жаброил ҳам ва яхши мусулмонлар ҳам ва фаришталар бундан кейин мадақкордирлар». (Ҳазрати Олтинхонтўра таржималари).

Бешинчи адаб:

Ишнинг бошланишида ғофил қолмасдан илмли бўлишдир. Расулulloҳ (с.а.в.) хотинларга тобеъ бўлишдан қайтарганлар ва шундай деганлар:

«Агар аёлларнинг хайрсиз ва ёмон йўлбошчиларига эргашилса...» (Табароний «Асвот»ида Ҳазрати Жобирдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай деганлар:

«Муҳаққакки, қизғанмоқ туйғулари ичида бир қизғониш борки, Аллоҳ уни севмайди,

ёмон кўради, бу ҳеч қандай (сабаб ва) шубҳа бўлмагани ҳолда эр хотинини рашк қилишидир». (*Жобир ибн Атиқдан (р.а.) Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можа ривоят этганлар*).

Чунки бундай қизғанишда ёмон гумон-шубҳа бор. Аллоҳ баъзи гумонлар гуноҳ эканини баён этган ва шундай деган:

«Шубҳасизки, гумонларнинг бир қисми (вабол) гуноҳдир». (*Хужурот, 49/12*)

Меъёрий ҳолда жуфтани бошқалардан қизғаниш, хуш феъллардан, гўзал ахлоқ ва одатлардандир. Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Шубҳасизки, Аллоҳ таоло (кулининг номусини) қизғонур. Мўмин ҳам рашк қилур. Аллоҳ таолонинг рашки одамнинг ўз зиммасига ҳаром бўлган бир нарсани келтириши туфайлидир». (*Абу Хурайрадан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар*).

Яна шундай дейдилар:

«Саъднинг рашк (қилиш)идан ҳайрон қоляпсизми? Валлоҳи, мен ундан рашклироқман. Аллоҳ таоло эса мендан ҳам рашклироқдир». (*Муғийра ибн Шуъбадан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар*).

Аллоҳ рашк соҳиби бўлиши сабабли, яширин-ошкор барча фахш ишни ман қилган.

Шу боис ҳам кўрқитувчи, огоҳлантирувчи ва башоратчи, хушхабар элтувчи сифатида пайғамбарлар юборди.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Исро кечаси жаннатда бир сарой кўрдим. Бир четида жория бор эди.

- Бу сарой кимники? - деб сўрадим.

- Умарники, - дейилди.

Мен ўша жорияга қарашни истамадим, ё Умар! Ўшанда сенинг рашкчи эканингни эсладим». (*Ҳазрати Жобирдан (р.а.) Бухорий ва Муслим ривоят этганлар*).

Яна шундай дейдилар:

«Аллоҳ севадиган ва севмайдиган, қизғонишлар-рашклар бор. Шубҳали ҳолларда қизғаниб аёлни химоя қилиш Аллоҳ севган рашклардан саналади. Ҳеч қандай сабаб ва шубҳали вазият бўлмагани ҳолда рашк қилмоқ эса Аллоҳ таоло севмаган қизғанишлардандир». (*Абу Довуд, Насоий ва Ибни Можа Жобир ибн Атийқдан (р.а.) ривоят этганлар*).

Яна шундай деганлар:

«Шубҳасизки, мен жуда ҳам рашкчиман. Рашкчи бўлмаган киши йўқ. Фақат кўнгли иллатли (бузуқ) кимса (аёлини) қизғанмас».

(*Абу Умар ат-Тавканий Абдуллоҳ ибн Муҳаммаддан (р.а.) ривоят этган*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) қизлари Фотимадан (р.а.) сўрадилар:

- Аёл учун энг хайрли нарсани нима?

Фотима (р.а.) шундай жавоб бердилар:

- Ҳеч бир эркакка ўзини кўрсатмаслигидир.

Бу жавоб Пайғамбаримизга (с.а.в.) ёқди ва шу оятни ўқидилар:

«Баъзилари баъзиларига авлод бўлди». (*Оли Имрон, 3/34*)

Асҳоби киром уйнинг махрамияти химояси учун деворлардаги ёриқ-тешикларни, тирқишларни беркитардилар.

Расулуллоҳ (с.а.в.) аёлларга масжидга келишлари учун изн бергандилар. Фақат бу замонда аёлларнинг масжидга келмасликлари янада тўғрироқ бўлур. Фақат кекса аёллар келишида тўсиқ ва зарар йўқ.

Пайғамбар (с.а.в.) шундай деганлар:

«Аллоҳ таолонинг аёл куллари Аллоҳ таолонинг масжидидан манъ этмангиз!» (*Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этганлар*).

Олтинчи адаб:

Оиласининг нафақасини таъминлашда ҳаддан ошмаслик, нафақадан қисмаслик, лекин исроф ҳам этмасликдир.

Аллоҳ шундай дейди:

«Енг, ичинг, фақат исроф қилманг!» (*Аъроф, 7/31*)

Яна шундай дейди:

«Қўлингни бўйнингга боғлаб олма (хасислик қилма). Уни бутунлай очиб ҳам юборма (исроф этма)». (*Исро, 17/29*)

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Сизнинг энг хайрлингиз, оиласига энг хайрли бўлганингиздир». (*Термизий Ҳазрати Оишадан (р.а.) ривоят этган*)

Яна шундай дейдилар:

«Аллоҳ йўлида харжлаганинг (бир) динор, (бир) қул озод этиш учун сарфлаганинг (бир) динор, ўз оиланг учун сарфлаган (бир) диноринг ичида савоби энг каттаси ўз оиланг учун сарф этган динорингдир». (*Муслим Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этган*).

Уй бекаси нафақадан ва ортиб қолса бузилиши эҳтимоли бўлган ортиқча озиқ-овқатларни фақирларга бериши керак.

Бу хайр қилишнинг энг паст даражасидир.

Эркакнинг ўзи ташқарида лазиз, тансиқ таомлар ейиши ва ўзи ейдиганидан оиласига едирмаслиги тўғри эмас.

Оила бошлиғи таомланаётганда оила аъзоларини дастурхон атрофида тўплаши ва бирга тановул этишлари керак.

Ҳазрати Сўфён (р.а.) марҳамат этадилар:

«Бизга таблиғ этилганига кўра, Аллоҳ ва фаришталари тўпланиб таомланадиган уй аҳлини дуо киладилар.

Уй эркаги оиласининг таъминотига киришар экан, луқмани ҳалол йўлдан топиши шарт».

Еттинчи адаб:

Уйланган киши ҳайз билан алоқадор мавзулар ва ҳайз ҳукмларини ўрганиши керак.

Аёлининг ҳайз вақтида нималарга эътибор этишини ўрганган киши ўзини гуноҳлардан қўриган бўлади.

Уйланган киши намоз ҳукмлари билан боғлиқ мавзуларни оиласига ўргатиши лозим.

Яна у оиласига **«Аҳли суннат»** эътиқодини ўргатиши ва бу ақидадан айрилмасликни талқин этиши шарт.

Яна у оиласини бидъатлардан эҳтиёт қилмоғи, қўримоғи, кўнгилдаги шубҳаларни кетказмоғи зарур.

Ҳайзнинг муддати ва бунга алоқадор ўлароқ намоз қай вақт ўқилиши ҳақида унга раҳбарлик қилиш керак.

Агар шом намозининг вақти ҳали кирмасдан ва ҳали бир ракат намоз ўқиладиган вақт бор экан, ҳайз тўхтаса, у тақдирда ҳали асрнинг вақти чиқмаган ҳисоблангани учун дарҳол таҳорат олиб шом намозини ўқиши керак, аср намозини ҳам қазо қилиб ўқиши керак.

Агар бомдод намозининг вақти ҳали кирмасдан ва ҳали бир ракат намоз ўқилиши қадар вақт бор экан, ҳайз тўхтаса, ўша тақдирда ҳали хуфтон намозининг вақти чиқмаган ҳисоблангани учун тез таҳорат олиб, бомдод намозини ўқиши керак, хуфтон намозини ҳам қазо қилиб ўқиши керак.

Аёллар энг кам ҳолда риоят этадиган хусус будир.

Агар эркак хотинининг билмаган хусусларини ўргатса, аёл бошқа олимларга мурожаат қилиб сўрашининг ҳожати ва зарурати йўқ.

Агар эрнинг бу хусусдаги билими етарли бўлмаса, билиб келиб, хотинига ўргатади.

Агар эр буни ҳам қила олмайдиган вазиятда бўлса, у ҳолда хотин ўзи ишонган, билимдон аёлларни учратиб, ҳайз ҳукмларини ўрганади.

Саккизинчи адаб:

Эр агар икки оилали бўлса, улар орасида адолатли бўлиши керак...

Тўққизинчи адаб

Агар тарафлар орасида бирор кўнгилсиз воқеа ёки келишмовчилик содир бўлиб, уни ўнглашга кучи етмаса, икки ҳакамга мурожаат этади.

Бу ҳакамлардан бири эр тарафдан, иккинчиси хотин томондан бўлиши керак.

Ҳакамлар эр-хотин орасидаги муаммони ўрганади ва масалани ечишга ҳаракат қилади.

Агар улар орадаги кўнгилсизликни тузатиб, ислоҳ этсалар, Аллоҳ уларга ажру савоб ато қилади.

Агар келишмовчилик ва ахлоқсизлик хотиндан ўтган бўлса, эркак уни енгилроқ адабини беради - секингина уради ва итоат этишга ундайди. Чунки Аллоҳ шундай дейди:

«Эркаклар хотинларни қўрувчи раҳбардирлар». (Нисо, 4/33).

Лекин унинг адабини бериши ва юмшоқроқ муомалада бўлиб, секин кўниктирмоғи керак.

Аввал насихат қилади. Бунинг фойдаси бўлмаса, озорлайди. Бу ҳам фойда бермаса, Аллоҳ таолонинг азоби билан қўрқитилади.

Бордию, бунинг ҳам фойдаси бўлмаса, енгилгина уради (силагандай ёки туртгандай). Лекин зинҳор юзига урмайди. Чунки динимизда юзга уриш тақиқланади.

Расулulloҳ (с.а.в.)дан сўрашди:

«- Аёлнинг эркак зиммасидаги ҳақ-ҳуқуқи нима?»

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай жавоб бердилар:

- Ўзи еганда уни ҳам едириши керак.

- Ўзи кийганда, уни ҳам кийдириши керак.

- Юзини буриштирмаслиги керак.

- **Оғритмайдиган даражада енгилгина уришдан ташқари ортиқча урмаслиги керак».**

(Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можса Муовия ибн Ҳойдодан (р.а.) ривоят қилишган).

«Зарур бўлганда уни ётоқда ёлғиз қолдиришдан ташқари ундан айрилмаслик керак».

(Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можса Муовия ибн Ҳойдадан (р.а.) ривоят этганлар).

Агар хотин атайин дин ишларида танбаллик қилаверса, эри ўрни-жойига қараб, ўн-йигирма кун ёки ўттиз кунгача ётоғини алоҳида қилиши керак.

Расулulloҳ (с.а.в.) ҳам бир масала туфайли хотинларидан хафа бўлдилар ва ётоқларини улардан бир ой ажратиб қўйдилар.

Ўнинчи адаб:

Жимо адаби бўлиб, уни «Басмала» билан бошлаш мустаҳабдир.

Сўнгра «Ихлос» сураси ўқилади.

Кейинроқ такбир ва таҳлил айтилиб, Аллоҳ таолодан хайрли, солиҳ фарзанд сўралади.

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Агар сиздан бирингиз, хотини билан қўшилганда: «Ё Раббий! Шайтонни биздан узоқлаштир! Бизга эҳсон этадиганингдан ҳам узоқлаштир!» деса ва агар (хотини билан) ораларида бола бўлса, шайтон унга зарар беролмайди». (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этганлар).

Бўшаниш вақти ичида шу оятни ўқийди:

«У сувдан инсон(ни) яратгандир». (Фурқон, 25/44)

Сўнгра ёнини қибладан ўгиради. Чунки қиблага ҳурмат юзасидан жимо асносида қиблага қаралмайди.

Сўнгра ўзини ва жуфтнинг устини ёпади.

Пайғамбаримиз (с.а.в.), бошларини ҳам ёпардилар.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Сиздан бирингиз хотини билан қўшилган вақтида, икки эшак жуфтлашгандай қўшилмасинлар». (Ибн Можжа Утба ибн Абддан (р.а.) ривоят этган).

Расулulloҳ (с.а.в.) яна шундай дейдилар:

«Сиздан бирингиз хотини билан жимо қилаётганда ҳайвонларга ўхшаб қўшилмасин.

Ораларида бир элчи бўлсин!

- Ё Аллоҳ таолонинг Расули! Элчи недир? - дейишди. Марҳамат этдиларки:

- Ўпмоқ ва суҳбатлашмоқдир!» (Ҳазрати Анасдан (р.а.) Абу Мансур Ад-Дайломий ривоят этган).

Одам боласи ожизу нуқсонли яратилгандир.

Кишиларнинг ожизликлари хусусида Расулulloҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Уч нарса одамнинг ожизлигидан:

Биринчиси, ўзи билан танишмоқни истаган киши билан учрашгани ҳолда, унинг исми ва жисмини ҳам билмай туриб ундан ажралиши.

Иккинчиси, бир киши унга ўзича икромда бўлган пайтда, уни рад этиши.

Учинчиси, киши ўз жориясига ёки хотинига яқинлашишики, ҳали у билан суҳбатлашмасдан, севишмасдан ва жуфти қоникмасдан, фақат ўз эҳтиёжинигина кетказиши».

Ҳар ойнинг бошида ўртасида ва охирида, яъни ойнинг уч кечасида жимо қилмоқ макруҳ саналган.

Айтишадик, шайтон ўша кечаларда уларнинг ёнларида бўлади.

Баъзи олимларга кўра жума куни ва кечаси жимо қилмоқ мустаҳабдир.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Жума куни ювинган ва ғусл қилганга Аллоҳ таоло раҳматини ёғдиради».

Хотиннинг инзоли баъзан кечикиши мумкин. Шунинг учун эркак шошилмайди ва унга ҳам фурсат қолдиради, вақт беради.

Ҳар доим олдин эркак инзол бўлиши хотинга ёқмайди. Ҳар иккиси бир вақтда инзол бўлишини аёл хуш кўради.

Хотин ҳаё қилиб тақлиф қилмаслиги мумкин. Лекин эркак хотини билан кам деганда тўрт кунда бир жимо қилиши керак. Чунки эркак кўпи билан тўрт оилали бўлиши мумкин. Шу муддатнинг оз-кўплиги хотинларига боғлиқ.

Ҳайзли пайтда зинҳор жимо қилмаслик керак. Фақат ўпиш ва силаш жоиз.

Яна Аллоҳ таоло амр этган жойдан (олдидан) жимо қилиш керак ва асло орқадан яқинлик қилмаслик керак. Чунки бу Аллоҳ таоло томонидан тақиқланган ва ҳаром қилинган.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Хотинларингиз - экинзорларингиздир. У ҳолда экинзорингиз (олди)га хоҳлаганингизча борингиз». (Бақара, 2/223)

Яъни хоҳлаган пайтингизда (ва ўзингиз хоҳлаган ҳолда) жимо қилинг, демакдир.

Жимо қилмасдан хотинининг вужудини силаб, фойдаланиши жоиз.

Ҳайзли хотини пиширган таомни емоқ, у билан бир дастурхон атрофида ўтирмоқ ва у билан ётмоқ жоиз.

Жимо қилгач, иккинчи бор жимо қилишни истаган киши таносил аъзосини ювмагунча ёки идрор (бавл) қилмагунча, жимо қилмаслиги керак. Жунуб ҳолда ухлаб қолмаслик учун кечанинг аввалида жимо қилмоқ макруҳ ҳисобланган.

Агар ухламоқчи ёки бир нарса емоқчи бўлса, намоз таҳорати каби таҳорат олсин.

Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.) Расулуллоҳдан (с.а.в.) сўрадилар:

«Орамизда бир киши жунуб ҳолда ухлаши мумкинми?»

Расулуллоҳ (с.а.в.) жавоб бердилар: **«Ҳа, таҳорат олган ҳолда...»** (*Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этганлар*).

Жунуб киши соч олдирмайди. Соч-соқолидан ёки вужудининг ҳар қандай бир жойидан тук олинмайди. Учидан бир миқдор кесиб, қисқартирмайди. Танасининг ҳеч жойидан қон чиқармаслиги керак.

Агар ғусл этмасдан юқоридагиларни қилса, охиратда жунуб ҳолича тирилтирилади.

Айтилганки, жунубнинг вужудидаги ҳар бир тук жанобатининг ҳисобини ундан сўрайди.

Итоат қилиниши керак бўлган адаблардан бири эса насл сувини раҳмдан бошқа жойга тўкмаслигидир.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Аллоҳ таоло бор қилишни тақдир қилган яратик, муҳаққакки, бор бўлади». (*Бухорий ва Муслим Абу Саиддан (р.а.) ривоят этганлар*).

Насл сувини раҳмдан бошқа жойга тўкиш хусусида олимлар орасида турли қарашлар мавжуд.

1. Баъзи олимлар фикрича, ҳар ҳолда, ҳар вазиятда азл этмоқ мубоҳ (ҳалол)дир.

2. Баъзи олимлар, ҳар вазиятда, ҳар ҳолда азл қилишни ҳаром санайди.

3. Учунчи бир тоифа олимлар фикрича, хотинининг ризоси билан азл этмоқ ҳалол.

4. Баъзи олимлар, ҳур бўлганлар учун азл жоиз бўлмасдан, ҳур бўлмаганларга мубоҳ, дейди, Бизнинг қаноатимизга кўра азл этиш мубоҳдир.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Шубҳасизки, бир одам хотини билан қўшилганда, бу жимо сабабли унга Аллоҳ таоло йўлида жанг қилган ва бу йўлда ўлдирилган бир (шаҳид) эркак бола савоби ёзилади».

Жимонинг меваси бўладиган болага ота бўлиш эҳтимоли бор. Шу сабабли савобга эришади.

Азл этишда эса, бундай эҳтимол йўқ.

Манийнинг раҳмга тўкилишидан сўнг турли босқичлар бор.

Илк босқич - манийнинг раҳмга ўрнашиши ва хотиннинг насл суви билан қўшилиб, бир борлиқ ҳаёт топиши учун ҳозирланишидир. Бу босқичда уни бузиш жиноят саналади. Мудға дейиладиган бир лукма эт парчаси ҳолига келгандан кейин бузмоқ катта бир жиноят бўлади. Ҳомилага руҳ уфланиб, жон қозонгач бузмоқ эса, янада улкан жиноятдир.

Аввалроқ айтганимиздек, яратмоқ сабабининг бошланғичи - манийнинг раҳмга тўкилишидир. Чунки фақат бир тарафнинг манийси билан бола пайдо бўлмайди.

Азл этишни мубоҳ қилган сабаблар бешта.

Биринчи сабаб: қўли остидаги жориянинг ҳомиладор бўлишининг олдини олиш ва ундан яна зиёда фойдаланмоқ.

Иккинчи сабаб: Хотинининг қад-қомати ва гўзаллигини кўпроқ сақлаш ва ундан фойдаланмоқ.

Учинчи сабаб: Болалари кўпайиши туфайли чекиладиган изтироблардан қўрқиш. Ваҳоланки, Аллоҳ таоло ризққа кафилдир.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ер юзида яшаган барча жонзот ризқини бериш Аллоҳга махсусдир». (*Ҳуд, 11/6*).

Бола бўлса, уни боқишдан қўрқув ва андиша-ўй билан азл этмоқ-таваккулга тескари, шу билан бирга мубоҳ саналган.

Туртинчи сабаб: Қиз бола кўришдан кўрқмоқ! Бу кўрқув - бузуқ тушунча махсули саналади. Чунки Исломиятдан аввал араблар қиз болаларни ўлдирар эдилар.

Бундай бузуқ фикрлар билан никоҳни тарк этмоқ, никоҳланса ҳам, жимони тарк қилиш;

жимо қилса ҳам, манийни раҳмдан ташқарига тўқмоқ никоҳнинг асл ғоясига уйғун эмас ва суннатга ҳам зиддир.

Бешинчи сабаб - хотиннинг поклик мавзуида ҳаддан ошиши, ажрашмоқдан, нифосдан ва болани эмизмоқдан кўрқиши. Хавориж аёлларининг одатлари шундай эди.

Поклик мавзуида шу қадар ҳаддан ортиқ ҳатти-ҳаракат қилишардики, либослари булғанмасин учун ҳожатхонага қип-яланғоч киришарди.

Бу ҳаракатлар - бидъат. Расулуллоҳнинг (с.а.в.) суннатига зид. Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай дейдилар: **«Оиласини боқишдан кўрқиб, никоҳни тарк этган киши биздан эмас».**

Азл этмоқ - никоҳни тарк қилишга ўхшаган амалдир.

«Биздан эмас» ифодасига келсак, «Бизнинг суннатимизга уйғун эмас», демакдир.

Расулуллоҳ (с.а.в.) бир ҳадиси шарифларида (ҳадиси қудсийда) азл этмоқни яширин шаклда болани тирик кўмилиши билан боғлиқ ўлароқ Аллоҳ таоло бундай деганини айтганлар:

«У (азл) - хуфя шаклда фарзандни тирик кўммоқдир!» (*Муслим Жузома бинти Ваҳбдан ривоят этган*)

Боланинг тирик кўмилиши билан боғлиқ ўлароқ Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Тириклай кўмилган қиздан қандай гуноҳ сабабли ўлдирилгани сўралган (пайт)да...» (*Таквир, 81/8, 9*).

Ҳадиси шарифда келган «Ваъдул-хофий» - яширин тириклай кўммоқ ифодаси «Ширкуъл-хофий» - махфий ширк» ифодаси кабидир. Бу ифодалар азлнинг макруҳ эканига далолат этмайди. «Азл этмоқ - қиз фарзандини ўлдирмоқ кабидир» шарҳи Абдуллоҳ ибн Аббоснинг (р.а.) ўз шарҳидир ва заифдир. Чунки Али (р.а.) унинг бу сўзларини эшитиб бўлгач, шундай деганлар:

«Тўл - насл сувини раҳмдан ташқари жойга тўқмоқ қиз болани ўлдирмоқ каби бўлмайди. Чунки маний она раҳмида шаклдан шаклга ўтиб етилади ва бола бўлади. Раҳмга тўқилмаган манийдан бола бўлмайди».

Сўнг Али (р.а.) шу оятни ўқидилар:

«Қасамки, биз инсон (Одам (а.с.)ни лой сулоласи (асли, мағзи)дан яратдик. Сўнг биз уни (барча Одам болаларини) мустаҳкам қароргоҳ (раҳм)да нутфа (маний) қилдик. Сўнгра нутфани қон парчаси - алақа ҳолига келтирдик. Лахта қондан парча эт яратдик. Эт парчасини эса суякка айлантдик, ўша суякка эт қопладик. Сўнг унга бошқа бир яратилиш (махлуқ жон) ато этдик (ва бир жонзод ҳолига келтирдик). Бас, энг гўзал Яратувчи Аллоҳнинг шаъни буюк ва барокатлидир». (*Мўъминун, 23/12-13-14*).

Бухорий ва Муслим ривоятларига кўра, Жобир (р.а.) шундай деганлар:

«Биз Расулуллоҳ (с.а.в.) замонларида азл қилардик. У зот (с.а.в.) бизни бундан манъ этмаган эдилар».

Яна Жобирдан (р.а.) қилинган ривоятга кўра, бир одам Расулуллоҳнинг (с.а.в.) ҳузурларига келди.

Бир жорияси борлигини, уларнинг ўзларига хизмат қилишини, лекин ҳомила орттиришни истамаслигини айтди. Бундан сўнг Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Агар хоҳласанг, ундан азл қил. Чунки қандай бўлмасин у учун тақдир бўлган нарса мутлақо унга келгусидир». (*Муслим Жобирдан (р.а.) ривоят этган*).

Ўн биринчи адаб:

Туғилган бола билан боғлиқ бўлган хатти-ҳаракатлар, муаммолар ҳақида.

Бу хусусда лозим бўлган муомала бешта:

Биринчи муомала:

Ўғил бола туғилса, ҳаддан ташқари севинмаслик ва қиз бола бўлса хафа бўлмаслик. Чунки

қайси бири хайрли экани номаълум.

Қанча ўғил кўрган кишилар уларнинг қиз бўлишини орзу қилганлар.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Кимнинг бир қизи бўлиб, уни яхшилаб тарбиялаб (ўстирса) етиштирса, уни энг яхши (ҳалол ризқ) билан озиқлантирса ва Аллоҳ таолога эҳсон этган неъматларни ундан аямаса, ўша қизи уни жаҳаннамдан узоқлаштириш ва жаннатга яқинлаштиришга васила бўлади». (Табароний Абдуллоҳ ибн Маъсуддан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Икки кизига эҳсонда бўлган (турмушга узатган)га қизлари у кишининг жаннатга киришига васила бўлади». (Ибн Можа Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай деганлар:

«Икки қизи ёки опаси ёки синглисига эҳсонда бўлган (турмушга чиқарган) билан мен жаннатда худди шу икки бармоқ каби бирга бўламан». (Ал-Ҳароитий Анасдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Ким мусулмонларнинг бозоридан бир нарса сотиб олиб, уйига элтиб, эркаклардан олдин қизларга берса, Аллоҳ таоло унга (Раҳмат назари билан) қарайди. Аллоҳ кимга қараса, (Раҳмат назари тушса) унга азоб бермайди».

(Ал-Ҳароитий Анасдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Ким бозордан тароватли, янги чиққан егулик олиб, оиласига келтирса, уларнинг оғизлари тегмай туриб унга садақа савоби берилади.

Уларга улашаётганда эркаклардан аввал қизлардан бошлаш керак. Чунки ким қизларни севинтирса, Аллоҳ таолодан кўрқиб йиғлаган киши каби бўлади.

Ким Аллоҳдан кўрқиб кўз ёш тўкса, Аллоҳ таоло унинг бадани учун жаҳаннамни ҳаром қилади». (Ибни Адий Анасдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Кимнинг уч қизи ёки уч опа ёки синглиси бўлиб, уларнинг турмуш (кечириш) оғирлигига ва ташвишларига сабр этса, Аллоҳ таоло уларга бўлган фазли ва марҳамати сабабли у кишини жаннатга киритади». (Ал-Ҳароитий Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этган).

Бундан сўнг бир одам савол берди:

- Ё Аллоҳнинг Расули! Икки қизи бўлса-чи? Расулуллоҳ (с.а.в.) жавоб бердилар:

- Икки қизи бўлса ҳам шундай бўлади. Киши яна сўради:

- Ё Аллоҳнинг Расули! Бир қизи бўлса-чи? Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этдилар:

- Бир қизи бўлса ҳам, яна айни ўшандай бўлади!

Иккинчи муомала:

Чақалоқнинг қулоғига азон айтмоқ.

Абу Рофидан (р.а.) қилинган ривоятга кўра, Ҳасан (р.а.) туғилганда Расулуллоҳ (с.а.в.) у зотнинг кулоқларига азон айтдилар.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай деганлар:

«Кимнинг бир боласи бўлса, унинг ўнг қулоғига азон, чап қулоғига қомат ўқиса, сара (кўёнчиқ, тутқаноқ) касаллигини ундан дафъ этган бўлади». (Абу Яъло Ҳусайн ибн Алидан (р.а.) ривоят этган).

Бола гапирадиган пайтга келгач, илк сўзлайдиган сўзи калимаи тавҳид бўлиши учун қулоғига: «Лаа, илааҳа, иллаллоҳ!» демоқ мустаҳабдир.

Учинчи муомала:

Чақалоққа гўзал исм қўйиш. Чунки бу боланинг отаси зиммасидаги ҳақларидан биридир.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Ўғил болага) исм қўяётганингизда (Абдуллоҳ, Абдурахмон каби) Абд билан бошланувчи исмлар қўйингиз!» (Табароний Абдулмалик ибн Аби Зуҳайрдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Аллоҳ таолога энг сеvimли бўлган исмлар – Абдуллоҳ ва Абдурахмондир». (Муслим Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дейдилар:

«Менинг исмим билан исм қўйингиз. Фақат менинг куням (Абул Қосим) билан куняланмангиз». (Аҳмад ибн Ҳанбал ва ибни Ҳиббон, Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этганлар).

Болаларга исм қўяётганда яхши, солиҳ зотларнинг исмларидан қўйиш керак. Чунки, инсонлар қиёмат куни ўша исм ва оталарининг исмлари билан чақирилади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Муҳаққакки, сизлар қиёмат куни ўз исmlарингиз ва оталарингизнинг исмлари билан чақирилажаксиз! Бас, исmlарингизни гўзаллаштиринг!» (Абу Довуд Абуд-Дардодан (р.а.) ривоят этган).

Агар бир кишининг исми ёқимсиз, ёмон бўлса, ўзгартириши мустаҳаб.

Расулуллоҳ (с.а.в.) баъзи исmlарни ўзгартирганлар. Масалан, Ос номини Абдуллоҳ дея алмаштирганлар. Аёллар исми бўлган Бурро номини эса Зайнаб дея ўзгартирганлар.

Яна, баъзи исmlар айтилишини ман қилганлар, масалан, Афлок, Ясор, Бурка ва ҳ.к.

Тўртинчи муомала:

Ақиқа маросими ўтказмоқ. Бунда ўғил бола учун икки жонлиқ ва қиз бола учун бир жонлиқ сўйилади. Жонлининг эркак ёки урғочи бўлишининг зарари йўқ.

Термизийнинг Алидан (р.а.) ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) Ҳасан (р.а.) учун қилинган ақиқада бир қўй сўйганлар.

Бундан англашилмоқдаки, ўғил бола учун икки жонлиқ ўрнига битта сўйилса ҳам жоиз.

Янги туғилган чақалоқнинг сочи олиниб, тортилади ва соч оғирлигича олтин ёки кумуш ёки буларга тенг миқдорда пул садақа қилинади.

Ал-Ҳокимнинг Алидан (р.а.) ривоятига кўра, Ҳусайн (р.а.) туғилгач, еттинчи куни Расулуллоҳ (с.а.в.) қизлари Фотимага (р.а.) ўғлининг сочларини олиб тортишни ва оғирлиги миқдорида олтин ёки кумуш садақа қилишни амр этдилар.

Оишадан (р.а.) ривоятга кўра, ақиқа учун сўйилган жонлиқнинг суяклари синдирилмайди.

Бешинчи муомала:

Хурмо ёки бирор ширинлик билан чақалоқнинг оғзига тутилади.

Асмо бинти Абу Бақр (р.а.) шундай деганлар:

«Абдуллоҳ ибн Зубайрни Қубода тукқан эдим. Уни Расулуллоҳ (с.а.в.) ҳузурига олиб бордим. У зот бир хурмога дуо ўқидилар. Сўнг уни оғизларига солиб чайнадилар. Кейин уни боланинг томоғига суртдилар ва барокатли бўлиши учун унга дуо қилдилар».

Абдуллоҳ ибн Зубайр (р.а.) Ислом жамиятида илк туғилган боладир. Шу сабабдан ҳамма севинди.

Ўн иккинчи адаб:

Ажрашмоққа алоқадор ҳукmlарни билмоқ ҳақида. Шунини ҳам яхши билиш керакки, ажрашиш мубоҳ бўлиши билан бирга Аллоҳ таолонинг ҳузурини энг сеvimсиздир. Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Агар сизга итоат этишса, энди уларга (хотинларингизга) қарши бошқа бирор далил ахтарманг!» (Нуса, 4/34).

Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.) шундай деганлар:

«Менинг никоҳимда бир хотиним бор эди. Мен уни жуда яхши кўрардим. Отам эса уни ҳеч ёқтирмасдилар. Ва уни (баъзи феъли учун) қўйиб юборишимни айтдилар. Мен Расулуллоҳ (с.а.в.) олдига бориб ахволни англадим. Расулуллоҳ (с.а.в.) менга буюрдилар.

- Эй Умарнинг ўғли! Хотинингни қўйиб юбор!» (Термизий Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этган).

Аёл эрини, оила аҳлини хафа қилиши ва уларга азият бериши бадфеъллик, бадхулқлик саналади. Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«...Ўша (хотин)ларни уйлардан (хайдаб) чиқарманглар. Ва ўзлари ҳам чиқмасинлар. Илло, фаҳш ишни қилсаларгина чиқариладилар». (Талоқ, 65/1).

Агар азият етказувчи тараф эркак бўлса, хотин мол бериб ўзини ажратиш олишга ҳаққи бор. Эркак киши маҳр қилиб берган нарсдан зиёдасини олиши макруҳдир.

Хотин агар сабабсиз ажрашмоқ истаса, гуноҳкор бўлади. Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар: **«Ҳеч қандай сабабсиз эридан ажрашмоқчи бўлган хотин жаннатнинг ҳидини ҳам ололмайди».** (Абу Довуд ва Термизий Савбондан (р.а.) ривоят этганлар).

Хотини ажрамоқни сўраган киши эса шу тўрт хусусга риоят этиши керак:

Биринчи хусус:

Хотинини ҳайзли бўлмаган пок ҳолида қўйиши ва шу муддат ичида жимо қилмаслиги керак.

Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.) хотинини ҳайзли ҳолда қўйгандилар.

Расулуллоҳ (с.а.в.) бу ҳолни билганларида Абдуллоҳнинг отаси Умарга (р.а.) мурожаат қилиб, шундай дедилар:

«Яна унга қайтишини (ўғлингга) буюр. Токи, поклансин. Сўнгра, яна ҳайз кўрсин. Сўнгра, такрор поклансин. Кейин хоҳласа уни кўяр, хоҳламаса, (ажрашмай) ёнида олиб қолади». (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этганлар).

Иккинчи хусус:

Хотинидан ажрашмоқни истаган киши уни дарҳол «уч талоқ» билан қўймасдан бир талоқ билан қўйиши керак. Чунки бир талоқ билан қўйган киши пушаймон бўлиб, хотинини қўймоқдан воз кечса, яна унга қайтмоқ ва никоҳни янгиламоқ ҳаққи бўлади.

«Уч талоқ» айтиб, сўнгра пушаймон бўлса, хотинига қайтиш йўли бекилади.

Фақат ажрашган хотин бошқага турмушга чиқиб, эри вафот этса ёки келишмай ажрашса, ўшанда яна эски - собиқ эри билан турмуш қуришга ҳаққи бўлади.

Акс ҳолда «Сулҳли оила (никоҳ)» ва ҳулла динимизда ҳаром қилинган. Ажрашмоқ учун уч талоқ алоҳида-алоҳида замон (вақт)да ва макон (жой)да бўлиши керак. Бир жойда ва айни вақтда уч талоқни бирдан бермоқ жоиз бўлиш билан бирга макруҳ.

Учинчи хусус:

Ажрамоқчи бўлган киши хотинини ҳақорат қилмасдан, камситмасдан ва кўнглини оғритмасдан маданий бир ҳолда ажраш керак.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ўша хотинларни фойдалантирингиз!» (Бақара, 2/236).

Аллоҳ таоло никоҳда фазилат, бойлик ва барокат борлигини билдирганидек, ўрнига кўра, ажрашишда фазилат ва барокат борлигини ҳам айтган.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Ораларингиздаги беваларни, бўйдоқларни ва қулу чўриларингизнинг яхши

(солих)ларини уйлантиринг (никоҳлаб қўйинг). Агар фақир бўлсалар, Аллоҳ уларни лутфи, фазлу карами билан бой-бадавлат қилур. Аллоҳ (карами) кенг, ўта олим (яъни жуда ҳам, жуда ҳам билгувчи) Зотдир». (Нур, 24/32).

Яна шундай дейди:

«Агар (эр-хотин) ажрашадиган бўлсалар, Аллоҳ уларнинг ҳар иккисини ҳам Ўзининг фазли билан беҳожат қилиб қўйгай». (Нисо 4/130).

Тўртинчи хусус:

Хоҳ оилалик (никоҳлик) муддатида ва хоҳ ажрашгандан сўнгра бўлсин, аёлнинг сирини ошкор қилмайди. Чунки аёлларнинг сирли (махфий, яширин) жиҳатларини бошқаларга очиш Аллоҳ таоло ҳузурида катта гуноҳдир.

ЭРНИНГ ХОТИН ЗИММАСИДАГИ ҲАҚ-ҲУҚУҚЛАРИ

Имом Шофеъийга кўра, никоҳ ақди бир тур хизматчилик шартномаси кабидир. Шу сабабли хотин эрга итоат этиши керак.

Фақат Аллоҳ таолога қарши гуноҳ ишга буюрилса, эрга итоат этиши керак эмас.

Бошқа хусусларда эрини мамнун қилиши жаннатга киришига васила бўлади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Эри ўзидан рози бўлган ҳолида ўлган аёл жаннатга киргай». (Термизий Умму Саламдан (р.а.) ривоят этган).

Айтишларига караганда, бир одам саёҳатга чиқди. Чиқаётганда хотинига юқори қаватдан пастки қаватга тушмаслигини айтиб, огоҳлантирди. Пастки қаватда отаси яшарди. Отаси хасталанди. Аёл Расулуллоҳга (с.а.в.) элчи юбориб, отасининг ёнига тушишга изн сўради.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Эрга итоат этиш ва аҳдга содиқ бўлиш, вафо қилиш керак» Бу орада отаси вафот этди. Уни дафн қилдилар.

Сўнг Расулуллоҳ (с.а.в.) ўша аёлга элчи юбордилар ва эрига итоати сабабли Аллоҳ таоло отасини афв этганини ва дунёдалик пайтида қилган хато-камчиликларини кечиргани тўғрисида хабар бердилар.

Яна Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Аёл беш вақт намоз ўқиб, бир ой рўзасини тутса, фаржини кўрса ва эрига итоат этса Парвардигорининг жаннатига киради». (Ибн Ҳиббон Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят этган)

Ислом шартларидан сўнграёқ эрга итоатни зикр этган.

Яна Расулуллоҳ (с.а.в.) аёллардан сўз очиб, улар ҳақида шундай деганлар:

«Улар ҳомиладор бўлганлардир. Кўз ёрганлардир. Эмизганлардир. Фарзандларига кўп марҳамат қилганлардир. Эрларига қарши адабсизлик қилмасалар, намоз ўқиганлари жаннатга кирадилар».

Яна шундай деганлар:

«Жаҳаннамлик (одам)лардан (хабардор этилдим) воқиф бўлдим. Не кўз билан кўрайки, дўзах аҳлининг кўпчилиги аёллардир!» (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этганлар).

Яна Расулуллоҳ (с.а.в.) билдиришларига кўра, жаннатийларнинг жуда ози аёллардир. Чунки пул ва безакли либослар уларнинг кўпчилигини солиҳ амал қилишдан қолдирган.

Абдуллоҳ ибн Аббоснинг (р.а.) айтишларига кўра, бир аёл Расулуллоҳнинг (с.а.в.) муборак ҳузурларига келиб дедик:

«Мен тул хотинман. Ва турмуш қилмоқ истайман. Эрнинг хотини (зиммаси)даги ҳақ-

хуқуқлари нималардан иборат?»

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этдилар:

«Эрнинг хотини зиммасидаги ҳақ-хуқуқларидан бири - унинг нафсидан муродини олмоқни истаган вақтида, туянинг устида (минган) (холда) бўлса ҳам, уни манъ (рад) этмаслигидир.

Яна унинг ҳақларидан бири, эрининг изнисиз уйдан бирор нарсани бошқага бермаслик, агар берса, гуноҳи хотиннинг зиммасига, савоби эса эрга бўлади.

Эрнинг ҳақларидан яна бири, хотин эрининг изнисиз нафл рўза тутмаслигидир.

Эрининг изнисиз уйни тарк этиб, чиққан хотинга уйига қайтгунича ёки тавба қилгунича фаришталар лаънат айтиб турадилар». *(Байҳақий Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этган)*

Яна шундай дейдилар:

«Агар бир кишига сажда этиш мумкин бўлса эди, зиммасидаги ҳаққининг буюклиги туфайли хотинни эрига сажда этишга буюрган бўлардим». *(Термизий ва ибн Хиббон Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этганлар).*

Яна шундай дейдилар:

«Уйининг тубида (четида, бурчида) бўлса ҳам, уйининг ўртасида бўлса ҳам аёлнинг Парвардигор ризосига энг яқин ўлароқ ўқиган намози жомеъда (жамоат билан) ўқилган намоздан янада фазилатлироқдир». *(Ибн Хиббон Абдуллоҳ ибн Маъсуддан (р.а.) ривоят этган).*

Яна шундай дейдилар:

«Аёл аврат (заиф ва қусур)лидир. Ташқари чиқиши билан шайтон уни назорат остига олади. (Уни назорат қилишни шайтон қўлига олади)».

Яна шундай дейдилар:

«Аёлнинг ўн аврати (заифлиги ва қусурлари) бор. Турмушга чиққан вақтида эри унинг бир қусурини ёпади. Ўлганда эса, қабр унинг ўн қусурини бекитади». *(Табароний, Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этган).*

Эрнинг хотин зиммасидаги ҳақлари жуда ҳам кўп. Фақат энг муҳимлари иккита:

Биринчи ҳаққи - номусини кўримоқ ва маҳрамятга эргашмоқдир.

Иккинчи ҳаққи - лузумсиз (кераксиз, шарт бўлмаган) истак-хоҳишларни тарк этмоқ ва эрининг ҳалол ризқ топишида ёрдамчи бўлмоқдир.

Салафи солиҳийн даврида аёллар шундай эдилар.

Эркак ишига бориш учун уйдан чиқар экан, хотини ёки қизи унга шундай дер эди:

«Ҳаром қозонмоқдан сақланинг! Чунки биз очликка ва изтиробга сабр этамиз. Фақат жаҳаннам оловига (азобига) чидай олмаймиз!»

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай дейдилар:

«Эрининг уйдан бошқаларга едириши хотин учун ҳалол бўлмайди. Фақатгина эрининг изни билан едириши мумкин. Фақат ўзларидан зиёда ва бошқаларга едирмаган холда бузилишидан кўрқилган тоза егуликларни икром этиши мумкин. (Яъни увол бўлишидан - ортиб қолишидан хавотирланилган, беҳуда исроф бўлишидан кўрқилган тароватли, покиза, янги, зиёда таомлари билан сийлаши мумкин). Агар эрининг ризолиги, рухсати билан едирса, ўзи ҳам эри қозонган савобига эришади. Агар эрининг изни бўлмасдан едирса, у тақдирда уларнинг савоби эрига тегади. Гуноҳи эса хотиннинг зиммасига бўлади». *(Байҳақий Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этган)*

Турмушга чиқадиган кизнинг ота-онаси унга одоби муошаратни - эри билан яхши муомалада бўлишни ўргатиши лозим.

Айтишларига караганда, Асмо бинти Ҳориса қизини турмушга чиқарар экан, унга шу тавсияларни берганлар:

«Қизим! Сен энди ўзинг ўрганиб қолган уйингдан чиқиб, ҳали нотаниш, янги бир уйга бормоқдасан.

Сен унга ер-замин бўлки, у сенга осмон бўлсин! Сен унга бешик бўлки, у сенга тирак бўлсин!

Сен ундан узоқ бўлмаки, у сенга яқин бўлсин! У сенга яқин бўлса, сен унга янада яқинроқ бўл!»

Аёл эрига гўзаллиги билан мақтанмаслиги керак. Унинг чиркинлигини, хунуклигини ҳам юзига солмасин.

Ал-Асмийнинг айтишларига қараганда, ўзлари бир қишлоққа бордилар. У ерда гул юзли, ой чехрали, гўзал бир аёл диққат-эътиборларини тортди. Инсонлар орасида энг хунук суратли бир киши билан турмуш қурганди.

Уша аёлга дедиларки:

«Сиз шундай хунук кишининг никоҳи остида яшамоққа розимисиз?»

Аёл бундай деди:

«Ё фалончи! Жим бўлинг! Сўзламанг. Сиз нақадар ёмон, қанчалар хунук сўзладингиз.

Балки у билан Парвардигори орасидаги муносабат жуда яхши бўлгани учун мукофот сифатида мени унга лойиқ кўргандир!

Ёки мен билан Раббим орасидаги муносабат жуда ёмон бўлгани учун жазо сифатида мени унга лойиқ кўргандир! Аллоҳ таолонинг ризоси бўлган нарсага мен рози бўлмайинми?!»

Муоз ибн Жабал (р.а.) ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Ҳеч бир хотин дунёда эрига азият бермасин!»

Аёлга керак бўлган никоҳ ҳақларидан бири ҳам эри ўлган вақтда тўрт ойу ўн кунлик идда муддатига риоят этиши ва бу фурсат ичида безанмаслигидир.

Яна аёл куч-қудрати етгуни қадар уйнинг барча ишларини адо этмоққа ҳаракат қилиши ва саранжом-саришталикка, покликка эътибор ва амал этиши керак бўлади.

ИККИНЧИ КИТОБ

ШАҲВАТНИНГ КЕСИЛИШИ (НАФС ТАРБИЯСИ)

*Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм
Алҳамдулиллаҳ. Вассолату вассаламу аъла Расулulloҳ!*

Юксаклик, олийлик ва буюклик сифатлари фақат Ўзига оид бўлган, ҳамд, такдис ва тасбийҳга мустаҳақ Аллоҳ таолога ҳамд бўлсин!

Адолатни сакловчи - Удир.

Барча ишларида қулларини кўзлаган Меҳрибон, уларнинг ризқларига кафил бўлган Удир.

Қулларини ҳидоятга етказган ва етказувчи Удир.

У ўлдирувчи, яшатгувчи - ҳаёт бахш этувчидир.

Хасталарга шифо берувчи Удир.

Заифларга қувват - қудрат бергувчи Удир.

Қулларига муваффақият ато этгувчи Удир!

Қулларини едирувчи, ичирувчи, ҳалокатдан қутқарувчи Удир!

Қулларига қаноат бергувчи – озига рози этгувчи ва шу тариқа ўзига яқин қилувчи Удир!

Қулларига ёрдам бериб томирларини - шайтон кезгувчи йўлларни танг айловчи, уларнинг нафсоний хоҳиш-истакларини, шаҳватларини тийгувчи ва шу тариқа ундан келажак ёмонликни қулларидан узоқлаштирувчи, сўнг эса қулларини Ўзига яқинлаштирувчи ва уларни тақво соҳиби қилувчи Удир.

У қули лаззат деб билган ва орзулаган нарсаларни эҳсон этгувчидир.

У қулларига эндириган турли яхшиликлар ва ёмонликлар билан уларни имтиҳон этувчи, амр ва тақиқлари ижросини таъқиб айловчидир.

Дуои салом Унинг қули ва пайғамбари Муҳаммад Мустафога (с.а.в.), у зотнинг ол ва асҳобига ва бу йўлда кетганларга бўлсин!

Бундан сўнг дейманки, Одам боласини ҳалок этгувчи нарсаларнинг энг улкани меъда шаҳвати (еб-ичиш истаги)дир.

Аллоҳ таоло худди шу сабаб туфайли Одамни (а.с.) ва Ҳавони саодат ватани - Жаннатдан чиқариб, зиллат ва фақирлик юрти - Дунёга тушириб қўйди. Чунки улар таъқиқланган мевадан еб қўйдилар. Уларни бу хатога меъда шаҳвати йўллади.

Қатъиян маълум бўлмоқдаки, меъда - шаҳват ва хоҳиш-истакларнинг бош манбаидир. Бало ва мусибатларнинг асосий сабабчисидир.

Бунинг кетидан **фаржнинг истаклари** ва жимо учун шиддатли майл келади.

Сўнг эса, мол ва мақом (мансаб) севгиси (ҳаваси) келади. Кейин мол олиш, мол сотиш, мол тўплаш ва турли шунга ўхшаш майллар келади.

Сўнгра буларнинг орасидан риё (ўзини кўрсатиш), мақтаниш, кибрланиш, буюкланиш - улуғлик офатлари пайдо бўлади.

Кейин, кин, ҳасад, душманлик ва ғазаб ўртага чиқади.

Сўнг бу бадхулқликнинг барчаси соҳибини ёмонликка - бузукликка, йўлдан озишга ва фаҳшиятга бошлайди.

Мана шуларнинг барчаси меъдани тўйдиришнинг самараси сифатида майдонга келади.

Қул агар нафсини очлик билан тарбия этиб, хор қилса, шайтон ўтадиган томирларни торайтирган бўлади. Шу тариқа йўлдан озмас ва Аллоҳ таолога итоат йўлига киради. Дунёга аҳамият бермасдан охират учун озуқа тўплаганлар афзал кўрилади...

ОЧЛИКНИНГ ФАЗИЛАТИ ВА ТЎҚЛИКНИНГ ЁМОНЛИГИ

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Нафсларингизга қарши очлик ва сувсизлик билан мужоҳада этингиз. Чунки бу хусусдаги савоб Аллоҳ таоло йўлида жанг қилган мужоҳиднинг савоби кабир.

Аллоҳ таоло учун очлик ва сувсизликдан севимлироқ амал йўқ».

Яна шундай деганлар:

«Қорнини тикиб-босиб тўлдирган киши кўкларнинг малакути (салтанати)га эришолмас».

Яна шундай дейдилар:

«Амалларнинг жаноби (хожаси) – очликдир. Нафснинг зиллати эса - жун либосдир».

Дейилдики:

«Ё Расулulloҳ! Инсонларнинг энг фазилатлиси ким?»

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай жавоб бердилар:

«Ейишини озайтган, кулишини камайтган ва сатри авратини ёпадиган кийимга рози бўлган».

Абу Саид ал-Худрийнинг ривоятига кўра, Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Кийингиз, энгиз, ичингиз. Чунки бу пайғамбарликдан бир жуздир».

Ҳасан (р.а.) ривоятига кўра, Расулulloҳ шундай деганлар:

«(Аллоҳ таолони, У Зотнинг буюклигини, олийлигини) ўйламоқ (тафаккур қилмоқ) - ибодатнинг ярмидир. Оз емоқ эса ибодатнинг (асли) - ўзидир».

Яна шундай дейдилар:

«Аллоҳ таоло хузурида қиёмат куни сизнинг энг устун даражада бўлганингиз, энг узок, энг кўп оч қолганингиз ва Аллоҳ таолони энг кўп ўйлаганингиздир. (Тафаккур ва зикр қилганингиздир).

Яна Аллоҳ таоло хузурида қиёмат куни сизнинг энг севимсиз бўлганингиз, кун бўйи кўп ухлайдиганингиз, кўп ейдиганингиз ва кўп ичадиганингиз».

Байҳақийнинг Оишадан (р.а.) қилган ривоятига кўра, Расулulloҳ (с.а.в.) баъзан истамаганлари ҳолда оч қолардилар.

Ибни Адийнинг «Ал-Комил» асарида билдирилишича, Аллоҳ таоло ейиш-ичишини камайтирган куллари билан фаришталарга фахрланар ва уларга жаннатда юксак даражалар ато этар экан.

Расулulloҳ (с.а.в.) яна шундай деганлар:

«Кўп еб-ичиш билан кўнгилларни ўлдирмангиз. Чунки кўнгил экин (каби)дир. Улар кўп суғорилса, ўлади».

Яна шундай дейдилар Расулulloҳ (с.а.в.):

«Одам боласи меъдасидан кўра ёмонроқ бир қопни тўлдирмаган. Белини тик тутиши учун одам фарзандига бир нечагина лукма етарлидир.

Агар мутлақо шундай қиладиган бўлса, меъдасини уч қисмга ажратсин:

Учдан бирини ейиш, учдан бирини ичиши учун, учдан бирини эса нафас учун (бўш қолдирсин)».

Усома ибн Зайд ва Абу Хурайрадан (р.а.) қилинган ривоятга кўра, Расулulloҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Қиёмат куни Аллоҳ таолога одамларнинг энг яқин бўлгани - дунёда очлиги, сувсизлиги ва ғам-ташвиши, қайғуси кўп, узун бўлганидир».

Ийсо (а.с.) марҳамат этадилар:

«Эй ҳаворийлар! Меъдаларингизни оч қолдирингиз!

Вужудларингизни (ҳашаматли либослардан) холи қўйингиз (енгил қилингиз!) Умид

килинурки, бу иш ҳаракатингиз билан Аллоҳ таолони кўрурсиз!»

Айтилишича, Тавротда шундай ёзилган:

«Шубҳасизки, Аллоҳ таоло қорни катта (семиз) олимни севмайди (ёқтирмайди). Чунки семизлик ғафлатга ва кўп емоққа далолат этади. Бу эса ёмон ҳол. Айниқса, олимлар учун ёмон».

Хабарда келишича, Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Шубҳасизки, қорни тўқ ҳолда емоқ устига емоқ олачипор касаллигига сабаб бўлади».

Яна шундай дейдилар:

«Мўмин биргина меъдага ейди. Мунофиқ эса етти меъдага ейди». Яъни, етти баробар кўп иштаҳа билан ейди. Чунки бу ерда зикр этилган меъда - шаҳватга киноядир.

Оишадан (р.а.) килинган ривоятга кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) яна шундай деганлар:

«Очлик ва сувсизлик билан жаннат эшигини чертингиз. Сизга очилади!»

Яна шундай деганлар:

«Қиёмат куни одамларнинг энг узоқ оч қолганлари дунёдаги пайтида энг кўп тўқ бўлганларидир».

Анас (р.а.) айтишларига қараганда, Фотима (р.а.) бир кун Расулуллоҳга (с.а.в.) бироз нон ушоғи, талқон келтирдилар.

- Бу талқон нимадан килинган? - дея сўрадилар Расулуллоҳ (с.а.в.).

Фотима (р.а.) эса нон толқони эканини айтди. Бундан сўнг Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай дедилар:

«Шубҳасизки, бу уч кундан бери отангинг оғзидан ичига кираётган илк таомдир».

Абу Хурайрининг (р.а.) айтишларига қараганда, Расулуллоҳ (с.а.в.) бу дунёдан айрилгунларига қадар қоринларини кетма-кет уч кун буғдой нони билан тўйдирмаганлар.

Расулуллоҳ (с.а.в.) яна шундай деганлар:

«Шубҳасизки, бу дунёда оч бўлганлар охиратда тўқ бўлганлардир». (Абу Муайм «Ҳилйа»да Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят этган).

Умар (р.а.) дейдиларки:

«Меъдани тикиб, босиб тўлдирмоқдан сақланинг! Чунки бу яшаганда оғир. Ўлганда бадбўй (бўлади)!»

Шақийқи Балхий ҳазратлари шундай деганлар:

«Қуллуқ қилмоқ бир санъат. Унинг дўкони - ёлғизлик. Дастгоҳи (иш қуроли) - очликдир».

Лукмон (а.с.) ўғлига шундай насиҳат берганлар:

«Ўғилгинам! Болажоним! Меъда тўлганда, фикр ухлайди. Ҳикмат тилсизлашади. Барча аъзо ибодатдан қолади».

Фузайл ибн Иёз ўз нафсига мурожаат этадиларки:

«Эй нафсим! Сен мендан кўрқяпсан! Оч қолмоқдан кўрқяпсанми? Бу хусусда кўрқма! Сен Аллоҳ таоло ҳузурида бир енгил нарсасан».

Муҳаммад (с.а.в.) ва асҳоби ҳам оч қолардилар. Фақат улар шивирлашиб, шундай дердилар:

«Ё Раббий! Сен мени оч ва яланғоч қолдирдинг. Ё Раббий! Қай васила билан мени етказган мақомингга етказдинг?!»

Фатхи Мусулий хасталик ва очлик шиддати ортганда шундай деганлар:

«Ё Раббий! Мени хасталик ва очлик билан имтиҳон этдинг. Сен валий қулларни шундай имтиҳон қилар эдинг.

Ё Раббий! Менинг қай амалимининг мукофоти сифатида бу неъматни менга эҳсон айладинг?!»

Тавротда шундай бир оят бор:

«Аллоҳ таолодан кўрқ! Тўйишинг билан очларни хотирла!»

Абу Сулаймон шундай деганлар:

«Оқшом таомидан бир луқмани тарк этишим – мен учун тонггача ибодат қилмоғимдан

севимлироқдир!»

Абу Сулаймон яна шундай деганлар:

«Очлик - Аллоҳ ҳузурида Унинг хазиналаридан бир хазинадир. Очликни фақат севган кишиларига беради».

Саҳл ибн Абдуллоҳ Тустарий узоқ вақт ҳеч нарса емасдан оч қолардилар ва шундай дердилар:

«Дунё ва охират учун очликдан фойдалироқ нарса йўқ!»

Яна шундай дердилар:

«Охиратни талаб этгувчилар учун тўймоқдан зарарлироқ нарсани билмайман».

Яна шундай дердилар:

«Очликда илм ва ҳикмат топдим. Тўқликда Аллоҳ таолога қарши гуноҳ ва жоҳиллик кўрдим».

Ҳадиси шарифда билдирилишига кўра: **«Меъданинг учдан бири емоқ учун тахсис этилиши керак. Бундан кўпини еган киши ўз савобларидан еган бўлади».**

Яна шундай дердилар:

«Кўк юзидан ер юзига эндирилган барча яхшиликларнинг боши очликдир. Ер-кўк орасидаги барча ёмонликларнинг боши эса тўқликдир».

Яна шундай дердилар:

«Ким нафсини оч кўйса, васваса ҳам тинч кўяр».

Яна шундай дердилар:

«Билингизки, бу замонда ҳеч ким озодликка - нажотга эришолмас. Фақат бундан нафсини жиловлаган, очлик, тонгда уйғоқ бўлиш ва мужоҳада билан нафсини ўлдирганлар мустаснодир».

Ҳикмат аҳлидан бўлган бир зотдан сўрашди:

«Қайси боғ билан нафсимизни боғлайлик?»

Ул зот шу жавобни бердилар:

«Уни очлик ва сувсизлик боғи билан боғланг!»

Абу Бакр ибн Абдуллоҳ ал-Музаний шундай демишлар:

«Уч хилдаги кишилар борки, Аллоҳ таоло уларни севади. Булар оз ухловчи, оз еювчи, оз дам олувчи - оз роҳатланувчи кишилардир».

Ривоят этилишича, Ийсо (а.с.) олтмиш кун бирор нарса емасдан бир ерда қолиб, тонглар Аллоҳ таолога муножотда бўлардилар.

Бир кун ёдларига нон келди ва дарҳол Аллоҳ таоло билан бўлган боғланиш узилди, муножот тўхтади.

Шу онда олдиларида бир нон кўрдилар. Шу нон туфайли муножот тўхтаганидан кайғуриб йиғлай бошладилар. Бу пайт олдиларида бир кекса киши пайдо бўлдилар. Ийсо (а.с.) у зотга дедиларки:

«Эй Аллоҳ таолонинг валий бандаси! Ҳақ таоло сизни муборак айласин.

Мен учун Аллоҳ таолога дуо қилинг. Чунки мен Аллоҳ таоло билан муножот ҳолида эканман, ёдимга нон келди ва орамиздан муножот узилди».

Бундан сўнг кекса киши дуо килдилар:

«Ё Раббий! Сени таниган кунимдан буён агар ёдимга нон келганини биладиган бўлсам, мени мағфират қилма!»

Дейиладики, Аллоҳ таоло муножот учун Мусони (а.с.) Тур тоғига чорлаганда Мусо (а.с.) илоҳий ҳузурга чиқмасдан аввал қирқ кун емоқни тарқ айлаб, нафсини тарбия этган эканлар.

ОЧЛИКНИНГ ФОЙДАЛАРИ, ТЎҚЛИКНИНГ ЗАРАРЛАРИ

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Очлик ва сувсизлик билан нафсларингизга қарши мужоҳада этингиз. Чунки бунда савоб ва мукофот бор».

Аллоҳ таоло нафсларини очлик билан тарбия қилгувчиларнинг имон даражаларини юксалтиради:

«Орангизда имон келтирганларнинг ва илм ато этилганларнинг даражаларини Аллоҳ таоло юксалтади».

Очликда ўн турли фойда бор.

Биринчи фойда:

Тўқ бўлмаслик. Чунки тўқлик кўнгилни кўр қилади.

Тез англаш қобилиятига ва тушунчани тез англанишига тўсиқ кўяди. Ҳатто ҳаддан зиёд овқатланса, боланинг хотираси заифлашади. Зеҳни ўтмаслашади.

Тушиниш қобилияти сустлашади.

Абу Сулаймон ад-Дароний дейдиларки:

«Очликка аҳамият беринг. Чунки очлик нафсни хор қилувчи, кўнгилни назокатли ва илоҳий илмга муваффақ этувчи бир ҳодисадир».

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Оз кулмоқ ва оз тўймоқ билан кўнгилларингизни тирилтиринг! Яна очлик билан кўнгилнингизни поклангиз!»

Яна шундай дейдилар:

«Ким қорнини очиктирса, унинг фикри-ўйи, тушунчаси буюк бўлади. Кўнгли эса уйғоқ бўлади».

Яна шундай дейдилар:

«Ҳар нарсанинг закоти бор. Вужуднинг закоти эса очликдир».

Шиблий дейдиларки:

«Аллоҳ таоло учун бир кун оч қолсам, кўнглимга ҳикматдан бир эшик очилаётганини кўрдим».

Билмоқ керакки, ибодатдан мақсад Аллоҳ таолони танимоққа етиштирувчи тушунчани кўлга киритмоқ ва илоҳий ҳақиқатларни кўрмоқдир.

Тўқлик бу эшикни ёпади. Очлик эса бу эшикни очади.

Аллоҳ таолони танимоқ - жаннат эшикларидан бир эшикдир.

Шу сабабли Луқмон (а.с.) ўғлига шундай маслаҳат бердилар:

«Ўғилгинам! Меъда тўлганда, фикр ухлайди. Ҳикмат тилсиз ва сағир бўлади. Аъзолар ибодатдан қолади».

Боязид Бистомий ҳазратлари шундай дейдилар:

«Очлик - бир булутдир. Кул оч қолганда, унинг устига ҳикмат ёғдиради».

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Ҳикмат нури - очликдир. Аллоҳ таолодан узоқлашмоқ - тўқликдир. Аллоҳ таолога яқин бўлмоқ бечораларни - кўнгли яримларни севмоқ ва уларга яқин бўлмоқдир. Тўйиб, тикиб-босиб емангиз. Чунки кўнглингиздаги имон нурини сўндирган бўлурсиз. Ким емоқдан оз, енгил тунаса, ҳурийлар ҳам тонггача унинг атрофида кечани ўтказадилар (кечирадилар)».

Иккинчи фойда:

Кўнгил поклиги.

Кўнгилнинг нозик, соф бўлиши лаззатларни тушунишга замин ҳозирлайди. Агар кўнгил

қаттиқ бўлса, гўё лаззатлар билан унинг орасида парда бордай идрок этмоқдан ожиз бўлади. Меъданинг бўш бўлиши турли завқ ва лаззатларнинг ўртага чиқишининг асосий сабабидир.

Абу Сулаймон ад-Дароний шундай деганлар:

«Очлик туфайли қорнимнинг ёпишиши мен учун ибодатга васила бўлган энг тотли нарсадир».

Яна шундай деганлар:

«Очиққан ва сувсаган вақт кўнгил ёшаради ва назокатли бўлади. Тўйганда эса кўрлашиб, қаттиқ ва дағал бўлади».

Жунайид Бағдодий дейдиларки:

«Сиздан бирингиз кўкси билан ўз нафси орасига очликни қўйса, Аллоҳ таолога қилган муножотнинг тотлилигини ва завқини идрок этади».

Учинчи фойда:

Аллоҳ таолога қарши йўлдан озишнинг бошланиши бўлган кўнгилхушлик, нашъа, энгилтакликнинг заволи очлик билан мумкин бўлади.

Инсон ўз нафсининг зиллатини ва ожизлигини кўрмаса, Аллоҳ таолонинг юксаклигини ва қаҳрини ҳам кўролмайди.

Унинг саодати фақат ўз нафсини зиллат ва ожизлик назари билан кўрмоқ, Раббини иззат ва қаҳр назари соҳиби дея билмоқ билан бўлади.

Бу сабаб туфайли инсон доимо меъдаси бўш ҳолда мушоҳадага ҳозир бўлиши керак.

Худди шу сабаб туфайли барча дунё хазиналари Расулulloҳга (с.а.в.) кўрсатилганда у Зот (с.а.в.) шундай дедилар:

«Йўқ! Билъакс, мен бир кун оч бўламан, бир кун тўқ. Оч бўлганимда сабр этаман ва Аллоҳ таолога ёлвораман. Тўқ бўлганимда ҳам шукр этаман».

Меъда ва фарж - жаҳаннам эшикларидан бир эшикдир. Унинг асли тўқликдир.

Ким жаҳаннам эшикларидан бир эшикни ёпса, у учун жаннат эшикларидан бир эшик очилади. Чунки булар машриқ ва мағриб каби қарама-қаршидир.

Бирига яқинлашмоқ, иккинчисидан узоқлашмоқ бўлади.

Тўртинчи фойда:

Аллоҳ таолонинг бало ва азобини унутмаслик. Одам боласи бало ва мусибатга учраган кишиларни кўриб, ҳолларидан ибрат олиши керак. Тўқ бўлган киши очликни ва оч кишиларни унутади.

Оч киши эса, очқаган ва сувсаган пайтида қиёмат кун маҳшаргоҳда барча одамлар сувсизликдан қийналаётганини ва жаҳаннам аҳлининг очлигини ўйлайди, ибратланади.

Дунёда зиллат, хасталик, бало ва мусибат чекмаган киши охират азобини унутади.

Ақлли киши дунё ва охират мусибатларини солиштириб, ўзини охират азобидан қутқарадиган амаллар қилмоғи керак.

Расулulloҳ (с.а.в.) билдиришларига кўра, дунёдаги бало ва мусибатларнинг энг шиддатлиси пайғамбар, авлиё ва солиҳ қуллар бошига келади.

Мисрда қурғоқчилик бошланганда Юсуфга (а.с.) дейилдики:

«Ўлканинг барча хазиналари сизнинг қўлингизда бўлгани ҳолда нечун оч қолмоқдасиз?»

У Зот (а.с.) шундай жавоб бердилар:

«Ўзим тўйиб, очларни унутиб қўйишдан қўрқаман».

Очлик Жаноби Ҳақнинг раҳматини ва Унинг маҳлуқотига шафқатни эслатади.

Тўқ бўлган киши ғафлат ичида бўлади ва оч кишининг изтиробини англамайди.

Бешинчи фойда:

Очликда гуноҳ ва хоҳишларнинг барчаси синади. Ейишни камайтириш қувват ва нафс истакларини заифлаштиради.

Саодатга эришиш кишининг ўз нафсига ҳоким бўлмоғидир.

Зуннун Мисрий ҳазратлари дейдиларки:

«Мен тўйган вақтимда ё бир гуноҳ қиламан ёки бир гуноҳ қилишни ўйлайман. Шунинг учун мен асло қорнимни ҳаддан ортиқ тўйдирмайман».

Оиша (р.а.) шундай деганлар:

«Расулulloҳдан (с.а.в.) кейин пайдо бўлган биринчи бидъат ҳаддан зиёд тўймоқдир».

Дейилганки: «Очлик - Аллоҳ таолонинг хазиналаридан бир хазинадир. Очлик билан дафъ этилган истакларнинг энг ками - фарж ва сўзлаш хоҳишидир. Чунки оч киши шахватини ўйламайди ва ўзида эзмалик қилишга мажол топмайди. Шу тариқа ғийбат, ёлғон, миш-миш каби тил офатларидан ҳам қутилади».

Инсон тўйиши билан фаржига соҳиб бўлиши мушкуллашади. Тақво, соҳибини фарж зиносидан қўриydi. Фақат кўз зиносидан қўриёлмайди. Кўз юмса ҳам, кўнглига ва ўй-хаёлига ҳоким бўлолмайди. Хаёлига ёмон, разил фикрлар келади.

Ёлғиз намоз ўқиётган кишининг кўнглига баъзан шундай ёмон ўйлар келиши мумкин. Биз тилнинг ва фаржнинг офатларини мисол учун зикр этдик. Аслида барча аъзолар орттирган гуноҳлар тўқликдан ҳосил бўлган куч оқибатида майдонга келади.

Олтинчи фойда:

Очлик уйқу ва ғафлатни йўқотиб сахар вақти уйғоқ бўлишни таъминлайди.

Шубҳасизки, ортиқча тўйган, кўп ичади. Кўп ичган кўп ухлайди. Кўп ухламоқ эса, умрни беҳуда, зое этмоқ бўлади. Яна, кўп ушлаш таҳажжуд вақти ўтмоғига ва кўнгил қаттиқлигига сабаб бўлади.

Шунингдек, кўп ушлаш умр қисқаришига ва барокат камайишига сабаб бўлади.

Ваҳоланки, умр барча жавҳарларнинг энг қимматлисидир ва кулнинг энг буюк сармоясидир.

Кўп ухлаган киши ибодат тотини тополмайди. Ухламоқ - фалокатлар манбаидир.

Тўқлик ўзига балони чақиради. Очлик эса балони тўхтатади.

Еттинчи фойда:

Очликда ибодат қилишда давом этмоқ қулай бўлади.

Тўқлик - ибодатга тўсиқдир. Чунки инсон қимматли вақтининг улкан бир бўлагини емоқ учун сарф этади.

Айниқса, егуликларни бозордан олиб келмоқ, тозалаб тўғрамоқ ва пиширмоқ ҳам кўп вақтни олади. Ҳолбуки, буларга кетказган вақтини ибодатга сарф этса, кўп фойда қўлга киритган бўлади.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Улар бу дунё ҳаётининг зоҳиринигина билурлар. Охиратдан эса тамоман ғофилдирлар». (Рум, 30/7)

Абу Сулаймон ад-Дароний фикрича, тўқликдан ҳосил бўлган офатлар олтидир:

1. Тўқ бўлган киши Аллоҳ таолога муножотдан тот-лаззат ололмайди;
2. Ҳикматни муҳофаза этолмайди;
3. Махлуқотга нисбатан марҳаматли бўлмайди, уларга раҳми келмайди. Чунки ўзи тўйган одам ҳаммани тўқ деб ўйлайди;
4. Ибодат қилиш унга оғир келади;
5. Шаҳвати ортади;
6. Оч бўлган киши масжидга шошилади. Тўқ бўлган киши эса, ҳожатхона атрофида кезади.

Саккизинчи фойда:

Оз еган киши соғлом бўлади, хасталикларни дафъ этади.

Кўп емоқ кўп хасталикларни келтириб чиқаради. Хасталик эса ибодатга тўсиқ, Аллоҳ таоло зикрига монъе бўлиб, тушунчани заифлаштиради.

Очликда бундай зарарлар йўқ.

Айтишларига қараганда аббосий халифаси Хорун ар-Рашид хузурига тўрт мамлакатдан биттадан табибни чақиртиради. Табиблар хиндистонлик, румлик, ироқлик, суданлик эдилар. Уларнинг ҳар бирига хасталикни тамоман йўқотувчи ва асар қолдирмайдиган биттадан дорини сифатлашларини сўрайдилар.

Ҳиндистонлик табиб дедики:

«Менимча, касалликни йўқ қилиб, асар қолдирмайдиган дори - қора хамла мевасидир».

Ироқлик табиб дедики:

«Менимча, бу дори - сутарасидир».

Рум табиби шундай деди:

«Менимча, бу дори - иссиқ сув».

Суданлик табиб уларнинг ичида энг билимдон эди, у шундай деди:

«Хамла меъдани буриштиради. Бу ҳам бир хасталик. Сутураси меъдани бузади. Бу ҳам бир хасталик».

«У ҳолда, сенинг фикринг недир?» дея сўрашди. У шундай жавоб берди:

«Менимча, ҳеч бир касалликка имкон қолдирмайдиган нарса - тоза очқамагунча, иштаҳа бутунлай очилмагунча, таом емасликдир.

Ҳали иштаҳанг бор пайтда жуда ҳам тўймасдан, кўлни таомдан тортишдир».

Бариси бирдан дейишдики:

«Ҳа, шундай. Жуда тўғри айтдинг!»

Айтишларига қараганда, аҳли китоб бўлган табиблардан бирига Расулulloҳнинг (с.а.в.) шу ҳадиси шарифларини ўқидилар:

«(Меъданинг) учдан бири емак учун. Учдан бири ичмак учун. Учдан бири эса ҳаво учун (бўш қолдирилади)».

Буни эшитган ғайри муслим табиб ҳайратланди ва шундай деди:

«Оз ейиш ҳақида бундан ҳикматлироқ бир сўз эшитмадим. Чунки бу сўз ҳикмат соҳиби бир зотнинг сўзидир».

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Хасталикларнинг асли меъдани тикиб-босиб тўлдирмоқдир. Дориларнинг асли эса, парҳез қилмоқдир».

Ибни Солим шундай деганлар:

«Ким адаб билан қўшимчасиз, соф буғдой нон еса, ўлимдан бошқа хасталикка чалинмайди».

Дедиларки:

«Эй Солимнинг ўғли! Адабдан мақсадингиз нима?»

У зот шундай изоҳ бердилар:

«Бутунлай очиққач емоқ, жуда тўймасдан дастурхондан қўл тортмоқ»;

Баъзи табиблар шундай деганлар:

«Инсон қорнига тушувчи нарсаларнинг энг фойдалиси анордир. Энг зарарлиси туздир. Шўр нарсаларни озайтириш анорни кўпайтиришдан яхшироқдир».

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Рўза тутинг, соғ-саломат бўлинг!» (Табароний "Авсот" китобида Абу Хурайрадан (р.а.) ривоят этган)

Рўза вужудни касалликдан ҳимоя қилиб, кўнгилни бузук иллатдан қутқаради. Рўзада очлик, емоқни озайтириш бор.

Тўққизинчи фойда:

Турмуш юкининг енгиллашиши. Чунки оз ейишга ўрганган киши қаноаткор бўлади ва ўзигагина етарли мол билан кифояланади.

Тўқликка ўрганган қорин доим ўзи кўниккан, одатланган нарсаларни талаб қилади ва кўнглида доим «Бугун нима егайсан? Не қилмоқчисан?» деган туйғу кезинади. Бундай кимса кўп ейиш илинжида лукмасига эътибор бермайди. Шу тарика гуноҳга киради ва Аллоҳ таоло ҳузурда хор бўлади. Айниқса, кўзи бировнинг молига тикилади. Мўмин турмушда оз кулфатли бўлишга ҳаракат қилиши керак.

Ҳикмат соҳибларидан бири шундай деганлар: «Мен умуман менга лозим бўлган нарсаларнинг бир қисмини тарк этиш билан эҳтиёжларимни ҳал этаман. Бу кўнглимни роҳатлантиради».

Бошқа бир зот шундай деганлар: «Истаган бир нарсамни олиш учун бошқа хоҳишларимни тарк этаман». Иброҳим Адҳам баъзи дўстларидан егуликларнинг баҳосини сўрадилар, киммат дейишди улар. Бундан сўнг Иброҳим Аҳмад шундай дейдилар: «Уларни тарк этиб, олмаслик йўли билан баҳоларини арзонлаштирингиз!» Саҳл ибн Абдуллоҳ шундай деганлар: «Кўп овқатланадиган киши уч ҳол туфайли ёмонлашади: Агар бойлик қўлга киритган киши бўлса, балолардан қутулмайди. Агар бошига бир кулфат тушган бўлса, Аллоҳ унга раҳм қилмайди».

Хулоса сифатида шуни айтамикки, одамлар ҳалокатига сабаб - уларнинг дунёга бўлган ҳирсларидир. Дунёга ҳирс билан ёпишишларининг сабаби эса меъда ва фарждир.

Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи васалам марҳамат этадилар:

«Очлик билан жаннат эшикларини тақиллатишда давом этингиз!»

Ким ҳар кун битта нон билан кифояланса, бошқа хоҳишларига ҳам қаноаткор бўлади ва одамлардан ҳеч нарса сўрамайди. Аллоҳ таолога янада ихлослироқ ҳолда ибодат қилиш учун кўнгли пок бўлади. Охирати учун фойда қилган ва ҳеч нарса Аллоҳ таолонинг зикридан қолдира олмайдиган зотлардан бўлади. Қаноат соҳиби бўлган киши инсонларга муҳтож бўлмаслиги сабабли ҳалокатга ҳам тушмайди. Инсонларга муҳтож бўлиш - шубҳасиз зикрдан жудо бўлишдир.

Ўнинчи фойда:

Етим ва йўқсилларни, кўнгли ярим, маъюс мискинларни ўз нафси хоҳишидан афзал кўриб тўйдириш ва садақа бериш билан Аллоҳ таоло ризосини қозониб, қиёмат кунида садақасининг соясида тургувчи кишилардан бўлади. Дунё молидан қўлга келадиган фойда, фақат Аллоҳ таоло ризоси учун берган закоти ва садақалари сабабли қозонган савобларидир. Ўз егулигини фақирларга икром этиб, савоб қозониш хайрлироқдир. Расулulloҳимиз (с.а.в.) семиз, қориндор бир кимсага қарадилар ва муборак бармоқлари билан унинг қорнига ишорат этиб шундай дедилар: «Агар бу (қорин) бошқа бир ҳолатда бўлса, сен учун хайрлироқ бўлар эди».

Яъни, кошки ўзинг бунчалик емасдан охиратинг учун озуқа тўпласанг, янада яхшироқ бўлур эди, демакдир. Салафи солиҳийндан бир зот шундай деганлар: «Мен бир кавмга дуч келдим. Улар орасида егулиги фақатгина ўзига етарли фақир бир киши ҳам бор эди. Оқшом бўлиши билан у зот егулигининг бир қисмини ажратди ва шундай деди: «Аллоҳ таолога қасамки, мен бунинг бир қисмини Аллоҳ таоло ризоси учун садақа қилмагунимча, қолганини ўзим емайман». Очлик - охират сармоеси учун буюк бир хазинадир. Шунинг учун салафи солиҳийн шундай деганлар: «Очлик - охиратнинг калити, зуҳднинг эшигидир. Тўқлик - дунёнинг калити, рағбатнинг эшигидир!»

МЕЪДА ШАҲВАТИНИ ТИЙИШДА РИЁЗАТ ЙЎЛИ

Меъда ва егуликлар борасида мурид учун тўрт вазифа бор:

Биринчи вазифа. Фақат ҳалол озиқ-овқат тановул қилиши керак. Чунки ҳаром еб ибодат қилмоқ - денгиз тўлқинлари устига иморат курмоқдир. Ҳаром ва ҳалол бобида таквонинг даражаларини ва амал қилиши лозим бўлган хусусларни айтиб ўтдик.

Иккинчи вазифа. Ҳалол егуликларни ҳам камайтириш ва риёзат йўлига кирар экан, босқичма-босқич ҳаракат қилиш зарур. Чунки, кўп ейишга ўрганиб қолган киши бирдан озукланишни тўхтатса, унинг мижози бунга сабр-тоқат қилолмайди ва заифлашиб қолади, изтироблари кўпаяди. Шунинг учун егуликларни секин-секин камайтириб бориш керак.

Риёзатнинг тўрт даражаси бор:

Ўз ҳаётини давом эттира оладиган миқдорда ейиш ва зиёдасини тарк этиш *риёзатнинг биринчи даражасидир.*

Бу - энг афзал даражадир. Бу даража сиддикларнинг даражасидир. Саҳли Тустарий Ҳазратлари шу йўлни танлаган эдилар. У зот фикрича, риёзат чеккани учун кучдан қолиб, оёқда туриши қийинлашган киши намозини ўтирган жойида ўқиши мумкин. Чунки очлик сабабли заифлик билан ўтириб ўқилган намоз кўп еган, тўқ ҳолда оёқда ўқилган номоздан фазилатлироқдир.

Риёзатнинг иккинчи даражаси.

Бир кеча-кундуздаги егуликлар миқдори 460 гр бўлиши. Ҳазрати Умар (р.а.) бу йўлни танлаб афзал кўрганлар. Бу - қарийб меъданинг учдан бирини тўлдирадиган миқдор ёхуд саккиз ё тўққиз лукма миқдоридадир.

Риёзатнинг учинчи даражаси.

Бир кеча-кундуздаги егулик миқдори 920 гр бўлиши. Бу меъданинг учдан икки кисмини тўлдиришга яқин миқдордир.

Риёзатнинг тўртинчи даражаси.

Бир кеча-кундуздаги егулик миқдори 1000 гр атрофида бўлиши. Абу Зар (р.а) шундай деганлар:

«Расулуллоҳ (с.а.в.) орамизда пайтларида менинг егулигим ҳафтада уч кило миқдордаги арпа эди. Қасамки, ўлгунимча бу миқдорга ҳеч қўшимча қилмайман. Чунки мен Расулуллоҳнинг (с.а.в.) шундай деганларини эшитдим:

«Қиёмат куни менинг мажлисимга энг яқин ва менга энг севимли бўлганингиз, бугунги ҳолингизча ўлганларингиздир!» Расулуллоҳ (с.а.в.) замонларида асҳоби суффанинг егулиги бир кунда 920 гр га яқин хурмо эди.

Учинчи вазифа.

Таомланиш орасидаги вақтни секин-секин узайтиришдир. Оч қолиш муддатини ҳам даражалари бор:

1. Оч қолмоқнинг энг юқори даражаси - уч кун ёки янада кўпроқ муддатда меъдани бўш тутмоқдир. Айтишларига қараганда Суфёни Саврий ва Иброҳим Адҳам уч кунда бир овқатланар эдилар.

Уларнинг ҳар бири очлик ёрдамида охират йўлига киришни истардилар.

Олимлардан бири шундай деганлар: «Ким Аллоҳ таолонинг ризосига етмоқ учун оч қолса,

малакут оламидан бир қанча сирлар унга очилади».

2. Оч қолмоқнинг ўрта даражаси - икки кун ёки уч кун меъдани бўш қолдирмоқдир.

3. Оч қолмоқнинг энг паст даражаси - кечаси ва кундузи бир марта емоқдир.

Бу эса риёзатнинг энг озидир. Бу микдордан зиёдаси тўқлик саналади. Абу Саид Ал-Худрий (р.а) ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) тушлик қилсалар, оқшом овқатланмасдилар. Агар оқшом овқатлансалар, тушда емасдилар. Салафи солиҳийн ҳам кунда бир бор овқатланардилар. Расулуллоҳ (с.а.в.) Оиша (р.а) волидамизга хитобан шундай дедилар:

«Кўп емоқдан сақлан! Чунки, бир кунда икки марта емоқ - кўп емоқ саналади».
(Байҳақий «Шуаб» китобида Ҳазрати Оишадан (р.а.) ривоят қилганлар)

Бир киши таомланишни кунда бир мартага туширишни истаса, тонг отишдан аввал саҳарлик вақти ейиши у учун мустаҳабдир.

Таҳажжуд номозидан сўнг ва бомдод номозидан аввал ейиши керак.

Агар шундай қилса, кундузги чеккан очлиги учун рўзанинг савобига эришади. Айниқса, меъданинг бўшлиги боис кўнгли покланади, фикрлари тиниклашиб, ҳузурга эришади.

Осим ибн Қулайбнинг Абу Ҳурайрадан (р.а) қилган ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) тунги намозларини оёқлари шишгунича ҳам ўқирдилар.

Бухорий ривоятига кўра, Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

«Қайсингиз тунги ибодатни узайтирмоқ истасангиз, саҳаргача етказинг!»

Агар рўзадорнинг кўнгли оқшомдан сўнг емоққа майл этса, бу ҳол саҳар вақтида уни кўнгли ҳузурдан қолдиради. Бу ҳолда қилинадиган энг яхши ҳаракат - таомини иккига бўлиб, бир қисмини ифтор вақтида, бир қисмини эса саҳар вақтида ейди. Шу тариқа ўша кишининг ҳам нафси таскин топади. Таҳажжуд асносида вужуди енгиллашади. Кундуз очлиги кучли бўлмайди.

Тўртинчи вазифа.

Овқат турлари ва қўшимча овқатлар (пишлоқ, зайтун, ширинлик - Муҳаррир.) тарк этилиши. Таомларнинг энг афзали тоза буғдойнинг ўзидир. Энг паст даражаси эса эланмаган арпадир. Қуюқ таомларнинг энг афзали - гўшт ва ширинликдир. Ўрта даражаси, гўштсиз - ёғли егуликлардир. Энг паст даражаси - туз ва сирка. Охират йўлига кирган кишининг одати қуюқлардан қочмоқдир.

Яъни - нафс истакларидан қочмоқ. Чунки одам боласи барча лаззатларни истайди ва ейди. Шу сабабли кўнгли қаттиқлашади. Ўзида дунёга ва дунё лаззатларига яқинлик туяди.

Ўлимни ва Аллоҳ таолога қовушмоқни севмайди. Дунё унинг кўзига жаннат бўлиб кўринади. Ўлим эса унга бир зиндон бўлади. Нафсини дунё хоҳишларидан манъ этса, дунё у учун кўп изтироб берувчи бир ҳолга кириб, унга зиндон бўлади.

Яҳё ибн Муоз шундай деганлар: «Эй сиддиқлар жамоаси! Фирдавс жаннатидаги зиёфат учун нафсларингизни очиктирингиз! Чунки овқатланиш иштаҳаси нафснинг очиктирилиши микдорига кўра бўлади».

Барча бу айтганларимиз - тўқлик офатлари сирасига киради. Шунинг учун мубоҳ бўлган хоҳишларнинг тарк этилишида жуда катта савоб бор. Кўп емоқда эса катта таҳлика бор.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Умматнинг энг ёмонлари тоза буғдойнинг ўзини (аслини) еганлардир».

Аллоҳ таоло Мусога (а.с.) шундай ваҳй этди: «Ўзингни қабрда ётган (киши) ҳолда тасаввур эт! Чунки, бундай ўйламоқ, сени бир талай хоҳишлардан тўсади».

Салафи солиҳийн лаззатли таомлардан жуда кўрқишар ва улар бахтсизлик аломати деб билишар эди. Ҳазрати Умар (р.а) асал аралашган совуқ сув ичмоқдан сақланардилар ва шундай дердилар: «Бунинг ҳисобидан мени қутқаринг! Аллоҳ таоло учун лаззатларни тарк этмоқ ва нафс хоҳишига қарши чиқмоқдан буюкроқ бир ибодат йўқ!».

Ҳазрати Нофеъ (р.а.) шундай дейдилар: «Абдуллоҳ ибн Умар (р.а) хаста бўлдилар. Кўнгли балиқ тановул қилмоқни истади. Мен Мадинадан балиқ изладим, лекин тополмадим. Сўнгра бир жойдан топдим ва уни бир ярим дирҳамга сотиб олдим. Сўнгра уни қовуриб пиширдим ва нон устига қўйиб, беморга элтдим. Худди шу пайт остонада бир тиланчи пайдо бўлди. Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.): «Балиқни нон билан бирга ўраб унга берингиз!» дедилар. Хизматларидаги йигит дедик: «Худо хайрингизни берсин. Сиз қай замондан бери балиқни орзу этардингиз, лекин биз тополмаган эдик. Охири биз уни топдик ва бир ярим дирҳамга сотиб олдик. Ҳозир биз бунинг ўрнига тиланчига пулини бера қолайлик». Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.) дедиларки: «Йўқ. Уни ўраб тиланчига берингиз!» Сўнг йигит тиланчига қаради ва: «Сенга бир дирҳам берсак, бу балиқни бизга қайтариб берасанми?» деб сўради.

- Ҳа, - деди тиланчи.

Бундан сўнг унга пул бериб, балиқни қайтариб олди. Келтириб, Абдуллоҳ ибн Умарнинг олдиларига қўйди.

«Пулини бериб, балиқни ундан қайтиб олдим», деди. Абдуллоҳ ибн Умар (р.а.) шундай дедилар: «Уни ўраб яна (тиланчининг) ўзига беринг. Тўлаган пулингизни ҳам ундан қайтариб олманг. Чунки мен Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай деганларида эшитиб турдим:

«Бир киши бир нарсани жуда истагани холда, ўз хоҳишини рад этиб, бошқани ўз нафсидан афзал кўрса, Аллоҳ азза ва жалла уни мағфират қилади!» (Ибни Хиббон Ҳазрати Нофеъдан (р.а.) ривоят этган).

Яна шундай дедилар:

«Очлик кўппагини бир нон билан ва бир коса сув билан боғлаб қўйсанг, дунё ва дунё аҳлидан афзал бўларсан».

Язид ибн Абу Сўфиённинг турли таомлар ейиш хабари Ҳазрати Умарга (р.а) етганда, унинг хизматчисини ёнларига чақириб, шундай дедилар: «Оқшом таоми ҳозирланиб, дастурхонга тортилаётганда менга хабар бер!» У хабар берди. Ҳазрати Умар (р.а.) Язидникига бордилар. Оқшом таоми учун у зотга пишган гўшт келтирдилар. Ҳазрати Умар (р.а.) ҳам у билан бирга едилар. Сўнг қовурма келтирдилар. Язид ундан емоқ учун қўл чўздилар. Ҳазрати Умар (р.а.) эса, қўллари тортдилар ва: «Эй Язид! Аллоҳ таолодан кўрк! Емак устига емак бўлурми?» дедилар.

Ривоятга кўра, Утбатуъл-Ғулом ундан хамир қорардилар. Сўнгра куёшда қуришиб, уни ердилар.

Шақиқ ибн Иброҳим ҳазратлари қирқ йил давомида нафси хоҳиш-истакларига қарамасдан эт емадилар. Молик ибн Динор ҳам иштаҳалари бўлса-да, қирқ йил сут ичмадилар. Бир кун тоза сут икром этдилар. Молик ибн Динор сутни ичмасдан, дўстларига бердилар. Абу Сулаймон ад-Даронийнинг жони бир кун шўр ва иссиқ нон тусаб қолди. Истагини бажо келтирдилар. Абу Сулаймон ундан синдирар-синдирмас пушаймон бўлиб, олмадилар, дарҳол қўл тортдилар ва йиғлай бошладилар. Йиғлаш сабабини сўраганларга шундай дедилар: «Узоқ йиллар чидаганим холда ҳозир нафсим хоҳишига шошилиб қолдим ва пушаймон бўлдим». Абу Хозим бир кун бозорга чиқдилар. У ерда бир мевани кўриб, ёқтириб қолдилар. Ўғлини юбориб ўша мевадан сотиб олиб келтиришини сўрадилар. Ўғли бориб, ўша мевадан бир миқдор сотиб олди ва отасига келтирди. Абу Хозим сўраганига пушаймон бўлдилар. Ўз нафсига шундай дедилар: «Эй нафсим! Сен менга хиёнат қилдинг. Мен мевага қарадим ва жоним уни истади. Ғафлатга тушдим. Ва мевадан сотиб олди. Фақат Аллоҳга қасамки, унга боқмайман!». Сўнгра уни фақир етимларга тарқатиб юбордилар.

Утбатуъл-Ғуломнинг нафси етти йил гўшт сўради. Уни қовурдилар ва бир ноннинг устига қўйдилар. Энди ейман деб турганларида бир бола кўринди. «Сиз фалон кишининг ўғли эмасмисиз? Отангиз ўлгандилар. Шундай эмасми?» «Шундай», деди у. Шундан сўнг қўлларидаги егуликни болага бердилар. Сўнг йиғладилар ва шу оятни ўқидилар:

«Жон (нафс)лари истагани холда (ўз) егуликларини йўқсулга, етимга ва есирга едирурлар». (*Дахр/Инсон, 76/8*).

Утбатул Ғулом бир кун Абдуллоҳ ибн Зайдга шундай дедилар: «Фалон киши етган нафс даражалари ҳақида гапирилади. Мен ўз нафсимда бундай даражаларни сезмаяпман». Абдулвоҳид дедиларки: «Чунки сиз нон билан хурмо ҳам ейсиз. У эса нонга бошқа ҳеч нарса кўшмайди». «Агар хурмо емокни тарк этолсам, мен ҳам ўша даражага ета оламанми?» «Ҳа шундай», деди у. Бундан сўнг Утбатул-Ғулом йиғлай бошладилар. «Хурмо учун йиғлаяпсизми?», деб сўрашди дўстлари. Абдулвоҳид ибн Зайд дўстларига шундай дедилар: «Уни ўз ҳолига қўйинг! Чунки унинг нафси хурмони тарк этмоқ билан қарорининг тўғрилигини англади». Жаъфар ибн Наср шундай дедилар: «Жунайди Боғдодий анжир келтиришимни сўрадилар, олиб келдим, улар орасидан фақат бир дона анжир олдилар. Ифтор вақти уни емок учун оғзига олиб бордилар. Кейин анжирларни олиб кетишимни сўрадилар. Ва шўндай дедилар: «Ғайб олаמידан менга махфий бир нидо келдики: «Эй Жунайид! Сен уни менинг розилигим учун тарк этган эдинг. Энди такрор унга қайтмоққа уялмайсанми?»»

Сирри Сақотий шундай дейдилар: «Ўттиз йилдан бери нафсим шарбат истамоқдадир. Лекин мен бир марта ҳам нафсимнинг хоҳишини бажармадим».

Айтишларича, бир обид зот биродарларини таклиф қилдилар. Улар келдилар ва унга ҳам бир миқдор нон келтирдилар. Бу орада биродарларидан бири нонларни синдириш учун маъқулини излай бошлайдилар. Обид зот бу биродарига шундай дейдилар: «Кўявер, нима қилаяпсан, билмайсанми, излаётган нонингда нечаларнинг меҳнати бор. Шулар, шулар у учун меҳнат қилдилар. Далага уруғини ташлаганлар бор. Уни суғормоқ учун уни у ерга ҳайдаб келган ёмғир булутлари бор. Ерни суғорган бошқа сув манбалари бор. Унинг етилишига макон бўлган тупроқ бор. Одам боласининг меҳнати бор. Бутун буларнинг натижаси, оқибати ўлароқ қўлга киритилган бу нонлар сенгача етиб келади. Сен бунча машаққатлардан сўнг қисматингга рози бўлмай ва янада қулайроғини излаб, қориштириб, ағдар-тўнтар қилиб титкилаяпсан?!»

Бир ҳадиси шарифда Расулуллоҳнинг (с.а.в.) айтишларига қараганда, «Олдингизга қўйилган бир ноннинг шу ҳолга келиши учун уч юз олтмиш борлиқнинг меҳнати бор. Улардан биринчиси - Микоил алайҳиссаломдирлар. Чунки у зот алайҳиссалом раҳмат хазиналаридан бўлган сув қўлланилишига вакил бўлганлар. Сўнг булутларни бошқарувчи фаришталар, қуёш, ой, осмонлар, ҳаводаги фаришталар ва ердаги ҳайвонлар бор. Уларнинг сўнгилари деҳқон ва охиргиси нонвойдир. Бу неъматлар таърифи битмас-туганмасдир.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Аллоҳнинг неъматларини санамоқчи бўлсангиз, ҳисобини тополмайсиз (саноғига етолмайсиз)». (*Иброҳим, 14/34*).

Бишр ибн Ал-Ҳорис хаста бўлдилар. Абдурахмон ат-Табиб унга келдилар ва Бишр ибн Ал-Ҳорис ўзларига уйғун, маъқул бўлган егуликларни сўрадилар.

«Мендан сўрайсизу, сўнг менинг тавсия этганларимни эса қилмайсиз», дедилар табиб. Бишр ибн Ал-Ҳорис дедиларки: «Сиз ҳам менга маъқул нарсаларни тавсия этинг-да!»

Табиб бундай тавсия қилди: «Шакар ва сирка билан қоришиқ, майхўш нордон шарбат ичасиз. Беҳи сувини ичмайсиз. Сўнг эса чириш ўт ейсиз». Бишр ибн Ал-Ҳорис сўрадилар:

«Нордон шарбат ўрнига ўтиши мумкин бўладиган ундан енгилроқ ва озроқ бирор нарсани биласизми?»

«Йўқ, билмайман», дедилар табиб.

«Мен биламан. Унинг энг ками сирка билан қоришган ҳиндибо (сачратқи)дир», дедилар Бишр ибн Ал-Ҳорис. Сўнг яна сўрадилар: «Беҳи ўрнига ўтадиган енгилроқ ва озроқ бирор нарсани биласизми?»

«Йўқ, билмайман», деди табиб.

Бишр ибн Ал-Ҳорис дедиларки: «Мен биламан, бунинг энг ками эчкимуғузидир». Сўнг яна

сўрадилар: «Чириш ўт ўрнига енгилроқ ва камроқ бирор нарса биласизми?»

«Йўқ, билмайман», дедилар табиб. Бишр ибн Ал-Ҳорис дедиларки: «Мен биламан, унинг энг ками сигир сути сарёғи билан қоришган нўхот сувидир». Бундан сўнг Абдурахмон ат-Табиб дедиларки: «Тиб бобида мендан кўп билар экансиз, у ҳолда нечун мендан сўраяпсиз?»

Аллоҳ таолонинг валий қуллари шундай эдилар. У зотлар ўзларини оёқда тута оладиган миқдорда ейишар ва зиёдасини истаган нафсига монъелик қилишарди.

Абу Сулаймон ад-Дароний дейдиларки: «Туз иштаҳа очувчи бир восита. Чунки у нонга кўшимча бир зиёдалиқдир».

Гўшт емоқни озайтириш керак ва (давомли ейишни) бир одат ҳолига келтирмаслик лозим. Уни тамоман тарк этмоқ ҳам тўғри эмас. Ҳазрати Али (р.а.) шундай деганлар: «Қирқ кун ҳеч эт емаган кишининг феъли айний бошлайди. Қирқ кун давомли эт еган кишининг эса кўнгли қаттиқлашади».

Тўқ ҳолда ухламаслик мустаҳаб. Чунки меъдаси тўла ҳолда ухловчи кишининг кўнгли қаттиқлашади. Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат этадилар:

«Таомингизни зикр ва намоз билан хазм этингиз. Бирдан ухламангиз, йўқса, кўнглингиз қаттиқлашади». (Ибнус-Санно Ҳазрати Ошшадан (р.а.) ривоят қилган).

Бунинг учун энг кам тўрт ракат намоз ўқиш ва сўнг ухлаш керак. Ёки юз марта тасбеҳ айтмоқ, яъни "субҳаналлоҳ" демак лозим. Ёхуд овқатдан сўнг дарҳол Қуръони каримдан бир жуз ўқимоқ керак.

Суфёни Саврий Ҳазратлари кечаси қорин тўйдирсалар, тонгтача ибодат этиб ўша тунни жонлантлардилар. Агар кундуз қорин тўйдирсалар, ўша кунни намоз ва зикр билан кечирардилар.

Бир кишининг жони ширин таомлар ва гўзал мевалар истамаса, ўша киши нон емоқни тарк этиб, нон ўрнига ёқтирган нарсаларни есин. Токи, улардан куч олсин, қувватланиб, ибодатида давом этсин.

Агар ўша енгил ва оғир таомлар икром этилса, енгилларидан бошласин. Шу тариқа уларни егач, иштаҳаси ёпилади ва оғир овқатлардан емайди.

Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Енглар ва ичинглар, ош бўлсин, бу, у дунёда ўтган кунларда қилган амаллариингиз мукофотидир!» (Ал-Ҳаққо, 69/24).

Абу Сулаймон ад-Дароний дейдиларки: «Хоҳишлардан бир хоҳишни тарк этмоқ йил бўйи кундузлар рўза тутиб, кечалар намоз ўқимоқдан хайрлироқ ва кўнгил учун янада фойдалироқдир!»

Аллоҳ таоло Ўзи рози бўладиган ишларда бизга муваффақият ато этсин! Амийн!

ОЧЛИКНИНГ ҲУКМИ ВА ИНСОНЛАРНИНГ ҲОЛЛАРИ

Барча ишларда орзу этилган ғоя - ўрта йўлни афзал кўрмоқдир. Чунки ишларнинг энг хайрлиси ўрта ҳолли бўлганидир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат этадилар:

«Ишларнинг энг хайрлиси ўрта(ча)ларидир». (Байҳақий «Шуабул имон»да мурсал ўлароқ ривоят этганлар).

Егулик ва ичимликларида ўрта ҳолликни афзал билган киши меъдасида бирор оғирлик ҳис этмайди. Очлик аламини ҳам сезмайди. Чунки емоқдан мақсад - ҳаётининг давом этиши ва ибодат учун куч йиғишдир. Ваҳоланки, меъданинг тўлалиги ҳузурли ибодатга монъелик қилади.

Очлик алами ҳам кўнгилни машғул этади ва кишини Аллоҳ таолодан ғофил айлайди.

Фаришталар емоқ-ичмоқдан беҳожат бўлганлари учун емоқнинг оғирлигини ва очликнинг аламини тортмайдилар.

Инсоннинг охирги мўлжали ва ғояси ўрта йўлни тутиб Аллоҳ таолога етишиш бўлмоғи лозим.

Инсон тўқликдан ҳам, очликдан ҳам кутулиши мумкин эмас. Шу сабабли ўрта йўлни танлаб, кувватини муҳофаза этмоғи даркор.

Бир чумолини ўйлаб кўрайлик!

Чумоли агар олов доирасида қолган бўлса, у ердан кутулишга ҳаракат қилади. Лекин олов чамбаридан чиқиш имконсиз эканини сезгач, энди марказга қараб чопади. Олов доирасининг маркази эса, ўша ҳалқанинг ўртасидир. Шу тариқа чумоли агар ўладиган бўлса марказда ўлмоқни истайди. Чунки ўрта нуқта ҳар томондан оловга тенг узоқликда. Инсон ҳам худди шундай, чумолига ўхшайди. Чунки у ҳам ҳар тарафдан шаҳват ва хоҳишлар билан қуршалган. Ўша доирани ёриб чиқиши қийин. Шу сабабли инсон ундан кутулмоқ учун фаришталарга ўхшашни истайди. Чунки фаришталарга олов таъсир қилмайди. Фаришталарга яқин бўлишнинг энг маъқул йўли эса емоқни озайтириб, ўрта йўлни танлашдир. Аллоҳ таоло марҳамат этади:

«Енгиз, ичингиз фақат исроф қилмангиз!» (*Аъроф, 7/31*).

Одам боласи қачонки очлик туйса, унда ибодат этиш туйғуси ва соғлом тушунча ҳосил бўлади. Узида бир енгиллик сезади. Иш қилиш учун иштиёқи кучаяди. Фақат булар табиий ҳолнинг ўрта бир даража ҳосил қилганидан сўнггина мумкин. Бошланишда ўрта йўл эмас, зиёда қилмоқ кўпроқ фойда беради.

Кейинроқ секин-секин илмли бир шаклда ўрта йўлда қарор топади. Ҳақиқатда, ваҳший айиқларни ҳам қўлга ўргатиш учун аввал кўпроқ оч қолдирилади. Ўргатиш тарбия тамомлангач, яна ўрта йўл тугилади. Энди ҳайвонга азият бермайдилар. Чунки у энди соҳибининг амрига итоат этади. Муршиди комил бўлган бир зот ҳам муридига очликни тавсия этади, ўзи оч қолмайди. Унга мева емаслик ва хоҳишларига эргашмасликни буюради. Фақат ўзи бунга эргашмайди. Чунки у аллақачон нафс тарбиясини эгаллаган,

Сиддиқларга келсак, уларнинг нафслари ҳам сироти мустақийм дейилган тўғри йўлга эришган. Нафсига алданган мағрур киши ўзини сиддиқ мақомига етган деб ўйлайди ва энди нафс тарбиясига эҳтиёжим йўқ деб гумон қилади!

«Расулulloҳ (с.а.в.) шундай рўза тутардиларки, биз у зотнинг (саллоллоҳу алайҳи васаллам) ҳеч ифтор қилмасалар керак дея гумон қилардик. Яна, Расулulloҳ (с.а.в.) шундай ифтор қилардиларки, биз у зотнинг (саллоллоҳу алайҳис васаллам) ҳеч рўза тутмасликларини сўзлардик». (*Бухорий ва Муслим Ҳазрати Оишадан (р.а) ривоят этганлар*).

Яна Оишанинг (р.а) айтишларига қараганда, **Расулulloҳ (с.а.в.) баъзан оилаларининг ёнларига борар ва: «Ёнингизда бирор нарса борми?»** деб сўрардилар. Улар: **«Ҳа, бор»**, десалар **Расулulloҳ (с.а.в.)** ҳам ердилар. Агар улар: **«Йўқ эди»**, десалар, **Расулulloҳ (с.а.в.): «У ҳолда, мен ҳам рўзадорман»**, дердилар. (*Абу Довуд ва Термизий Оишадан (р.а.) ривоят этганлар*).

Яна Оишанинг (р.а.) айтишларига кўра, **Расулulloҳ (с.а.в.) бирор нарса тақдим этилганда: «Мен рўза тутишни истаган эдим», дердилар ва сўнгга эса ердилар».** (*Байҳақий Оишадан (р.а.) ривоят этганлар*).

Маъруф Кархий ҳазратлари ўзларига ҳадя этилган ҳалол таомларни ердилар. У зотга дедиларки: **«Биродарингиз Бишр бундай нарсаларни емайдилар».** Маъруфи Кархий шундай жавоб бердилар: **«Биродарим Бишрни тақво ўраган. Мени эса илм тутиб олган. Мен Аллоҳнинг саройида бир меҳмонман. Агар У едирса, мен ейман. Оч қолдирса, сабр этаман. Менинг эътироз этишга ва танлашга ҳаққим йўқ».**

Малик ибн Динор шундай деганлар: **«Йигирма йилдан бери менинг уйимга туз кирмаган».**

Сирри Сақотий ҳазратлари ҳам нафси хоҳлагани ҳолда қирқ йил мураббо емаганлар. Шайх

бўлган муршиди комил бир зот барча сирларни муридига очиши жоиз эмас. Унга фақат очлик фазилятларининг англатиши ва сўнг секин-аста ўрта йўлни тавсия этиши керак. Муршиди комил даражасига етган бир зотнинг ортиқ риёзатга эҳтиёжи қолмайди. Фақат шайтон унинг кўнглига васваса солишга уринади ва: «Сен комил, муккамал бир олимсан, сен билмаган не борки!» дейди.

Иброҳим Ал-Хаввос хазратларининг эса, ўзгача бир одати бор эди. У зот муридига тавсия етган риёзатини ўзи ҳам бажарар эди. Ҳазрати Умар (р.а.) ўғли Абдуллоҳга одоб ўргатар эканлар, шундай тавсиялар бердилар:

«Ўғлим! Бир кун нон ва эт е. Бир кун нон ва сарёғ е. Бир кун нон ва зайтун ёғи е. Бир кун нон ва туз е. Бир кун ноннинг фақат ўзини е».

Худди шу саналганлар ўрта даражадаги таомлардир. Доимо гўштни ва истаган таомларни емоқда ортиқча исроф бор. Гўшт емоқни батамом тарк этмоқ ҳам тўғри эмас. Булар орасида энг маъқули ўрта йўлни танлашдир. Энг тўғриси Аллоҳ таоло билади!

ЕГУЛИКНИ КАМАЙТИРИЛИШИ ВА РИЁНИНГ ОФАТЛАРИ

Исталган нарсаларни тарк этувчи киши икки улкан офатга йўлиқади.

Биринчи офат:

Истаган бир қисм нарсаларни нафсига манъ этмайди. Лекин жони истаган нарсаларнинг маълум бўлишини ҳам истамайди. Истагини махфий тутати. Жамоат ичида емаган нарсаларни ёлғиз қолганда ейди. Бу махфий ширк. Ва буюк офат. Қул бир нарсани истаса, буни махфий эмас, очикча амалга ошириши керак. Чунки ҳақиқат будир. Ички ўй-тушунча билан ташқи амал номувофиқлиги, зидлиги риё бўлгани учун мунофиқлик саналади. Унинг жазоси жаҳаннам азобидир. Кофирлардан кўра кўп азоб чекади. Чунки кофир куфрини очикча ифода этади. Мунофиқ имонсиз ҳолда ичидаги куфрини яширади. Риёкорлик қилади. Аллоҳ таоло уларнинг жаҳаннам тубига тушажакларидан хабар беради, Нисо сурасида шундай марҳамат этади:

«**Шубҳасизки, мунофиқлар жаҳаннамнинг энг паст табақасида (бўлади)лар**». (*Нисо 4/145*).

Иккинчи офат:

Истакларини тўхтатади. Лекин бу билинишини, маълум бўлишини истайди. Машҳур бўлмоқни ёқтиради. Баъзан емоқ истагига тўсқинлик қилади, лекин ундан кўпроқ ёмон бўлган мақом иштиёқига бўйин эгади. Унга эргашади. Бу ҳам махфий ширк. Хулоса сифатида айта оламизки, емоқ хоҳишини тарк этувчи ва риёкор киши - ёмғирдан кутулиб дўлга, чаёндан қочиб илонга тутилган кишига ўхшайди. Риё емоқ хоҳишидан кўра кўпроқ зарарлидир.

ФАРЖНИНГ ШАҲВАТИ

Жимо истаги икки фойда учун инсонга берилган:

Биринчи фойда:

Унинг лаззатини англаб, охират лаззатлари билан муқояса қилинади. Чунки агар жимо лаззати давом этган бўлса эди, бадан лаззатлари ичида энг кучли лаззат бўлар эди. Шубҳасиз, олов изтиробини ҳам баданнинг аламлари ичида энг катта оғриқдир. Жаннатга ҳаваслантирмоқ ва жаҳаннамдан қўрқитмоқ одамларни яхшиликка, бахтиёрликка йўллайди! Бу эса фақат ҳис

этилган бир алам ва идрок этилган бир лаззат билан мумкин бўлади.

Иккинчи фойда:

Насл боқийлиги ва борлиқнинг давом этишидир. Лекин уни забт этолмаса ва меъёрга айлантиролмаса, унда дини ва дунёсини ҳалок этувчи офатлар бор. Айтилганки: «Инсоннинг қамиши қалқанда (турганда) ақлининг учдан бири кетади». Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳис васаллам шундай дуо қилардилар:

«Ё Раббий! Қулоғимнинг шарридан, кўзимнинг шарридан ва қалбимнинг шарридан ўзингга сиғинурман!»

Пайғамбаримиз (с.а.в.) хотинлар ҳақида шундай деганлар:

«Хотинлар шайтоннинг арқонлари (тузоқларидир). Агар шу шахват бўлмаса эди, хотинларнинг эркаклар қошида, ҳеч қандай нуфузлари бўлмас эди».

Саид ибн Ал-Мусаййаб (р.а) шундай деганлар: «Иблис хотинлар воситаси билан инсонларни ҳалокатга судрайди. Аллоҳ таоло бунинг мужодаласини қилмаган бирор пайғамбар юбормагандир. Менимча, улардан кўрқинчлироқ бўлган бирор нарса йўқ!»

Олимлардан бир зот шундай деганлар: «Шайтон хотинга дейдики: Сен менинг лашкаримнинг ярми мартабасидансан. Сен менинг отган ва ҳеч хато кетмаган ўқимсан. Сен менинг сирримнинг маконисан. Эҳтиёжларимни қондириш борасида сен менинг элчимсан!»

Шайтон лашкарининг ярми шахват, ярми эса ғазабдур. Шахватларнинг энг каттаси аёл шахватидир. Бу шахватнинг ҳам ўта кўпи, ўта ози ва ўртача бўлгани бор.

Унинг ўта кўпи; бутун ақли, фикри-зикри хотинлар ва улардан фойдаланишда бўлишидир. Бу эса кишини охират йўлига кирмоқдан маҳрум этади.

Унинг ўта ози; турли сабабларга кўра хотинини жимо қилмоқдан узоқ юришидир. Бу ҳам ёмонланган бир феълдир.

Унинг ўртача бўлгани - мақталганидир. Ақлга ва шариатга уйғун бўлгани ҳам шу. Шахват ўта кўпайганда уни очлик ва уйланиш билан тийиш керак. Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳиссалату васаллам шундай деганлар:

«Эй ёшлар! Уйланмоғингизни сизга тавсия этаман. Ким уйланмоққа имкони бўлмаса, унга рўза тутишни тавсия этаман. Чунки рўза у учун бир қалқондир!» (Бухорий ва Муслим Абдуллоҳ ибн Маъсуддан (р.а.) ривоят этганлар).

* * *

Айтилгандики, бой хотинга уйланган киши унда шу хусусиятларни, сифатларни топади.

1. Маҳри кўп бўлади.

2. Келин олиб бориш кулфатли бўлади.

3. Хизматчиларнинг масрафи бўлади.

4. Ўзининг харажатлари кўп бўлади. Ундан ажрашмоқчи бўлса, моли кетиб қолади, молидан ҳам ажралиб қоламан деган кўрқув билан ажрашни амалга оширолмайди. Бироқ камбағал бир аёлга уйланган киши бунинг зиддини топади. Баъзиларига кўра, аёллар шу тўрт нарсада эркакдан кам бўлиши керак. Акс ҳолда, эрни камситади ва ҳақорат қилади. Тўрт хусус будир:

1. Аёл (хотин)нинг ёши.

2. Бўйи.

3. Моли.

4. Насаби.

Куйидаги тўрт хусусда эса хотинлар эркаклардан зиёда бўлишлари керак:

1. Гўзаллиги.

2. Адаби.

3. Тақвosi.

4. Феъли-хўйи ва хулқ-атвори.

Айтишича, сўфий зотлардан бири бадфеъл бир хотинга уйландилар. Ўша хотин ҳар кун сўфий зотни хафа қиларди. У зот эса хотиннинг қилиқларига қаршилиқ кўрсатмас, бирор жавоб қайтармасдилар. Унинг барча азиятларига сабр этардилар. Дўстлари у зотдан сўрашарди: «Нечун уни қўйиб юбормайсиз?» У зот шундай жавоб бердилар: «Мен уни қўйиб юборсам, унинг азиятларига сабр этолмайдиган бир киши билан турмуш қуришидан ва ўзининг азият кўришидан кўрқаман».

ФАРЖ ВА КЎЗ ШАҲВАТИДАН ТИЙИЛИШ

Билгилки, фарж ва кўз шаҳвати одам боласида бўладиган шаҳватларнинг энг кўпидир. Инсонларнинг кўпи ё ожизлиги сабабли, ё кўрқув туфайли, хаё қилгани ёки вужуд саломатлигини сақлаш кераклиги учун шаҳват мажбур қиладиган чиркин ишни бажармоқдан чекинадилар. Диний бир сабабга таянмаган хусусларда савоб йўқ. Юқорида зикр этилган тўсиқларнинг бир фойдаси бор, у эса, гуноҳларнинг дафъ этилишидир. Чунки қай сабаб туфайли бўлса бўлсин, зинонинг тарк этилиши сабабли гуноҳи ўзидан дафъ этилган бўлади. Фазилат ва мўл савоб куч-қудрати, имконияти етгани ҳолда Аллоҳ таолонинг ризоси учун тарк этишидадир. Бу даража - сиддиқларнинг даражасидир. Бу сабаб туфайли шундай дейдилар: «Ким ошиқ бўлиб ҳам иффатини муҳофаза этса, ишқини пинҳон тутса ва шу ҳол узра ўлса, ўша киши шаҳиддир!»

Гўзал ва аслзода бир аёл бир одамни ўз нафси сари таклиф этганида: «Мен оламларнинг парвардигори бўлган Аллоҳ таолодан кўрқаман!» деган киши қиёмат куни арш сояси остида бўлади.

Юсуф (а.с.) куч-қуввати ва рағбати бўлгани ҳолда Зулайҳодан қочиши маълум бўлган воқеадир. Аллоҳ таоло Қуръони каримда у зотнинг (с.а.в.) бу ҳаракатини мақтайди. Юсуф (а.с.) шайтонга қарши муваффақият қозонганларнинг раҳбари бўлдилар. Айтилишича, Сулаймон ибн Ясор энг гўзал юзли инсонлардан бири эдилар. Бир куни уйига бир аёл келди ва нафсини унга арз этди. Сулаймон ибн Ясор ундан сақланди ва аёлни қолдириб, уйдан чиқиб қочди.

Кейинроқ ўзларининг айтишларича, ўша кеча тушларида Юсуфни (а.с.) кўрдилар: «Сиз Юсуф (а.с.) мисиз?», дедилар. «Ҳа», дедилар у зот (а.с) ва шу оятни ўқидилар:

«Қасамки, аёл уни (Юсуфни) хоҳлаган эди. Агар Парвардигоридан бир ишорат кўрмаса эди, у ҳам уни хоҳлаган (бўлур) эди». (Юсуф, 12/24).

Бухорийнинг Абдуллоҳ ибн Умардан (р.а.) ривоят этганига кўра, уч киши бир жойга кетаётганда тунаш учун бир ғорга кирдилар. Ўшанда тоғдан бир қоя узилиб тушиб, улар паналанган ғор оғзини бекитиб қўйди. «Бизни бу қоя тошдан қутқарувчи фақат солиҳ амалларимизни эслаб, ўша амалларимиз хурматидан Аллоҳ таолога дуо қилмоғимиздир», дейишди. Бундан сўнг улардан бири шундай дуо қилди: «Ё Раббий! Сен биласанки, менинг кекса ота-онам бор эдилар: Уларга оқшом сут ичмасимдан аввал ўзим ичмасдим. Бола-чақаларимга ҳам, бошқаларга ҳам сут ичирмасдим. Бир кун узокдаги бир дарахт тагида қолиб кетдим. Уларга (сут бермоққа) улгуролмадим. Иккалови ҳам ухлаб колган эдилар, улар учун янги сут соғдим ва бошларида бориб кутдим. Улардан аввал болаларимга ва бошқаларга ичирмоқни хуш кўрмадим. Сут идишни ушлаган ҳолда ота-онам уйғонишларини кутдим. Ниҳоят тонг вақти бўлди. Болалар оёқларимга ўралашиб очликдан ғинширдилар. Охир, ота-онам уйғондилар ва сутларини ичдилар. Ё Раббий! Агар мен бу ишни фақат Сенинг розилигинга эришмоқ учун қилганим рост бўлса, бизга ёрдам бер ва бизни бу ғордан, бу аҳволдан қутқар!»

Бундан сўнг қоятош жойидан қимирлади ва ғорнинг олди бироз очилди. Лекин улар у ердан чиқадиган даражада ғор оғзи кенгроқ очилмади. Улардан иккинчиси шундай дуо қилди: «Ё Раббий! Ўзинг билурсанки, амакимнинг бир қизи бор эди. У мен учун инсонларнинг энг сеvimлиси эди. Мен унга муродимни айтдим. Лекин у рад этди. Ниҳоят, бир йилдан сўнг ёнимга келишга мажбур бўлди: Мен унга бир юз йигирма динор бермоқчи эканимни айтдим. Эҳтиёжи сабабли мажбур бўлганидан пулни афзал кўрди ва менинг истагимга кўнди. Бироқ, мен унга яқинлашмоқчи бўлганимда: “Аллоҳ таолодан кўрқ! Ниқоҳсиз ҳолда менга яқинлашма” деди. Шундан сўнг мен ўзимни тортдим ва ўша ёмон ишни қилишдан воз кечдим. Унга берган пулларимни ҳам қайтиб олмадим. Ё Раббий! Агар мен бу ишдан фақат Ўзингнинг Ризоингга эришмоқ учун шундай йўл тутган бўлсам, бизга мадад бер ва бу аҳволдан кутқар!

Бундан сўнг қоятош ўрнидан ҳаракатланди ва ғор олди (оғзи) яна бир оз очилди. Лекин, барибир сиғмадилар ва чиқмоққа имкон тополмадилар.

Улардан учинчиси эса шундай дуо қилдилар: «Ё Раббий! Ўзинг биласанки, мен мардикор ёллагандим. Ҳаммасининг ҳақларини бердим. Лекин биттаси ҳаққини олмасдан чиқиб кетди. Мен унинг ҳаққини (ишлатдим ва) кўпайтирдим. Маълум вақтлар ўтиб, ўша киши келди ва:

- Эй Аллоҳ таолонинг қули! Ҳаққимни бер! - деди. Мен эса:

- Шу кўрганингиз; туялар, сигирлар, қўйлар ва хизматчилар ҳаммаси сизнинг ҳаққингиз(сабаби)дан кўпайган, - дедим.

У киши:

- Эй Аллоҳнинг қули, мени мазах қияпсизми ё ҳазиллашяпсизми? - деди.

Мен эса:

- Йўқ, мазах ҳам, ҳазил ҳам қилганим йўқ, олинг! - дедим.

У ҳаммасини олди.

Ё Раббий!

Агар мен бу ишни фақат Сенинг розилигингни кўзлаб қилган бўлсам, бу аҳволдан кутқар!

Бундан сўнг қоятош тамоман сурилиб, ғор олди бутунлай очилди ва улар ғордан кутулиб, чиқиб олдилар ва йўлларида давом этдилар.

* * *

Шахватига ҳоким бўлиб, иффатини қўриганларнинг фазилати шундай.

Зинонинг боши (бошланиши) - шахват билан қарамоқдир. Шу сабабли кўзни ҳаромга қарашдан қўриш керак.

Чунки, уни тийиш ҳам қийин ва ҳамда у барча ёмонликларнинг бош манбаидир.

Агар ёмон мақсади бўлмаса, биринчи қараш гуноҳ эмас. Лекин, такрор қараладиган бўлса, гуноҳ бўлур ва ундан ҳисоб берилади, сўроққа тортилади.

Расулulloҳ (с.а.в.) шундай деганлар:

"Биринчи боқиш ўзингга, ўзингнинг фойдангга, иккинчи қараш эса, сенга қарши, сенинг зараринггадир!" (Абу Довуд ва Термизий Ҳз. Бурайдадан (р.а.) ривоят этганлар).

Аъло ибн Зайд шундай деганлар:

"Сенинг кўзинг бир аёл(нинг олди-орти)га тикилмасин. Чунки унга қарамоқ кўнгилга шахват уруғларини экади".

Одамларнинг жуда камдан-камигина номаҳрам аёлга ва болага тикилмоқдан, қарамоқдан кўзларини қўриқ оладилар.

Меъёрий тарзда қараш - табиий(ҳодиса)дир. Лекин қарашни чўзмоқ ва унга ҳаракат (ғайрат) қилмоқ дуруст бўлмаган ҳолат ва муомаладир.

Бу қарашдан лаззат, завқ туйган киши унинг кўздан узоқлашиши билан хафа бўлади ва яна қўриш ҳасратини чекиб қолади. Шу тариқа, давомли ўлароқ гуноҳга ботиб юради.

Бу қараш ёмон нарса эканини билган ва кўзини номаҳрамдан қўриган киши тасодифан кўзи тақалса ҳам, бу боқишдан завқ олмайди.

Уни кўрмаган пайтда ҳам хафачилик сезмайди.

Бало ва мусибатларга сабабият берган туйғуларни кўнглидан чиқариб отган маъқул.

Абу Бакр ибн Абдуллоҳ Ал-Музанийнинг айтишларига қараганда бир қассоб бўлган. Қассобнинг кўшнилари билан бирининг эса гўзал қизи бор эди. Қассоб ўша қизга кўз ташларди. Қизнинг уйдагилари бир иш билан уни кўшни кишлокқа юбордилар. Қассоб ҳам унинг изидан эргашиб кетди. Ниҳоят хилват бир жойда уни ушлади ва нафсидан нафсининг муродини олмоқ истади. Қиз дедик:

"Кўй бундай қилма! Сен мени севганингдан кўра зиёдароқ сени севаман. Фақат Аллоҳ таолодан кўрқаман!"

Бундан сўнг қассоб:

"Сен Аллоҳ таолодан кўрқасану мен кўрқмайманми?!" - деди-ю, тавба қилиб, ортига кайтди.

Йўлда кетар экан жуда қаттиқ чанқади, сувсизликдан ҳалок бўлаёзди. Шунда Исроил фарзандларига юборилган пайғамбарнинг элчисига дуч келди.

Элчи унинг паришон холини кўриши билан сўради:

- Сизга не бўлди?

У эса қаттиқ сувсаганини айтди.

Бундан сўнг элчи дедик: — Келинг, бирга Аллоҳ таолога дуо қилайликки, шу кишлокқа киргунимизча бизга соя (ҳимоя) бўлиши учун устимизга бир булут юборсин.

Қассоб шундай деди:

"Ўзингиз ёлғиз дуо қилинг. Чунки, менинг бир яхши амалим бўлса эдики, унинг хурматидан дуо қилсам..."

Элчи шундай деди:

"У ҳолда мен дуо қилай, сиз "омийн" денг".

Сўнг элчи дуо қилди.

Қассоб "омийн" деди.

Бундан сўнг кўп ўтмай кўкда бир булут буларнинг устига қараб ҳаракатланди ва уларга соя бўлди. Ниҳоят кишлокқа етдилар. Қассоб элчининг ёнидан ажраб, ўз маконига қараб юрди. Булут ҳам ўша тарафга қайрилди.

Элчи дедик:

"Мен сизнинг яхши ишингиз йўқ деб ўйладим. Чунки, дуо қилган мен эдим. Сиз фақат "омийн!" деб турдингиз. Шундан сўнг бир булут бизга соя солди. Сўнг ўша булут сиз(тароф)га мойил бўлди. Бунинг ҳақиқатини ва ҳикматини менга айтиб беринг!"

Қассоб бўлган воқеани айтди:

"Кимсасиз жойда (Аллоҳдан кўрқиб, нафсини тийган) Аллоҳ таолога тавба қилган кишининг Аллоҳ ҳузурда (айтган) мақомига ҳеч ким ета олмас".

Аҳмад ибн Саид Обиднинг отасидан ривоят этишича, Куфа шаҳрида уларнинг бир хизматчиси бор эди. Жуда диндор бўлган ўша ёш намоз ўқимоқ учун доимо масжидга борар ва у ердан ажрашни истамасди. Ўзи эса қад-қомати келишган, гўзал юзли ёш эди. Гўзал бир аёл уни севарди. Хизматчи йигит бир кун жомеъга кетаётганида ўша аёл олдига чиқиб, йўлини тўсди ва деди:

- Эй йигит! Мени тингла. Сенга айтмоқчи бўлган бир неча сўзим бор. Мени тингла, сўнг хоҳлаганингни қил!

Йигит унга рўйхушлик бермади ва суҳбатлашмади.

Бир кун йигит уйига қайтаётганда яна ўша аёл йўлида пайдо бўлди ва деди:

- Эй йигит! Мени тингла. Сенга айтадиган бир неча сўзим бор.

Йигит бошини эгди ва деди:

- Бу ер тухмат жойидир. Мен эса тухматга мавзу бўлмоқни хуш кўрмайман.

Аёл эса:

- Мени сен билан топишмоққа йўллаган омил - нафсимдир. Сиз диндорлар покиза бир жонга ўхшайсиз. Сиздаги озгина, кичкина доғ ҳам дарҳол билинур ва қусурингизни ошкор қилур.

Мен сенга асир бўлдим.

Барча аъзоларим, сен билан машғул бўлмоқда, сен билан банддир.

Сен ҳам менинг ишим учун, ҳамда ўзинг учун Аллоҳ таолога дуо қил, бизни ислоҳ айласин!

Йигит уйига кетди ва бориб намоз ўқимоқчи бўлди. Лекин бошида қарама-қарши, аралаш-қуралаш ўйлар бўлгани учун қандай намоз ўқиб, қандай дуо қилажагидан паришон эди.

Сўнг қоғоз, қалам олиб мактуб битди. Уйидан ташқарига чикди.

Не кўз билан кўрсинки, аёл ўша жойда кутиб турарди!

Дарҳол ўша мактубни аёлга берди ва уйига қайтди.

Мактубда шулар битилган эди:

"Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм!

Эй Аёл! Билгилки, қул Аллоҳ таолога исён қилиб гуноҳга кирганда Аллоҳ Ҳалийм сифати билан унга юмшоқ муомала қилур. Қул такрор гуноҳ қилса, Аллоҳ таоло буни ҳам бекитур. Фақат яна гуноҳ қилса, Аллоҳ (ж.ж.) унга шундай ғазаб қиладики, еру кўклар тор келиб қолур. Барча тоғлар, дарахтлар ва ҳайвонлар сиқилур. Аллоҳ таолонинг ғазабига ким ҳам чидай олурки!.. Агар бу сўзларим беҳуда ва ботил эрса, унда мен сенга шундай бир кунни эслатайки, у кун осмон эриган маъдан каби бўлур. Тоғлар титилган жун каби бўлур. Аллоҳ таолога қасамки, мен заифлик килдим ва ўз нафсимни ислоҳ айламоқдан ожиз бўлдим. Қайдан бошқа бировни ислоҳ этай?! Агар сўзларим ҳақ ва ҳақиқат эрса, унда сени Ҳидоят Раҳбари - бир Табибга ҳавола этурманки, ислоҳ этур, тузатур. Барча дарду оғрикни тиндирур. У - Оламлар Парвардигори Аллоҳ таолодир.

Аллоҳ таоло марҳамат этмиш:

"У (мушрик)ларнинг юраклари халқумига келадиган (томоғига тикиладиган), кўнгуллари дард билан тўлиб, паришон бўладиган яқин қолган Қиёмат Куни билан кўрқитинг! Кофирларнинг (ўша кун) дўсти ҳам, тинглайдиган бирор шафоатчиси ҳам бўлмас! Аллоҳ кўзларининг хоин (хиёнатли) боқишларинию, кўнгиллар махфий тутгувчи сирларини ҳам, ҳар нени билгувчидир". (Мўъмин, 40/18-19).

Орадан маълум вақт ўтди. Яна бир кун ёш йигит уйидан чиқса йўл бўйида кутаётган ўша аёлни кўрди. Дарҳол қайтиб уйига кириб кетмоқчи бўлди. Лекин аёл чақириб қолди:

- Эй йигит! Қайтма. Чунки энди бошқа кўришмаймиз. Фақат эрта (Қиёмат Куни) Аллоҳ таолонинг ҳузурида кўришгаймиз.

Кейин жим-жим йиғлади, хўнгради ва шундай деди:

- Сенинг кўнглингнинг калитлари қўлида бўлган Аллоҳ таолодан шуни тилайманки, сенга ошиқ бўлганим туфайли дучор бўлган машаққатларимни менга осон айласин!

Сўнг шундай деди:

- Менга бир насиҳат берки, уни сендан хотира сифатида кўнглимда олиб юрай. Яна, сен менга бир тавсия берки, мен у билан амал қилайин.

Бундан сўнг йигит шундай деди:

«Нафсингни ўз нафсингдан кўримоқни тавсия этурман. Айрича, сенга Аллоҳ таолонинг шу сўзларини хотирлатай:

"У (Аллоҳ) кечалар сизни ўлдирувчи (ухлатувчи) кундуз қилган ҳар ишингизни билгувчи Зотдир"». (Анъом, 6/60)

Аёл бошини эгди ва аввалгидан ҳам каттиқроқ йиғлай бошлади.

Сўнгра ажралиб кетди. Ўзини бутунлай ибодатга берди. Қайғудан ўлгунча шу йўлда давом этди. Аёлнинг ўлимидан сўнг йигит уни эслади ва йиғлади. Атрофидагилар ундан сўрадилар:

- Сен унга нафсингдан умидини уздирдинг. Энди нечун йиғламоқдасен?

Йигит шундай жавоб берган:

- Ишинг аввалида мен унинг умидини уздим ва унинг айрилиғи Аллоҳ ҳузурида бир заҳира бўлсин дедим. Энди унинг Аллоҳ ҳузурига элтганини олиб, ўзимга заҳира этмоққа Аллоҳ таолодан уялмоқдаман.